

**XVIII.YÜZYILDA BOĞA GÜREŞLERİ İMGESİNİN
EDEBİYATA YANSIMASI**

Yüksek lisans Tezi

Aynur ALİYEVA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nil Ünsal

Ankara 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
------------	---

GİRİŞ.....	6
------------	---

A. Eski uygarlıklarda boğa güreşlerinin kökeni.....	7
---	---

B. Eski uygarlıklarda boğa güreşlerinin yapılma şekli.....	21
--	----

C. Batı mitolojisinde boğa imgesi.....	27
--	----

I. BÖLÜM

XVIII.yüzyıla kadar düzenlenen boğa güreşlerine genel bir bakış.....	31
--	----

1.1. Dinsel törenlerden gösterilere geçiş.....	32
--	----

1.2.Ortaçağda düzenlenen Boğa gösterileri	36
---	----

1.3. Boğa güreşi zamanı kullanılan terimler ve bu terimlerin ortaya çıkması.....	48
--	----

1.4. Savaşçı boğaların doğası.....	54
------------------------------------	----

1.5. Boğa güreşi zamanı uygulanan kurallar.....	56
---	----

II.BÖLÜM

XVIII.yüzyılda boğa güreşlerinde köklü değişimlerin yaşanması.....62

- 2.1. XVIII.yüzyılın başlarında boğa güreşlerinde uygulanan yeni kurallar ve yapılan değişimler.....63
- 2.2. XVIII.yüzyıl İspanya’da boğa güreşlerinin yasaklanması.....73
- 2.3. XVIII.yüzyıl İspanyasın’da ünlü boğa güreşçileri.....79

III.BÖLÜM

Boğa güreşleri imgesinin XVIII.yüzyıl edebiyatına yansımalarına genel bir bakış.....87

- 3.1.Boğa güreşlerinin İspanyol edebiyatını etkilemesi.....88
- 3.2. Nicolas Fernández de Moratín ’in hayatı91
- 3.3. Moratín’in ‘Pedro Romero’ya, Ünlü torero’ya’ şiirinin incelenmesi.....94
- 3.4.Fernández de Moratín ’in ‘Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España’, ‘İspanya’da Boğa bayramlarının başlangıcı ve gelişmesi hakkında tarihi belge’ eserinin çevirisi.....110
- 3.5. Fernández de Moratín ’in ‘Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España’ başlıklı eserinin incelenmesi121
- 3.6. Gaspar Melchor de Jovellanos ’un hayatı131
- 3.7. Gaspar Melchor de Jovellanos ’un ‘Memoria para el arreglo de la policía de espectáculos y diversiones públicas’, ‘Gösteriler ve halk eğlencelerinin düzenlenmesi için yapılan önlemler ve onlarınİspanya’daki kökenleri hakkında tutanak’ adlı eserinde boğa güreşleriyle ilgili görüşlerin incelenmesi.....135

SONUÇ.....	159
ÖZET.....	162
SUMMARY.....	165
KAYNAKÇA.....	168

ÖNSÖZ

Dünyanın en heyecan verici gösterilerinden sayılan boğa güreşlerinin kökeni çok eskilere dayanıyor. Yüzyıllar boyu insanların hayatında önemli yere sahip olan bu hayvan, cesareti ve gücü simgeliyor.

Boğa savaşlarının tarihini incelemek için antik uygarlıkların tarihine göz atmamız gerekti. Boğa imgesinin izlerini her alanda görebilmemiz bu olgunun ne kadar geniş bir alana yayıldığını anlamamızda fayda sağladı. Eski çağlarda yaşayan toplumlar tarafından tanrısallaştırılan boğaların sonradan nasıl bir gösteri objesine dönüştüğünü irdelemek boğa güreşlerinin etimolojisini yakından anlamamıza yardımcı oldu. Daha iyi anlamamız için bu gösterilerin XVIII.yüzyıla kadar yaşadığı değişimleri kronolojik düzeyde incelememiz gerekti. Birçok toplumda, eskiden yapılsa da sonradan unutilan bu kahramanlık gösterilerinin neden İspanyollar tarafından bu kadar sevildiğini öğrenmek için geniş, kapsamlı bir araştırmaya gerek vardı.

Erkeklik simgesi sayılan boğa gösterilerinin edebiyatı da etkilemesi sonucu bu konu bir çok yazar tarafından işlenmiştir. Özellikle XVIII.yüzyılın en önemli aydınlarından sayılan Gaspar Melchor de Jovellanos ve Nicolas Fernández de Moratín bu konuyla ilgili fikirlerini bildirmiştir. Moratín'in kahraman *torero* Pedro Romero'ya yazdığı *Torero Insigne* şiiri kendi konusuna göre İspanyol edebiyatı tarihinde bir ilk sayılabilir. Aynı zamanda eğitici amaçla kaleme aldığı *Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España* boğa güreşlerini yansıtan kıymetli bir eserdir. Bu eser sadece XVIII.yüzyılı değil, aynı zamanda ondan önceki dönemlere de ışık tutmayı başarmıştır. Ortaçağ'da bu gösterilerin yapıldığı dönemlerin büyük titizlikle gösterilmesi, bizim için değerli bir kaynak oluşturdu.

Jovellanos'un kaleme aldığı *Memoria para el arreglo de la policia de espectáculos y diversiones públicas* araştırması ise boğa güreşleri hakkında değerli bilgiler içeriyor.Boğa güreşlerinin kaldırılmasının taraftarı olan Jovellanos bu incelemesinde kendi fikirlerini ortaya koymuştur.

Her iki yazarın eserini incelememiz, bizim bu konuya farklı açılardan yaklaşmamıza yardımcı oldu. Yukarıda adı geçen eserler XVIII.yüzyılda boğa güreşlerine olan yaklaşımı ortaya çıkarıyor. Boğa güreşlerinin büyük değişimler yaşadığı bir dönemde, bu kadar önemli yazarların fikirlerini öğrenmemiz bizim için paha biçilmezdir .

Daha önce bu konuda ülkemizde yüksek lisans ve doktora tezi seviyesinde bilimsel bir araştırma yapılmamış olması nedeniyle, *XVII.yüzyılda boğa güreşlerinin edebiyata yansımaları ile ilgili görüşleri yansıtmaya ve bunları tarihi kaynakların ışığı altında değerlendirmeye çalıştık.*

Yaptığımız bu araştırma sırasında İspanyol tarihi ve gelenekleri ile ilgili çok şey öğrendik. En önemlisi ise bu işi yapmaktan büyük keyif aldık.

Son olarak, araştırmalarım sırasında bana her türlü desteği veren ve her zaman yanımda olan tez danışmanım Prof. Dr. Nil Ünsal'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

GİRİŞ

Boğa güreşleri imgesinin XVIII.yüzyılda edebiyata yansımısını incelemeyden önce bu olgunun nasıl ortaya çıktığına göz atmamız gerekecektir. Eski uygarlıklarda dinsel törenlerde boğaların nasıl kurban verildiğini araştırmak bize yardımcı olacaktır. Hangi toplumların bu gösterileri düzenlediğini araştırmak boğa kültürünün tarihini anlamamızda önemlidir. İnsanoğlunun sosyal hayatının her alanında bu hayvanın izlerini göreceğiz.

Eski araştırmaları incelediğimiz zaman Boğa imgesinin nerdeyse her alanda izi olduğunu göreceğiz. Bu hayvan eski dönem insanının zengin hayal dünyasının ürünü olan efsaneleri, rivayetleri ve mitolojiyi de derinden etkileyecektir. Batı mitolojisinde boğa imgesinin bu kadar yoğun kullanılması bu hayvana karşı olan saygı ve sevginin sonucudur.

Zengin İber toprakları boğaların yetişmesi için nasıl uygun bir mekana dönüştüğünü ortaya çıkarmamız için geniş bir araştırma yapmamız gerekecektir. Bu bölüm boyunca boğa güreşleri kültürünün eski toplumlardaki kökenlerini araştırmaya çalışacağız.

A. ESKİ UYGARLIKLARDA BOĞA GÜREŞLERİNİN KÖKENİ

Boğa güreşlerinin etimolojisi sayısız araştırmacılar tarafından merak konusu olmuştur. Yüzyıllar boyu süregelen bu gelenek sadece İspanyolları değil tüm dünyanın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Boğa güreşlerinin kökenini farklı kaynaklarda araştıracağız.

İspanyol tarihine baktığımız zaman boğa güreşlerinin ortaya çıkması ve yayılması ile ilgili yüzlerce araştırma yapıldığını ve kitaplar yayınlandığını görüyoruz. Bu araştırmaların çoğu mitlere, efsanelere ve de latifelere dayanmaktadır. Söylenen ve çizilen bilgilerin büyük kısmının gerçek bir altyapısı bulunmamaktadır. Araştırmacıların ve yazarların üzerinde durduğu en önemli konu insanoğlunun doğduğu günden boğalarla iç içe hayat geçirmiş olması ve bu cesur hayvanların onların hayatında başlıca önem taşımasıdır. Bu çılgın hayvan onlara yüzyıllar boyunca cesaret kaynağı olmuştur. Boğalardan ilham alan ilkel insanlar onlara tapmışlar ve yardım ummuşlar. Yaşam savaşı veren ilkel insanların göçebe hayatlarında önemli rol alan bu hayvan yüzyıllar boyunca insanlara hizmet vermiştir.

Hayvancılıkta boğalar diğer hayvanlardan farklı olarak yarı serbest halde tutulmuşlar. Böylece onlar tabii vahşiliğini, aynı zamanda saf kanını korumuşlar. Geyik ya da yaban domuzu gibi küçük bir kulübeye konulmamışlar. Ta eskiden beri boğası veya atı olan kişiler sosyal düzeyi iyi olanlardı. Her hayvancılık yapan kişinin hayalinde boğa beslemek vardı. Boğa bayramlarının getirisi ve şanı adı kadar büyüktü. Dövüştürmek ya da kurban vermek için vahşi boğalar yetiştirmek her çobanın gururlanacağı bir olaydı.

Evcilleştirilmeye uyumlu olan bu hayvanlar bir süre sonra insanların vazgeçilmezi olmuşlar. Onların etleri, derileri, kemikleri ve boynuzlarından bile faydalanılmıştır.

Bundan başka çiftçilikte, boğaların gübresinden hem ısınmak, hem de ev yapmak için kullanmıştır. Böylece boğalar insanların değer verdiği öncelikli hayvanlardan biri olmuştur. İnsanların yaşamında bu denli büyük yeri olan boğalar totemleştirilmişler. Böylece diğer tüm hayvanlardan daha çok değer ve saygı görmüşler. Hayatlarında bu kadar büyük önem taşıyan boğa, insanlar tarafından tanrısallaştırılmaya başlanılmıştır.¹

İnsanoğlu yaratıldığı günden bu yana yaşam uğruna mücadele vermiştir. Tüm hayvanlar gibi o da avlanmış ve tabiatla uyum içinde yaşamaya çalışmıştır. Bu yüzden ilk edindiği davranışlardan biri avlanmak olmuştur. İlk başta küçük hayvanları avlamakla başlayan bu mücadele, zamanla daha da ilerletilmiştir. Farklı hayvanlar avlanmış ve evcilleştirilmiştir. Boğalar insanların başlıca gıda deposu ve yardımcıları olmuşlar. İnsanoğlunun yaptığı ilk silahlar da boğa gibi hayvanları avlamak ve öldürmek için olmuştur.

Boğa bayramları menşeyini İber Yarımadasından aldığı varsayılan karışık bir konudur. Bu mevzu hem İspanyol araştırmacıların, hem yurtdışındaki araştırmacıların dikkatini çekmeyi başarmıştır. Fakat bu kadar geniş araştırmalara rağmen farklı fikirleri savunan tarihçiler bir türlü aynı görüş altında toplanmamıştır. Boğa bayramları sosyal fenomen niteliğinde kavranmaktadır. Bu konu Arkeoloji, Antropoloji, Sosyoloji, Etik, Hukuk, Edebiyat, Musiki, Felsefe, Güzel sanatlar, İktisadiyat, Ekoloji, Veteriner, Etoloji ve b. alanlara yayılan geniş kapsamlı bir konudur. Adı geçen alanların her birinde bu olguyu genişçe incelemek ve olağanüstü bilgiler edinmek mümkündür.

¹ Felipe B. Pedraza Jiménez , **İniciación a la fiesta de los Toros** , Editorial EDAF , S. L. , Madrid , 1998 , s. 20 - 23

Antik dönem boyunca boğaların iştirak ettiği gösterilerin kökenleri ile ilgili farklı fikirler mevcuttur. Onları 3 kategoride toplayabiliriz:

- a) Dini inançta boğaların tanrısallaştırılması
- b) Tanrılar şerefine yapılan dinsel törenlerde boğalar
- c) Ölenlerin ruhlarını memnun etmek için yapılan cenaze törenlerinde boğalar

Ayrı ayrı inceleyecek olursak;

a)Dini inançta boğaların tanrısallaştırılması;

Bu fikri savunanlar bu törenlerin boğa figüründe cisimlenmiş tanrılara ibadet için yapıldığını düşünüyorlar. Böyle düşünceler batı uygarlığında sık sık görülmektedir. Bu yüzden çoktanrılı uygarlıklarda dolaşan efsaneler cesur boğalarla ilgilidir: Mithra, Zeus ve Europa, Pasifae ve Minos.

Bir yandan, tarihçi Duris M.Ö. IV. yüzyılda yazılarında 6 gün boyunca süren şenliklerden bahsetmiştir. Bunlar *Taurobolios* (boğaların kurban verilmesi) adı altında Romalılar tarafından Mithra şerefine yapılıyordu. Zamanla bu tören esir düşen romalılar tarafından Roma sınırlarına taşmaya başlamıştır. Böylece ağızdan ağıza dolaşarak İspanya'ya kadar ulaştığı zannediliyor.²

Diğer yandan, Girit kültüründe bulunan bilgiler teorilerin çoğunu doğruluyor. Arkeoloq L.Siret eserinde İspanyol boğa savaşlarının kökenini ortaya çıkarmıştır.

² Juan Carlos Fernández Truhán , **Orígenes de la Tauromaquia** , Universidad Pablo de Olavide , s. 3

(Bkz.*Origen y significado de las corridas de toros; Homenaje a Martins Sarmiento*). Ona göre İspanyol Boğa Güreşininbeşiği Girit adasıdır.³

Aynı zamanda, Anadolu (Türkiye) bölgesinde Mellaart'ın yaptığı kazılarda ortaya çıkanlar dikkatleri çekiyor. Özellikle Çatalhöyük bölgesinde boğa kafaları ve boynuzları ile süslenmiş tapınak bulunmuştur. Bu boğa kafaları insan biçimindeki Ana tanrı ve oğlu veya eşini simgeliyor. Ayrıca tapınakta 'boğa doğuran tanrıça' figürüne rastlanmıştır.

Çatalhöyük, OrtaAnadolu'da, günümüzden 9 bin yıl önce iskan edilmiş, çok geniş bir Neolitik Çağ ve Kalkolitik Çağ yerleşim yeridir. Doğu ve batı yönlerinde yanyana iki höyükten oluşmaktadır.

İç düzenlemelerde platformlara oturtulmuş boğa başları ve boynuzları ilginçtir. Birçok evin duvarında gerçek boğa başlarının kille sıvanmasıyla yapılan kabartmalar mevcuttur. Bazı mekanlarda bunlar bir dizi halindedir ve Mellaart tarafından bu yapıların kutsal mekan ya da tapınak olduğu ileri sürülmektedir. 'Bina 52' olarak adlandırılan yapının yangın geçirmiş odasında bütün halinde bir boğa başı ve boynuzları bulunmuştur. Duvarın içine yerleştirilmiş olan boğa başı açkılanamamıştır. Üst kısımda ise 11 sığır boynuzuyla bazı hayvan kafatasları bulunmaktadır. Bir dizi boğa boynuzu, boğa başının hemen yanındaki bir sekide yer almaktadır.

Çatalhöyük Doğu Höyük'te III. tabakadan X. tabakaya kadar olan tabakalarda, kutsal yapıların içinde çok sayıda pişmiş kilden yapılma Ana tanrıça heykelcikleri, boğa başı ve boynuzları ile kadın göğsü rölyefleri bulunmaktadır. Ana Tanrıça, genç kadın, doğuran kadın ve yaşlı kadın olarak betimlenmiştir. Bu buluntuların

³ A. g. m.

tarihlendirilmesiyle Anadolu'da en eski Ana Tanrıça Kült merkezlerinden birinin Çatalhöyük olduğu kabul edilmektedir. Bereketi simgeleyen Ana Tanrıça Kültü'nde erkek ögeyi boynuzlu boğa başlarının temsil ettiği düşünülmektedir. Güteryüzlü ve sevecen betimlemeler Ana Tanrıça'nın doğaya sunduğu yaşamı ve bereketi simgelerken, kimi zaman korkunç denebilecek betimlemeler de, bu yaşam ve bereketi geri alabilme yetisini ifade etmektedir. Bu yüzden bazı araştırmacılar boğa kültürünün burada başladığını savunmaktalar.⁴

M.Ö. VII. yüzyılda Anadolu'dan sonra İran ve Hindistan'da helenik tarzı tanrıçaların yaradıldığını görüyoruz. Düşüncelere göre denizciler bu kültürü tüm Akdeniz boyunca ve Girit'e kadar yaymağı başarmışlar. Roma hakimiyeti zamanında da M.Ö. I. yüzyıldan itibaren bu kültür daha da yayılmıştır.

Bazılarına göre İspanya'ya boğa kültürü 3 kökenden gelme ihtimaline sahiptir. 1.Helenik kolonileri ve Fenikelilerin tesirinden, 2. Romalılardan ve 3. Yerli İberlerin cenaze törenlerinden.

Boğa kültürü ile ilgili araştırmalar zamanı, İspanya'nın Argar (Almeria) bölgesinde yapılan kazılarda önemli izlere rastlamaktayız. Bunlar Tunç çağına denk gelmektedir . Adı geçen bölgede adak olarak boğaların kurban verildiğini gösteren bulgular vardır.⁵

b)Antik dönemde tanrıların lütuflarını kazanmak için boğaların kurban verildiğine dair bir sürü rituel ve etkinliklere rastlanılmaktadır. Bu törenler bereketi ve

⁴Vikipedi özgür ansiklopedi, **Çatalhöyük** ,
<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87atalh%C3%B6y%C3%BCk>

⁵ Juan Carlos Fernández Truhán , **A. g. m** , s. 3

verimliliği, güç ve cesareti simgeliyordu. Aynı zamanda boğalara karşı olan bu ilgi İber yarımadasında bu hayvanların bol olması ile alakalı idi. Kökenine baktığımız zaman boğalarla savaşların kırsal törenden doğduğunu görmekteyiz.

c)Ölmüş kişilerin ruhları için yapılan cenaze törenlerinde boğa imgesine rastlamaktayız. Bu fikirleri tasdikleyen bir sürü kazılara rastlanılmıştır. Anlaşılan göre bu tören Romalılara kadar devam etmiştir. Bu cenaze törenleri Roma asıllı İspanyollar arasında sık sık görülmekteydi ve sanki yasa halinde uygulanmaktaydı:

Ciceronun ‘De Legibus’ adlı eserinin bir pasajında bir iddiaya göre, antik Roma yasalarına göre, mezara gömme töreni domuz veya boğalar kurban edildikten sonra tamamlanırdı. Bu hayvanların kurban verilmesinin sebebi, gömüldükten sonra toprağın ölenin cesedini kabul etmesi içindi. Keltiber kültüründe genelde erkek domuzlar veya boğalar kurban verilirdi. Bazen de her ikisi aynı zamanda kurban verilirdi. Erkek domuzlar Laebo ve boğalar ise Reve adlandırılırdı.⁶

Genellemeye çalışırsak, tarihe göz attığımız zaman boğa imgesinin insan yaşamına girmesinden itibaren, boğa merasimlerinden boğa güreşlerine kadar belli bir zaman aşamasından geçtiğini söyleyebiliriz. Her dönem kendine özgü özellik anlam ve maksat taşıması bakımından bir birinden ayrılır. Onları şöyle paylaşabiliriz:

- a) I. yüzyıla kadar geçen dönem- Boğa avcıları
- b) X. yüzyıla kadargeçen dönem- Matadorlar (boğa dövüşçüleri) dönemi
- c) XV. yüzyıla kadar geçen dönem- Şövalyelerin boğa gösterileri
- d) XVIII. yüzyıla kadar geçen dönem - Soyluların boğa gösterileri

⁶ A.g. m.

e) XIX yüzyıla kadar geçen dönem - Profesyonel boğa güreşleri dönemi , ve XIX. yüzyıldan günümüze değin geçen Modern Boğa Güreşi dönemi .⁷

Bu dönemleri tek tek ele alırsak ;

a) Endülüs bölgesinde sayısız arkeolojik araştırmalar yapılmış ve bu bölgede Neolitik ve Paleolitik devrine ait çok sayıda boğa resimlerine rastlanılmıştır. Bu hayvanlar bölge halkının başlıca geçim kaynağı olduğundan insanlar için olağanüstü bir varlık gibi görülmüştür.

b) Roma kültürünün Batı medeniyetine bahsettiği en büyük katkı şüphesiz ki, törenler , fiziksel gösteriler, şans oyunlarıdır. Tabii ki, bu gösteriler içinde en gaddar olanı insan ve hayvanların birbirine karşı savaş vermeleri olmuştur. Bu gösteriler, akşamları düzenlenen gladyatör gösterilerinin aksine, sabahları düzenlenmekte ve özellikle fil ve boğalara karşı savaşılmaktaydı.

İster ölümlerin ruhlarını memnun etmek için veya tanrıların şerefine yapılan kurban törenleri, isterse de, cesur boğalara karşı düzenlenen güç gösterileri zamanla değişime uğramıştır. Zamanla farklı anlam kazanarak insanların eylence dünyasına aktarılmıştır. Vahşi boğalara karşı anfityatrolarda yapılan bu vahşice gösteriler ‘Taurarii’ olarak adlandırılırdı. Bu gösteriler sadece romada değil aynı zamanda İspanya bölgesinde de yapılırdı. Gösteriler günümüze kadar gelen boğa güreşlerini andırırsa da, ilk dönemlerde yapılan boğa savaşlarından bir hayli farklı olmuşlar:

⁷A. g. m. , s. 5

Eskiden 'boğa dürtenler' boğaları meşale ile yakıyorlardı ve üvendire (dürtme değneği) ile deliyorlardı. Sonradan işin içine avcılar yani Taurari'ler (veya Taurocentae) mızrak ve bıçaklarla katıldılar. Aynı zamanda boğa yoruluncaya kadar at üstünde onu döverlerdi ve atlayıp beline oturuyorlardı. Yere devrilmeden boynuzlarından tutup etrafında döndürüyordu. Boynu bükülünceye kadar devam ettirdikten sonra yere deviriyorlardı.

Previamente se les quemaba a los toros con artorchas y se les pinchaba con aguijones por medio de los Succursores y después intervenían los cazadores que eran los Taurarii (o Taurocentae) armados con una lanza o con una estaca. También galopaban a caballo hasta cansar al toro y entonces saltaban sobre él sentándose a horcajadas rodeándole los cuernos con los brazos sin ser derribados, hasta que les retorcían el cuello y lo derribaban (Roland, A., Lossuccursores eran los encargados de agitar y azuzar a las fieras , 1970) .⁸

Bazı yazarlar bu gösterilerin , özellikle boğa gösterilerinin Romalılar tarafından değil, eski Yunanlılar tarafından yapıldığı fikrini savunmaktalar.1626 yılında Rodrigo Caro, ***Días geniales o lúdricos*** 'ta bize bu bilgiyi vermektedir:

Bakın nasıl işsiz kalabalık

Eğlence boğasını dövüştürüyor;

biri boğanın boynuzundan asılıyor,

kendi kederi ile uğraşıyor.

Diğeri böğründen,

⁸ A. g. m. , s.7

*isteyerek ya da adetten,
Zıplıyor, koşuyor, dans ediyor,
Boğa tüm silahları uçuruyor.
Vahşiliği uysallığa dönüşüyor.
Delikanlı boğanın sırtına zorla atlıyor,
Cesaretinden meydanda ayakları bile titremeden.*

***Mira como la ociosa muchedumbre
el retozón novillo está lidiando;
uno verás del cuerno estar colgado
del toro, que ama ya su pesadumbre;
otro al ijar, por gusto o por costumbre,
salta y anda corriendo, y ya bailando,
en todo el buey las armas ventilando,
que volvió su fiereza en mansedumbre.
Libre el mozueto burla el lomo duro
del toro más audaz que en el arena
ni le tiemblan los pies.⁹***

Bu gösterilerin Eski Yunanlıların uğraşı olduğunu bildiren Rodrigo Caro şöyle diyor
:Boğa savaştırmak Tesalia şövalyelerinin işi veya icadıdır. Bunun sebebi onların

⁹A. g. m.

gösterileri ilk keşfetmeleri ve her bölgede aynı eğlencelerin yapılmasına karar vermeleri değil. Sadece tesaloluların bu işte daha usta olmalarıdır .

Dije que el lidiar toros era cosa o invención de los caballeros de Tesalia, noporque ellos fueron los primeros que loinventaron, porque juzgo que en cada provincia habría los mismos entretenimientos, sino porque los tesalos eran muy diestros en esto.¹⁰

Güney İspanya’da(Endülüs) yapılan boğa gösterilerini eserlerinde anlatan Ortaçağ yazarlarını görebiliriz: Onufrio Panvinio (*De ludis circensibus libri* ,París, 1601), Jules César Boulenger (*De circo romano ludisque circensibus* , Lutetiae, 1598), Juan Rosino (Johan Rossfeld) (*Antiquitatum romanarum corpusabsolutissimum*, Colonia, 1620) ve Sextus Pompeius Festus (*De verborum significatione fragmentum*).

Tüm bulgular Endülüs bölgesinde anfiteyatroalarda boğa savaşlarının yapıldığına işaret etmektedir. Fakat bunu kesinlikle yalanlayan araştırmacı ve yazarların görüşleri kafaları karıştırmaya yetiyor.

c) Roma İmparatorluğu parçalandıktan sonra Endülüs bölgesinde eski dönemden kalma bir sıra oyunlar ve gösteriler yapılmaya devam ediyordu. San İsidoro’nun *Etimologías* kitabında gösteriyordu: ‘Mağripliler vahşi hayvanlarla yarışıyorlardı ve bu sadece bir gösteri idi. Risk pahasına, şehir halkı tarafından kendi hayatlarında ün, beğeni ve alkış kazanmak istiyorlardı. ’ San İsidoro’un söylediği gibibu yiğitler ‘kahramalık için ölüme gönüllü’ oluyorlardı. Görüldüğü gibi,

¹⁰ A. g. m

Mağripliler Vizigot Endülüsün’de ahalinin rağbetini kazanmak için hayvanlarla savaşıyorlardı.

Ortaçağda bu gösteriler şövalye turnuvalarının yapıldığı halk meydanlarında eğlencelerle beraber gösterime sunulurdu. Çoğunlukla da şehrin aşağı sınıfının yaşadığı bölgelerde küçük arenalarda yapılırdı. Böylece ucuza mal olan bu gösteriden para kazananlar aslında halkı kazıklıyordu. Gösteriler zamanı caddeler ve meydanlar boynuzluların dışarı kaçmaması için duvarlarla kaplanıyordu. Böylece caddeler boyu evlerin balkonları da izleyicilerle dolup taşıyordu.

San İsidoro kitabında bu gösterilerin kilise tarafından hor görüldüğü söyleniyor. ***Fuero Juzgo*** adı altında kanunname şunlar söyleniyordu: ‘....tüm boğa sahipleri ve çobanlar etrafındakileri herhangi bir yaralanmadan korumak için tüm vahşi boğalarını veya öküzlerini öldürmek zorundalar. Emri kulakardı edenler Kral mahkemesi önünde adam öldürmeye teşebbüs suçundan yargılanacaklar.’

...todo labrador o vaquero que fuera propietario de toros o vacas bravas deberá matarlos para preservar a los vecinos de cualquier daño advirtiéndolo a los que desoyesen el mandato que serán acusados por la ley de homicidas ante el tribunal del rey.¹¹

1567 yılında Papa V. San Pío ***De Salutis Gregis Dominici*** adı altında bir yasa çıkardı . Boğa savaşı düzenleyenler ve de iştirak edenlerin sonsuzadek sürgün edileceklerini bildiren yazının metni şöyleydi:

¹¹ A. g. m. , s.9

... Gerçekte, Trento meclisinin kararnamesine göre, tiksindirici düello karşılaşmalarını yasaklıyorum... çünkü hepsi hala sona ermiş değildir, birçok şehirde, birçok yerde, boğa ve diğer vahşilerin savaşı halk veya kişisel gösterilerde cesaret ve kuvvet sergilemek için düzenleniyor. Bunlar çoğu zaman insan ölümüne veya sakatlanmasına neden oluyor ve insan hayatı için tehlikelidir.

...En verdad, si bien se prohibió, por decreto del Concilio de Trento, el detestable uso del duelo,... así y todo no han cesado aún, en muchas ciudades y en muchísimos lugares, las luchas con toros y otras fieras en espectáculos públicos y privados, para hacer exhibición defuerza y audacia; lo cual acarrea a menudo incluso muertes humanas, mutilación de miembros y peligro para el alma.¹²

Bu yüzden, düşünüyoruz ki, sirklerde ve halk meydanlarında düzenlenen boğa veya diğer vahşi savaş gösterileri, Hıristiyan inancı ve hayırseverliği ile bağdaşmıyor. Ve bu kanlı ve utanç verici gösterileri kaldırmak istiyorum. Bunlar insanlara değil şeytanlara özgüdür. İnsan hayatını kurtarmak istiyorum. Bu anayasa ile tamamen yasaklıyoruz. Ebediyyen yürürlükte olacaktır. Eylemi yapan tüm Hıristiyanlar için en hafif ceza uzaklaştırılmak veya lanetlenme uygulanacaktır..... Aynı zamanda süvariler veya diğerlerinin gösterilerde ayakta veya at üstünde boğa veya başka vahşi hayvan savaştırmaya kalkışmasını yasaklıyoruz. Eğer onlardan biri ,gösteriler sırasında ölürse, papaz tarafından defnedilmeyecektir. Aynı zamanda , bu gösterilere iştirak eden herkes, rahipler tarafından en hafif ceza sayılan uzaklaştırılma ile cezalandırılacaklar.

Por lo tanto, Nos, considerando que esos espectáculos en que se corren toros y fieras en el circo o en la plaza pública no tienen nada que ver con la piedad y caridad cristiana, y queriendo abolir tales espectáculos cruentos y vergonzosos, propios no del hombre sino del demonio, y proveer a la salvación de las almas,...

¹² A.g.m

*prohibimos terminantemente por esta nuestra Constitución, que estarévigente perpetuamente, bajo pena de excomuni3n y de anatema en que se incurrirá por el hecho mismo (ipso facto), que todos y cada uno de los príncipes cristianos . Prohibimos, asimismo, que los soldados y cualquiera otras personas osen enfrentarse con toros u otras fieras en los citados espectáculos, sea a pie o a caballo. Y si alguno de ellos muriere allí, no se le dé sepultura eclesiástica. Del mismo modo, prohibimos bajo pena de excomuni3n que los clérigos, tanto regulares como seculares.... tomen parte en esos espectáculos.*¹³

d) Bir ok b3lgede boğa savaşlarını 3nlemek için uygulanan cezalar ve verilen kanunlar gitgide insanlarda bu g3sterilere karşı tepki ve sevgisizlik uyandırdı. Sosyal d3şünceye g3re bu işi yapanlar ve iştirakılar onursuz karşılanıyorlardı. Asiller bu g3sterileri utanç verici buluyorlardı. Fakat İspanya’da, asiller bu lekeyi boğa savaşlarına s3rd3rmemekte kararlıydılar. ř3valyeler ise bunu bir ‘kahramanlık g3sterisi ’ katına y3celtmişlerdi.

e) 1700 yılında Borbon’ların İspanya tahtına geçmesi ile boğa savaşlarının yapılması zayıfladı ve geri plana çekildi. 3zellikle Kral V. Felipe (İspanya’nın ilk Borbon Kralı) bu savaşları beğenmemesinden dolayı boğa g3reşlerine karşı d3şmanlık ilan etti. Soylular artık Fransız k3lt3r3 ile eğitiliyorlardı ve artık boğa g3reşlerinden uzaklaşıyorlardı. Bu istek yavaş yavaş geri planda kalıyordu.

Daha 3nceleri boğa savaşları kahramanlık ve cesaret g3sterisiydi ve halk onlara rağbet ediyordu. Artık bu fikirler soylular tarafından değiştirildi.

¹³A. g. m.

Şüphesiz ki XVII. yüzyıldan itibaren aşağı tabaka olan halk kendi boğa eğlencelerini düzenlemeye başladı. Fakat aristokrat sınıf için bu gösteri artık değersizdi. Bu gösteriler halkın rağbetini kazanmakta yine devam ediyordu. Boğa güreşleri halkla özdeşleşmeye başladı. Geleneğine sıkı sıkı bağlı olan halk tüm gösterilerinde onları uygulamaya başladı. Vargas Ponce *Disertaciones sobre las corridas de Toros*da (1980,45) şöyle diyordu :

XVII yüzyılda boğa güreşleri o kadar olağandıkı , her hangi bir etkinlik onsuz yarım kalmış gibiydi.

Halk tarafından boğa savaşlarının yeniden canlandırılması XVII. yüzyıldan itibaren o kadar ilgi görmeğe başladı ki, yazarlar ve Kraliyet ailesi bu gösterileri beğenmese de, onları keskinlikle yasaklayan bir kanun çıkarmadı .

Bu dönem gösterilere olan büyük sevgi ve tutku sıradışıydı; 1661 yılında yapılan Boğa Savaşları Kararnamesine göre arenaya inen izleyicilere inanılmaz cezalar verilmeye başlandı . Hatta ‘900 kırbaç ve 6 yıl kadırga’ cezasına çarptırılma emri verildi.

f) Modern boğa güreşlerine baktığımız zaman bu aşamada, boğa güreşi yapan *matador*lar idol seviyesine yüceltilmişti. Bu dönemde boğa güreşleri sade bir gösteri aşamasından güzel sanatlar seviyesine ilerledi. Bu işin ustaları öğrendiklerini gençlere aktarmaya başladı. 1830 yılının 28 mayısında Sevilla’da ‘Escuelo Gimnasio Taurina ’ mektebi açıldı. Arenada işlerini başarıyla yapmak için ustalar yetiştirildi.

İlk *matador*lar becerilerini ve bilgilerini boğa güreşleri kurallarını yeniden düzenlemekte kullandılar. Bunlardan ilki Francisco Romero ve Pepe-Hillo olmuştur.

B. ESKİ UYGARLIKLARDA BOĞA GÜREŞLERİNİN YAPILMA ŞEKLİ

Boğa güreşlerinden bahsetmemiz gerekirse o zaman geçmişe hatta milattan öncesine bakmamız gerekecek. Eski uygarlıklar bize bu gösterilerin ortaya çıkması ve tarihiyle ilgili bilgiler sunacaktır.

Mesela, En eski insan topluluklarının yaşadığı Mısır dikkatimizi çekebilir. Fakat bugösterilerin kökenlerin eski Mısır'da aramamız boşunadır. Çünkü Mısır'da insanlar hayvanları öldürmek gibi bir geleneğe sahip değillerdi. Onların batıl inançlarına göre hayvanları öldürmek yasaktı ve onları sağlıklı şekilde gelecek nesiller için korumak gerekirdi. Hiçbir kaynakta Mısırlıların boğaları dövüştürdükleri veya eğittikleri ile ilgili bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu yüzden boğa güreşlerinin kaynağını bu kültürde aramak boşunadır.

Şimdi sıra muhteşem tarihe sahip, tüm dünyanın merkezi sayılan Greklerin kökenlerine gözetmeye geldi. İnsanoğlunun doğduğu, doktrinlerin, dinin, tarımın tohumlarının serptiği bu yer elbette dikkatimizden kaçmamalıdır. Tarihi kaynaklara göre eski Yunanlıların boğaları kurban verme ayinleri vardı. Tanrıları için boğaları kurban ederek onlara yakarıyorlardı. Bu cansıkıcı ayin IV.yüzyıla kadar devam etmiştir. Fakat bu bilgileri araştırdığımız zaman kurban verilen boğaların dövüştürüldüklerine dair kesin bir belgeye sahip değiliz. Fakat İzmir bölgesinde bulunan Yunanlara ait mermer üzerine kazınmış boğa güreşini anımsatan buluntular ve görseller kafaları karıştırmaya yetiyor. Bulunan mermer İzmir'den Londra'ya taşınmış ve alim Seldeno'nun bahçesinde araştırılmıştır. Onun araştırmalarından sonra Oksford Üniversitesi'nde diğer değerli süsler arasında yerini almıştır.

Tarihçilere göre Greklerin boğayı kurban verme şekli ilginçti. Etrafı çevrili olan bir alana getirilen kurbanı yakmak için bir kişi at üstünde ortaya çıkardı. Üstünde

korunmak için at kılından yelek ve ayaklarında ucu mızraklı ayakkabı olurdu. Koşan boğanın arkasından kovalamaya başlardı. Pisti kuşatanlar hayvanın dışarı çıkmaması için silahlarını siper ederlerdi. Bir müddet kovalanan boğa azgın duruma getirilirdi. Bütün bu olaylar izleyicilerin alkışları ile devam ederdi. Sonunda kovalayan kişi atından inerek mızrağı ile boğaya saldırırdı. Etrafı elinde mızrak olan insanlarla çevrilen boğa sonunda diz çöktürülür ve tekmelenmeye veardından mızraklanmaya başlanırdı. Sırtüstü devrilen boğa yere çivilenir ve tekmelenmeye devam edilirdi.

Bu bilgiler bize eski Yunanlıların boğa savaştırdıklarını söyleme gerekçesi veriyor. Her ne kadar bu kutlama şekli Greklerin uysal karakterine zıt görünse de, boğa savaşlarının eski Yunanlılar dönemine dayandığını söyleme hakkına sahipiz.¹⁴

Batı tarihine göz attığımız zaman Romalıların adını anmadan geçemeyeceğiz. Sert ve gaddar kuralları ile ün salmış bir toplumda boğa gösterilerinin izleri daha yaygındı. Katı kanunlar ve ağır şartlarla savaşma yetenekler edinen Romalıların bu acımasız gösterileri düzenledikleri akla yatkındır. Kanlı gladyatör savaşlarını seyretmekten mutluluk duyan bir toplum, arenada sadece kulların cesaretini değil, aynı zamanda vahşi hayvanların da dövüşlerine seyircilik yapıyorlardı. En çok insan kanı akıtılan kanlı Roma tarihinde boğa savaşlarının kökenini aramaktayız.

Roma'da gerçekleştirilen gladyatör savaşlarında çoğu zaman kölelerin karşısına aslan, kaplan, boğa gibi vahşileştirilmiş hayvanlar da çıkarılıyordu. Fakat bunları boğa savaşları olarak adlandırmak ne kadar doğru olur? Sextus Pompeus yazılarından çıkan sonuca göre, Roma tahtını devralan Tarquino, boğa eti yediği için veba olur. Ve cehennem tanrılarının gazabını yatıştırmak için Boğa savaşlarını düzenlemeye karar verir.¹⁵ Açıkçası, gaddar ve barbar Roma'da, kör ve aptalca bir batıl inanç yüzünden, yani Cehennem Tanrısını sakinleştirmek için boğa savaşlarının

¹⁴ Jose Vargas Ponce, **Disertacion sobre las corridas de Toros** , Archivo Documental Español, Real Academia de la Historia , XVII. Cilt , Madrid ,1807 s. 11

¹⁵ A. g.e. , s. 17

düzenlendiğine inanmak boş bir sebep gibi gözüküyor. Ve boğa gösterilerinin kökenini ve amacını buna bağlamanın ne kadar doğru olacağı tartışılacak konudur.

İber yarımadasında boğa gösterilerinin yapılmasının kökenleri geniş yelpazede araştırılmıştır. Ve bunların kökenleri hakkında iki fikir yürütülmektedir:

İber yarımadasında birbirini izleyen toplumlar arasında boğa festivallerinin kökenini arayan araştırmacılar, bunun Endülüs bölgesinde boy gösterdiğine inanmaktalar. Fakat bu fikirler Real Academia tarafından desteklenmemektedir. İspanyol bilim adamlarının çoğu bu geleneğin Araplara bağlı olduğu fikrini savunmaktalar. Mariana , Ménendez de Silva gibi tarihçiler, Guzmán ve Moratín gibi dilbilimciler, tüm Avrupalı gezginler, herkes, ne yazık ki aynı fikirde. Onlara göre boğa festivallerinin kökeni Muhammedciler(mahometanos) tarafından miras bırakılmıştır. (Bartolomé y Quevedo, *Gineta y cañas son contagio moro*). Onunla aynı fikirde olan Sarmiento, boğa güreşlerinin Muhammedcilerden kaldığını göstermektedir.¹⁶

Fakat tabii ki bu görüşlere karşı çıkan az sayıda araştırmacılardan biri Azur al P. Flórez bu güreşlerin kökeninin Araplara bağlı olduğunu belgeleyecek hiçbir yeterli bilgi olmadığı kanısındadır. Zıt fikirde olan kişiler onun bunu gösteren bilgilerini okumakla yetinebilirler.

Araştırmacı Agustino ise daha ileri giderek bunun sebeplerini şahsen yerlilerden öğrenmiştir. Doğu ve Afrika kültürünü bilen kişilerle yaptığı konuşmalar ona bu fikirleri savunma yetkisini vermiştir. Yerliler, Mağripliler’ ın kökenlerinde böyle alışkanlıklarının olmadığını belirtmişler.¹⁷

¹⁶ A.g.e. , s. 16

¹⁷ A.g.e. , s.17

Mağriplilerin adet ve geleneklere bağlı bir toplum olduğu bilinmekte. Tıpkı İspanyollar gibi Mağripliler de edindikleri alışkanlıklardan kolay kolay vazgeçmezler. Günümüzde ne Araplarda, ne de Kuzey Afrikalılarda böyle bir gelenek mevcuttur. Zaten 1000 yıl önce de böyle bir alışkanlık söz konusu olmamıştır. Bundan başka Mağriplilerin bu davranışlara sahip olmadığını belirtecek 2 diğer kanıt da mevcuttur: bunlardan biri etik, diğeri fiziksel sebep, yani onların dini algılayış biçimleri ve yaşadıkları ortam. Öncelikle, İslam dininde hayvanlara eziyet yasaktır. Özellikle de eti yenilen ve işlerde kullanılan hayvanlara hürmet ve saygı gösterilmelidir. Aynı zamanda çiftçilikte kullanıldıkları için boğalar savaştırılmazlardı. Aynı zamanda Afrika bölgesindeki boğaların doğası saldırgan, vahşi ve iri yapılı değillerdi. Bu yüzden onları savaşmaya teşvik etmek olası gözüküyordu.

Kökeni en barbar ve cahil kabilelerden bu yana inceledik. Bu yüzden afrikan tabiatı ve inançları bu tür savaşları düzenlemek için yetersiz kaldığını söyleye biliriz. Aynı zamanda hiçbir Arap belgelerinde boğa savaşları ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Belli ki İber yarımadasına gelen Araplar bir müddet ahali ile kaynaştıktan sonra onlardan bu gösterilerini almış ve tatbik etmişler. Kendi kökenlerinde böyle bir alışkanlığın olmadığını söyleyebiliriz.

Bu kanıtlar dikkatleri Mağripliler üzerinden Grek ve Roma toplumlarına yönlendirmeye yetiyor. Araştırmacılara göre, Keltiber halklarının çoğunluğu İspanyolların boğa savaşlarını antik dönemden edindikleri kanısındalar. Onlara göre bu savaşların kökeni Antik Çağa kadar gitmektedir.¹⁸

İnsanların eskiye dayanan geleneklerini en iyi şekilde anlamak için destanlar, mitler her zaman değerli kaynak teşkil etmektedir. Bunlar her ne kadar uydurma olduğuna

¹⁸A.g.e. , s.18

inanılsa da, mutlaka gerçekten küçük izler taşır. Yunan mitolojisinde boğalarla ilgili yeterince hikaye vardır. Mitolojilerde insanlar boğa biçiminde ya da boğa başları ile gösteriliyorlardı.

Tüm bunlar yüzünden boğalar kurban verilmek için en uygun hayvan kabul ediliyorlardı. Onları özellikle tanrılarına yakarma zamanı kurban ediyorlardı. Böylece tanrıları için seçilmiş bir hediye vermiş oluyorlardı. Boğalar insanlarla tanrılar arasında bir araç olarak kabul ediliyordu. Kurbanın eti ayinden sonra kesilir ve insanlara dağıtılırdı. Fakat bu dinsel kurbanlar zamanı hayvan kovalanmazdı ve de eziyet edilmezdi. Yani onları kurban ettikleri zaman bir bayram havası yaşanmıyordu.

Antik dönemde dini ayinler zamanı boğaların farklı şekillerde kurban edildiklerini görüyoruz. Mesela, Baküs şenliklerinde çılgın dindarlar eti çiğ halde yerlerdi, Atis şenliklerinde ise yeni acemileri boğa kanı ile vaftiz ederlerdi. İspanya'ya II.yüzyılda gelen Mitra kültüründe kurban edilen boğanın cesedi sonsuza kadar korunuyordu.

Aynı zamanda boğaların sihirli güçlere sahip olduklarına da inanılmıştır. Bu yüzden yaptıkları bereket ayinlerinde güçlü ve inatçı boğalar kullanılırdı. İnâtçı ve cesur boğaların seçilmesi sembolik karakter taşıyordu. Kızgın boğa kasırga, deprem, hortum ve diğer doğal afetleri simgeliyordu. İnsanlığın ortaya çıktığı Akdeniz bölgesine ait mitolojilere dikkat edersek boğaların önemli sembol olduğunu görebiliriz. Tanrılar güçlerini göstermek için kızgın boğaları yeniyorlardı. Ya da insanların önüne boğa kılığında çıkıyorlardı.¹⁹

Tarihin ilk yazılı destanı sayılan Gilgamiş destanında Tanrılar İştar ve Anu ona karşı gönderdiği boğa tanrısını yener. Bu olayı anlatan hikayeden kısaca bahsedilse de, bize

¹⁹Felipe B. Pedraza Jiménez, **A. g. e.** , Editorial EDAF, S.L., Madrid, 1998 , s. 25

mitoloji kahramanının boğayı yenmek için boynuzundan tutarak mücadele ettiği bilgisi veriliyor:

*Enkidu boğayı boynuzlarından yakaladı. İlahi boğa kahramanın üstüne atladı .
Büyük kuyruğu ile onu kırbaçladı(....) Boynundan boynuzuna kadar onu bıçakladı.
Boğayı yendikten sonra kalbini, sonra testislerini, sonra da iç organlarını çıkarttı.*

***Enkidu agarró al Toro Celeste por los cuernos-El Toro Celeste echó espuma sobre
el resto del héroe, Lo azotó con su gran cola(.....).Entre la cerviz y los cuernos
hincó su espada.***²⁰

²⁰Agustí Bartra , Plaza y Janés , **La epopeya de Gilgamesh** , Barcelona, 1972 , s. 79

C. BATI MİTOLOJİSİNDE BOĞA İMGESİ

İnsan ve boğa ilişkisi binyıllara dayanmaktadır. Carlos Luis Alvarez'in tabiriyle söylersek : *'Dini bakımdan insan ve boğa ilişkisinin bin yıllık tarihi var. Boğa güç , kuvvet imgesi olduğu için ayrılıyor. Bir çok eski dinler boğaları çok önemli tanrısal erkeklik göstergesi ve sonsuz gıpta ettikleri ilah olarak görüyorlardı.*'²¹

Savaşçı boğaların tarihini ve öyküsünü incelemek için dini törenlerden başka aynı zamanda mitolojiye de göz atmamız gerekiyor, çünkü bu hayvanın kökeni eski uygarlıklar tarafından her zaman yüceltilmiştir. Antik dönemden boğaların kurban verilmesindeki sebebi açıklamak için mitolojiye baş vurmak gerekiyor. Gabriel Alomar'ın fikirlerine göre : *'Mitoloji romantik sembollerden, tanrılardan, ideal gerçeğin irreal alegoride izahından bahs ediyor.*'²²

Boğa imgesini Doğudan Batıya kadar uzanan çeşitli kültürlerde araştırmamız doğru olacaktır. Boğalardan ilk bahseden kaynaklar Farslara dayanmaktadır. Onların inancına göre, hayvanların ilki boğalar sayılır. İnsanlar yaşamlarında boğaları örnek almalıdırlar.

Batıya doğru yönelirsek Girit adasının antik öykü ve mitlerin beşiği sayıldığını görürüz. Boğa figürü burada da seçkin yer almaktadır. İlk izini ***Rapto de Europa*** efsanesinde görmekteyiz: *Tüm tanrıların babası Zeus, İda dağının zirvesinden Asia Menor sahillerinde eğlenen Europa adlı yaratığı farkederek ve ona aşık olur. Ona farkedilmemek için boğa kılıfına girer. Europa ona nazik davranır ve okşadıktan sonra sırtına biner. Bundan sonra, boğa denize girer ve onu Girit adasına kadar götürür ve burada onunla evlenir. Bu evlilikten 3 çocuk doğar. Biri Minos, tanrı*

²¹Felipe B. Pedraza Jiménez, **A. g. e.** , Editorial EDAF,S.L., Madrid, 1998,s. 17

²² A. g. e.

*Poseidonu gücendirir, hakiminin sevgisini kazanmak için onun şerefine boğa kurban vermesi gerekir. Fakat boğanın güzelliğine o kadar hayran kalır ki ona aşık olur. Bu birliktelikten Minotauro, yarı insan yarı boğa yaratık doğar. Minos çocuğu labirentte saklamaya çalışır. Boğalara olan hayranlık Batı efsanelerinde daha kabarıktır verilmektedir onlara olan aşk ve sevgi doğu mitolojisinden seçilmektedir.*²³

Mitolojiye göre Minos Zeus ile Europe'nin üç çocuğundan biridir. Minos efsanesini Azra Erhat şöyle anlatır :

*Minos Girit tahtına çıkmak isteyince üç kardeş arasında kavga kopmuş, ama Minos tanrıların kendisinden yana olduklarını ileri sürmüş, bunu kanıtlamak üzere de Poseidon tanrıdan bir dilek dilemiş, denizden bir boğa çıkarmasını istemiş ve bu boğayı da gene tanrıya kurban etmeye söz vermiş. Dilediği gibi olmuş, denizden köpükler gibi ak bir boğa çıkagelmiş. Minos boğayı almış, tahta oturmuş ama hayvanı tanrıya kurban etmeyi unutmuş. Güzelim ak boğayı sürülerinin arasına damızlık olarak göndermiş. Bu duruma çok kızan deniz tanrı, ak boğayı Minos'un başına bela etmiş; bir efsaneye göre de hayvan kudurmuş , ortalığı kasıp kavurduğu bir sırada Herakles'in elinden öldürülmüş, ama iş bununla da kalmamış, Kralın karısı Pasiphae bu boğaya doğadıışı bir aşkla tutulmuş ve onunla birleşmiş. Kral Minos güneş tanrısı Helios'un kızlarından Pasiphae ile evlenmişti. Bir zamanlar Europe gibi boğaya vurulan Pasiphae akboğayla birleşebilmek için Daidalos'a bir inek heykeli yaptırır, içine girer ve gebe kalarak Minotauros'u doğurur. Ondan sonra da doğurur. Ondan sonra da Girit sarayının yaşamı karmakarışık olur. Helios döllerinin hepsi gibi Pasiphae de büyücüdür, seviştiği boğayı öldürttü diye Minos'u büyüler, yatağından yılanlar, çıyanlar, akrepler çıkmasını sağlar. Bunlar işi çapkınlığa vuran Minos'un yatağına giren her kadını sokup öldürmekteymişler.*²⁴

²³ A.g.e. , s.17

²⁴ Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü** , Remzi Kitabevi , 1984

Minos hakkında anlatılagelen bu efsaneler de Minos'un Yunan mitolojisinde Midas'a benzer bir yer aldığını göstermektedir. Bu efsanede boğa kültürünün önemi de dikkat çekmektedir. Burada Minos'un boğayı kurban etmemesi ve sonrasında da bu boğayı öldürmesi sonucu bir tür lanetlenme ile karşı karşıya kalması anlatılmaktadır. Başka bir efsaneye göre de bu yılanların,çıyanların ve kreplerin Minos'un sperminden çıkması , Girit Kraliyet soyuna karşı da bir tepki olduğunu göstermektedir. Diğer kaynağa göre Azra Erhat , **Mitoloji Sözlüğü** kitabında Minotauros'u şöyle anlatır:

Adı Minos'un boğası anlamına gelen Minotauros, insan bedenli boğa başlı bircanavarmış. Tanrı Poseidon'un Kral Minos'a gönderdiği bir boğa ile Minos'un karısı Pasiphae'den doğmamış. Minos bu korkunç yarattığı saklamak için mimarı Daidalos'a Labyrinthos sarayını yaptırmış. Theseus Minos'un kızı Ariadne'nin yardımı ile Minotauros'u öldürmüş. Minotauros Girit sarayında derin izler bırakmış olan Girit'e özgü bir boğa kültürünün simgesi olsa gerek .²⁵

Aslında bu efsane çok önemli ipuçları da vermektedir. Minotauros sadece Minos'un boğası anlamına gelmemekle birlikte, bir bileşik isim olarak Boğa Minos anlamına da gelmektedir. Eğer Minos'u bir unvan olarak düşünürsek Boğa Kral gibi bir anlam kazanabilir. Bu ise daha eski dönemlerden kalan bir unvanı ya da bir tapınakta duran bir Boğa-tanrı heykeli ile ilişkili bir kültü düşündürmektedir.²⁶

İspanyol topraklarında boğayla ilgili mitler Gerion ve büyük toplumunda, günümüzde güney Endülüs veya aşağı Endülüs dediğimiz bölgede rastlanmaktadır.

²⁵ A. g. e.

²⁶ **Gizli İlimler ve Evrensel Enerjiler , Astroloji ve Kehanetler, Antik Medeniyetler ve Mitoloji ve Efsaneler,**

<http://www.gizliilimlerveevrenselenerjiler.com/Forum/antik-medeniyetler-mitoloji-efsaneler/minos-uygarligi-t1200.0.html>

Rivayete göre Herkül İspanya'ya Gerion boğalarını kaçırmak için gelir. Bu boğalar  oban Euritrion ve ikibaşlı köpeği Ortro tarafından korunur. Herkül onları öldürdükten sonra boğaları Yunanistan'a getirir.

Antik döneme ait bir sürü boğa resimleri karşımıza çıkmaktadır. Alpera (Albacete), Albarracin (Teruel), Cogull (Lerida), Altamira(Santander) mağaralarının kayalıklarındaki resimler dikkatimizi çekmektedir. Kadiz bölgesinde de boğa imgeli resimlere rastlamaktayız.

I.BÖLÜM

XVIII.YÜZYILA KADAR DÜZENLENEN BOĞA GÖSTERİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde boğa güreşlerinin nasıl eski çağdan çıkıp yeni şekil aldığını araştıracağız. Bunun için birçok tarihçinin ve araştırmacının yazdıklarını inceleyeceğiz. Boğa gösterilerinin sadece dinsel törenlerde değil, zamanla nasıl toplumun sosyal hayatına aktarıldığını öğreneceğiz.

Daha sonra bu gösterilerin Ortaçağ'da ne kadar önemli yere sahip olduğuna ve uygulanma şekline göz atacağız. Bu dönem boyunca gösterilerin sosyal sınıflar tarafından nasıl algılandığını ve neden çok sevildiğini anlamağa çalışacağız. Boğa gösterilerinin en çok zirvede olduğu bu döneme ışık tutmak bize XVIII.yüzyıla götüren yolu daha yakından anlamamıza fayda sağlayacaktır. Ortaçağ'da boğa gösterilerini önemli yazarların ve araştırmacıların önemli eserlerinde araştıracağız.

Bu bölümde bir yandan önemli konu olan boğa güreşleri adının nasıl ortaya çıktığını anlamaya çalışacağız. Diğer yandan gösterilerde kullanılan özel terminolojiyi de incelememiz uygun olacaktır. Çünkü bu kadar eski tarihe sahip olan kültürü anlamamız için onun dilini de bilmemizi gerektirir. Fakat sadece bu da yetmez. Boğa güreşleri kültürünün ana karakteri sayılan boğanının doğal yapısına da bir göz atmamız gerekecek . İnsanların gösteri için neden bu hayvanı seçtiğini anlamağa çalışacağız.

En sonda ise boğa güreşi boyunca uygulanan kuralları inceleyeceğiz. Gösterinin hangi aşamalardan ibaret olduğunu öğreneceğiz.

1.1. DİNSEL TÖRENDEN GÖSTERİLERE GEÇİŞ

Antik Akdeniz havzasındaki Girit adasında dinsel boğa ayinleri gösteri ruhunu kazanmıştı. İlk boğa sporlarına benzer etkinliklerin burada yarandığını görüyoruz. Avlanmada kullanılan mızraklar böyle etkinlikler için de kullanılmaya başlanmıştı. Duvar resimlerinde ve mozaik süslemelerde bunları anlatacak öğeleri görmekteyiz. İştirakçılar jimnastik hareketlerle boğanın başı üstünden taklalar atmaya çalışırlardı. Boğanın bir tarafından diğer tarafına atlamak için ağaç kullanıyorlardı. Sadece bu değil, diğer birbirinden farklı yöntemlerle de cesaret gösterilerini sergiliyorlardı. Mesela, Boğanın boynuzundan tutup onu yere devirene kadar başını çevirirlerdi. Bu bilgileri kanıtlayacak resimler bulunmuş ve boğa gösterisi olduğunu kesinleştirecek bilgiler onaylanmıştır. Fakat antik Creta bölgesindeki insanların bunu kesin olarak sportif ya da dinsel amaçla yaptıkları bilinmemektedir.²⁷

Altın çağ edebiyatında özellikle yeni romanslarda ve Ginéz Peréz de Hita 'nın ***Guerras civiles de Granada*** kitabında, Arap-İspanyol şövalyelerinin vahşi hayvanları mızrakladıklarını gösteren baskılar mevcuttur. Francisco de Quevedo ise boğa güreşlerinin İspanyol asıllı olduğuna tamamen karşı çıkıyordu ve onların müslüman geleneklerinin bir parçası olduğunu savunuyordu. Boğa güreşlerine karşı kesinlikle karşı olan yazar şöyle diyordu : *Jinete*(at üstünde ayakta durmuş şekilde eller özgürce atı ayaklarla yönlendirmek) ve *Cañas* (sopa savaşı)Mağriplilerden gelmiştir.

Jineta vecañasMağriplilerin icdidır,

Atlı mızrak dövüşlerine ve turnuvalara engel oluyor,

²⁷A. g. e. , s. 27

Boğalar üstüne pelerinle yürüyor.

Jineta y cañasson contagio moro,

Restitúyanse justas y torneos,

*Y hagan paces las capas con el toro.*²⁸

Bazı uygarlıklarda savaşçı törenleri özellikle askeri amaçlar için yapılmakla birlikte , Antik pagan törenlerinde bu tarz savaşlara rastlamaktayız. Özellikle ilkbahar şenlikleri(San José, El Domingo de Resurrección, la Cruz de Mayo), yaz bayramları (San Juan, Santiago, La Virgen de Agosto,San Roque) ve sonbahar gündönümü (San Mateo) gibi özel günlerde boğa ve diğer hayvanların öldürüldüğünü görmekteyiz. Dinsel törenlerin yapıldığı bu günlerde, eski pagan ayinlerine göre vahşi hayvanların kanı dökülürdü. Böylece topraktan verimli olmasını ister ve onu hoşnut kılmayı amaçlardı.

XVI. yüzyılda Alfonso Valdés bu olayı şöyle anlatıyordu:

Kim ki bir azizi şereflendirmek istiyorsa, o azizlerin meziyetlerini devam ettirmeye çalışmalıdır. Ve şuanda ,bunun yerine boğa savaştırıyoruz (...) ve diyoruz ki San Bartolome'de günde dört boğa öldürmek sadakatimizdendir. Eğer onları öldürmezsek bizi taşa tutacaklarından korkuyoruz. Hangisi bana daha çok şey katar, San Bartolomedede sadakat için her gün dört boğa öldürmek, ya da San Bartolome'de dört boğa kurban kesmek? Halkın boğa savaştırmakla eğlenmesi bana kötü gelmiyor. Fakat bunun tanrı veya azizler için yapılması bana fesat geliyor. Çünkü gerçekte boğaları öldürmek veya kurban kesmek arasında fark yoktur.

²⁸Francisco de Quevedo , **Poesía moral**, Editorial Tàmesis, II.baskı, Madrid,1999, s. 137

El que quiere honrar un santo,debería trabajar de seguir sus santas virtudes,y ahora, en lugar de esto, corremos toros en su día(....) y decimos que tenemos por devoción de matar cuatro toros el día de San Bartolomé, y si no se los matamos, habemos miedo que nos apedreará la viñas. ¿Qué se me da más tener por devoción matar cuatro toros el día de San Bartolomé que de sacrificar cuatro toros a San Bartolomé? No me parece mal que el vulgo se recree en correr toros,pero paréceme que es pernicioso que en ello piense hacer servicio a Dios o a sus santos,porque a la verdad ,de matar toros a sacrificar toros yo no sé que hayaDiferencia. ²⁹

Boğa kanı dökmek sadece savaşçı törenlerinde yapılmazdı. Bu totemik hayvan önemli kutlamalarda da ortaya çıkıyordu: Çocuk doğduğunda, vaftizlerde, düğünlerde. Bu merasimlerde boğalar sokaklar boyunca koşturuluyor, halk ise kutsal hayvanlara dokunmaya çalışıyor, böylece kendilerine yardımcı olacaklarını düşünüüyordu. Özellikle o dönemde yapılan düğünlerde düzenlenen gösteriler dinsel ve ‘sihirli’ boğa güreşlerinin kökenini araştırmakta yardımcı oluyor. Sınır bölgelerinde yapılan düğünlerde bazı gelenekleri görmekteyiz. Ángel Álvarez de Miranda *Ritos y juegos del Toro* kitabında bunu geniş araştırmıştır. Düğün zamanı damadın arkadaşları, köşke ya da şehre güçlü, boyun eğmez, cesur hayvan getirler . Gelinin evine kadar önde damat, ardında hayvan olacak şekilde koşar. Eve vardıklarında damat hayvanın kanını dökmek için yaralar. Damadın cesaretini kanıtlamasının bir yolu olan bu gösteri şöyle anlatılıyor:

Damat ve arkadaşları cins boğa ile elbiselerini birleştiriyorlar. Böylece boğanın sihirli erdemi onlara geçiyor. Bu savaşmak için yapılmıyor. Boğalar özellikle vahşilerinden seçiliyor. Çünkü vahşilik asalet imgesidir.

²⁹**Diálogo de las cosas ocurridas en Roma**, ed. José Luis Abellán, Editora Nacional,Madrid,1975, s. 157

*El novio y sus amigos lo que hacen es poner en contacto sus vestidos con el animal genésico, contacto destinado a transmitir mágicamente la virtud del toro, por esta razón , no para luchar con él, se escoge un toro particularmente bravo, porque la bravura es, ante todo, el exponent del hipergenitalismo*³⁰

Genelde dinsel törenler savaşıcı törenleri ile sıklıkla karıştırılıyor. Fakat aralarında keskin bir sınırı hatırlamalıyız. Dinsel törenlerde hayvan eziyet edilmeden belli bir amac uğruna kurban edilir. Savaşçıların gösterilerinde ise boğalar bir yerden diğerine koşturularak, eziyet edilerek belli bir toplumun alkış veya tepkisi altında öldürülüyor:

*Halk boğaları arenaya getirmek için sokaklar boyu koşturuyor . Bu süreçte , insanlar kahramanlıklar göstermeye, boğalara yaklaşıp ona dokunmaya çalışıyor, böylece doğa cesur boğa şeklinde somutlaşıyor. Boğalar tek tek bırakılıyor, böylece at üstündeki şövalyeler tapınakların önünde şov yaparak mızraklarla tek tek gelen boğaları yaralıyorlar, öldürüyorlar. O zaman uşaklar ve yardımcılar da şova katılıyorlar, pelerinleri ile boğayı yana kaçırıyorlar ve mızraklarını ona perçinliyorlar. Yorgun düşen hayvan vahşi tören süresince halk tarafından yargılanır. Düşen hayvanın incik kemiği kesilir. Böylece hayvan yerinden kıpırdayamaz. Yerinde hayvan parçalara ayrılır. Çoğu zaman kan izleyicilere sıçırıyor.*³¹

³⁰Felipe B. Pedraza Jiménez, **A. g. e.** , Editorial EDAF,S.L., Madrid, 1998,s. 33

³¹A.g.e. , s. 33

1.2. ORTAÇAĞ'DA DÜZENLENEN BOĞA GÖSTERİLERİ

Ortaçağı incelediğimiz zaman babalardan miras kalan törenlerin ve gösterilerin bu dönemde de küçük değişiklikler yapılarak devam ettirildiğinin şahidi olduk. Daha önce de belirttiğimiz üzere İspanyol halkına özgü karakterlerden biri de, babalarının onlara miras bıraktıkları törelere sadık kalmalarıdır. Bir kere edindikleri geleneği sonuna kadar taşımalarıdır. Bu dönemde de boğa savaşlarının belli zamanlarda kısıtlamalara maruz kalmasına rağmen, aralarla yapıldıklarını gördük. Boğa savaşlarının yapılmaamacları ve yapılma şeklinde değişiklikler gözükse de her zaman halkın vazgeçilmez eğlenceleri içinde ilk sıralarda yer almıştır. Boğaların dövüştürüldüğünü kanıtlayan yeterince belgeye sahibiz. Bu dönemde boğa gösterilerinin yapıldığını kanıtlayacak yeterince kanıt bulunmaktadır.

Ortaçağ'da, boğaları dinsel törenler zamanı veya şövalye merasimlerinde kullanmaktan ziyade, profesyoneller para karşılığında öldürerek gösteri yapıyorlardı. Gösteri o kadar yaygındı ki, halk içinde bunu gösteriden çok para kazanma amacı ile yapan düzenbazlar ortaya çıkmıştı. İspanyol halkının geleneğini paraya dönüştürenlere karşı Kral da etkisiz kalamazdı. 1256-1265 yıllarında X.Alfonso yazdığı **Las Siete Partidas** kitabında para karşılığı bu işi yapanlara karşı, aynı zamanda jönglör, aktör ve müzisyen matadorlara karşı bir yasayı ilave etti. Para karşısı bu işi yapanlar cezalandırıldı. Fakat bu yasa cesaret ve yeteneğini sergilemek isteyenlere açık idi:

Bundan başka, jonglörler, taklitçiler, soytarılar, palyaçolar halkın önünde onlara verilecek para karşılığında dans ediyor veya eğlence düzenliyorsa şerefini kirletmiş sayılıyor. Çünkü para karşılığında itibarını küçültüyor. Ayrıca herkesi için müzik çalıp şarkı söylüyorsa, veya dostlarını eğlendiriyorsa, Krala ve diğer senyörleri memnun etmek için yapıyorsa şerefini kirletmiş sayılmaz. Onlara verilecek olan para karşılığında vahşi hayvanlarla savaşıyorsa şerefini kirlettiğini söyleye biliriz... Fakat

eğer erkek gücünü sergilemek için vahşi hayvanla savaşıyorsa , şerefini kirlletmiş sayılmıyor (...).

*Otrosí son enfamados los juglares, et los remedadores et los facedores de los zaharrones que públicamente antel pueblo cantan,o baylan o facen juegos por precio que les den : et eso es porque se envilecen ante todos por aquello que les dan. Mas los que tanxiesen estrumentos o cantasen por solazar a sí mismos, o por facer placer a sus amigos , o dar alegría a los reyes o a los otros señores , non serien enfamados, Et aun decimos que son enfamados los que lidian con bestias bravas por dinesros que les dan----- Pero quando un home lidiase(.....) con bestia brava por probar su fuerza , estonce non sería enfamado, ante ganaría prez de home valiente et esforzado.*³²

Belli ki, bu sebepten Ortaçağ boyunca ve Modern çağın başlangıcında profesyoneller ikinci sırada kalıyor ve boğa bayramlarında değer görmüyorlardı. Artık işi paraya döken üçkağıtçıların işleri arka plana geçmişti. Boğa gösterilerinde cesaret ve hünelerlerini ispat etmeğe çalışan şövalyeler alkış görmeye başlamıştı. Bir süre sonra, yeniden düzen değişmeye başladığında, şövalyelik arka plana geçtiği zaman ve gerilediği dönemde, profesyonel matadorlar güçlenmeye başladılar.³³

X. ve XIII. yüzyıllar arasında İspanya topraklarında 2 tür boğa savaşı yapmaktaydı. Biri, geri alınmış topraklarda Hristiyanlar tarafından ayakta yapılan boğa gösterileri, diğeri Müslüman Arap arazilerinde soylu Mağripliler tarafından at üstünde yapılanlar. Bir zaman sonra, Mağriplilere özenen soyluHristiyanlar da at üstünde savaşımaya başladılar. Barış zamanlarında Mağripliler ve Hristiyanlar birlikte boğa şenliklerine katılıyor ve birbirlerine cesaret ve hünelerlerini

³²**Partidas** , ed. Real Academia de la Historia, Madrid,1807, III. Cilt , VII.bölüm , VI. Başlık , IV. Kanun

³³Felipe B. Pedraza Jiménez,**A. g. e.** , Editorial EDAF,S.L., Madrid, 1998,s.34

sergiliyorlardı. XIII. yüzyılda Kral X.Alfonso'nun yazıları boğa savaşlarını anlatmaktadır. Gördüğümüz gibi boğa sevgisi tüm yarımadaı sarmıştı.

Endülüs bölgesinde ise bu sevgi aşırıya kaçmaktaydı. Özellikle Granada ve Sevilla bölgesinde. İspanyanın çok az bölgesinde boğa törenlerine rastlanılmamaktadır. Bunlara Katilla, Navarra ve Aragón bölgesi dahildir.

1328 yılında Zaragoza'da Kral IV.Alfonso'nun taç giyme şölenleri sırasında boğa savaşları yapılmıştır . Bu gösteride tarihte adı defalarca geçen bir şövalyeden bahsedilmektedir. Adı bilinmeyen şövalye, söylenene göre, sadece şövalye turnuvalarında değil, aynı zamanda boğa savaşlarında da dillere destan kahramanlık göstermiştir: *'hem atta hem ayakta, tehlikelere atladi, mızrağıyla ögle bir darbeler vurdu ki, herkesi hayran bıraktı.'*³⁴

Bazı araştırmacılar Arapların İspanya'ya gelmesi ile boğa savaşlarının ortaya çıkmasının aynı döneme denk geldiğini söylemekte. Fakat, Kral III.Enrique döneminde kadar at üstünde savaşçıların boğaları öldürdüklerine dair kesin bir bilgi yoktur. Gutierre Diez de Games kroniklerinde Kont Buelna'nın Sevilla'daki kahramanlıkları hakkında bilgi var. Bu elde olan ilk gerçek belgedir.³⁵IV.Enrique'nin sıradışı ve farklı gösterilere olan aşırı merakı yüzünden Castilla ve Léon bölgesinde boğa savaşlarının hem dinsel hem sivil törenlerde yapılmasını gönülden desteklemiştir.³⁶

³⁴Tomás Lozano, **Origins of Songs,sounds and liturgical Drama of Hispanic New Mexico , Cantemos al Alba**, Library of Congress cataloging-in-publication data, ABD, 2007, s. 397

³⁵A. g. e.

³⁶Josef Daza , **Precisos Manejos y progresos del arte del toreo** , Colección tauromaquias número:2 , Secretariado de publicaciones de la Universidad de Sevilla , Sevilla , 1999 , s. 4

Katolik Krallar, boğa gösterilerini tamamen yasaklamasalar da onu yürürlükten kaldırmışlardır. Onun yerine atlı mızrak savaşlarının ve turnuvaların yapılmasını tercih etmişlerdir. Bunun başlıca sebebi, bu savaşların Arap asıllı olduğu düşünülüyordu ve Müslümanların izinin tamamen yok edilmesi için boğa savaşlarının önü kesiliyordu. Tarihi bilgilere göre, 1490 yılının nisan ayında, Prenses Ísabel ve Portekizli Don Alonso'nun nişan töreninde boğa savaşlarının yapıldığı bilinmektedir. Hatta Jovellanos El Escorial kütüphanesinde bulduğu Fernández de Oviedo adlı tarihçinin kitabında , Kraliçe Ísabel'in gösteriyi izledikten sonra dehşete kapıldığı ve korktuğuna dair bilgi var.³⁷

1461 yılında boğa savaşının yaşandığını gösteren bir olay tarihe geçmiştir ve Miguel Lucas'ın Condestable kroniklerinde meydana çıkmıştır. Hikayede boğa savaşı şöyle anlatılır:

*Onlar ve diğer masadakiler yemeği bitirdikten sonra, dans edip şarkı söylediler, adı geçen senyor Condestable ve diğerleri ata bindiler ve San Juan meydanına gittiler, 5-6 boğanın bırakılmasını emretti...*³⁸

Tüm bu yazılardan, halk şenliklerinin önemli kısmını boğa savaşlarının oluşturduğu anlaşılıyor. Halkın bu şenliklere ilgisi büyüktü ve severek ona katılıyorlardı. Bu etkinliği düzenlemek kolay değildi. Mesela, kızgın boğayı meydana getirmek ve onunla savaşmak görüldüğü kadar kolay değil, bazen azgın boğalar onları kementle tutanlara saldırabiliyordu. Bu sebepten bu savaş cesaret, kahramanlık, yürek isteyen önemli bir şeref oyunu sayılırdı.³⁹

³⁷A. g. e. , s. 5

³⁸ Tomás Lozano, **A. g. e.** , Library of Congress cataloging-in-publication data, ABD, 2007, s. 397

³⁹A. g. e. , s. 397

Ortaçağda dini törenlerin dışında eğlenmek için farklı merasimler, şenlikler yapılmaktaydı. Bunlardan ikisi halkın çok sevdiği oyunlar arasında yer alıyordu: Boğa şenlikleri ve Saz oyunları (Juegos de cañas). Bu şenliklerde iştirak etmek isteyenlerin atı ve mızrağı olması gerekiyordu. İştirakçılar iyi mızrak kullanıcısı olmalıydı ve gerektiğinde başkahünelerini göstermek için kabaca, vahşice davranabiliyorlardı. Bu savaşılar genelde yukarı sınıftan seçiliyordu. Halk ise izleyiciler sırasında yeri alıyordu.⁴⁰

Döneme ait yazılarından da çeşitli festivallerde ve kutlamalarda boğa savaşları yapıldığı anlaşılıyor . Bunun için şehrin belli meydanları seçiliyordu ve kutlama için ayrılıyordu. Hayvanların rahat davranabilmesi ve halkın izleyebilmesi için geniş alanlarda yapılıyordu. Aynı zamanda şehrin önemli şahısları için özel platform ayrılıyordu. Tüm masraflar – boğaların alınması-merasimi düzenleyen kişi ya da kişiler tarafından karşılanıyordu. Çoğu zaman ise çok masraflı olduğundan Kraltarafından karşılanıyordu. 1462 yılında IV.Enrique'nin yıl harcamaları içinde farklı törenlerde kullanılmak üzere birkaç boğa aldığı gözükmektedir.⁴¹

Yapılan oyunlar risk taşımamaktaydı. İştirakçılar-genelde seçkin kimseler- at üstünde ağıldan meydana doğru boğaları kovalıyorlardı. Meydana geldiklerinde ise boğalar mızraklanıyordu. Çoğu zaman bu işte onlara ameleler yardımcı oluyordu. İzleyiciler olayları platformdan, balkonlardan ve pencerelerden merakla seyrediyorlardı. O kadar hararetle bir mücadele yapılıyordu ki, bazen papazlar kilisenin kanunlarını yok sayarak izleyiciler sırasına dahil oluyorlardı.⁴²

⁴⁰ Daniela Sechtig, **Las fiestas palaciegas y populares en el Siglo de Oro , La cultura del ocio espejo de la sociedad espan ola y su historia**, Publish and Find knowledge,doc.no: V131309,s.198

⁴¹ Daniela Sechtig, **A. g. e. ,** Publish and Find knowledge,doc.no: V131309,s. 38

⁴²Wiliam Christian, **La fiesta en el mundo hispánico**, Colección estudios, Ediciones de la Universidad de Castilla-la Mancha,Castilla, 2004 ,s.199

Cuellar bölgesinde, eski zamanlardan buyana her yıl San Juan günü boğa savaştırdıkları bilinmektedir. Alcalá de Henares’de 1434-1436 yılları arasında boğa savaşları yapıldığı ile ilgili bilgi vardır. Bundan başka , XV.yüzyıl sonlarında Segovia’da , kasaplar kiraladıkları masalarda et satma izni için, şehirde yapılacak şenliklere 22 boğa satın almak zorundalardı.⁴³

Yeniden fetih döneminde boğa savaşları yapmak en hoş geleneklerden biri sayılırdı. İspanya’nın yeniden yapılanma döneminde ilk boğa savaşı 13 ağustos 1529 da , San Hipolito şenliğinde , Tenochtitlan’ın (antik Aztek İmparatorluğu’nun başkentidir) alınması zamanı yapılmıştır. Bu tarihten itibaren her yıl aynı tarihte boğa savaşları düzenlenirdi. Genelde 2 boğa öldürüldükten sonra eti yardım amacıyla şifahanelere ve kiliseye bağışlanırdı. Bu merasimde boğalardan başka diğer oyunlar da oynanılmaktaydı. Fakat görünen o ki boğa savaşları hem Mağripliler hem de Hristiyanlar için daha önemliydi.⁴⁴

Çoğu zaman ülkeye yabancı temsilciler,önemli kişiler geldiği zaman da boğa gösterileri, saz oyunları gerçekleşiyordu. Boğa savaşları ve saz oyunları gösterileri tüm önemli festivallerde mutlaka yapılırdı.1629 yılında Kraliçenin Atocha mabedine ilk çıktığı zaman, 1632 yılında Buen Retiro açılış töreninde, Apukuryalar (et kesimi yortusu) ve azizlerin şerefine yapılan merasimlerde boğaların savaştırdıkları bilinmektedir. Şövalye turnuvaları ve karşılaşmaları dönemin asilleri için önemli bir anlam taşıyordu. Bu gösterilerde boğalar da savaştırılıyordu. Ortaçağ döneminde boğa savaşları daha da gelişti. Özellikle de IV. Felipe döneminde çok sayıda gösterilerin yapıldığı bilinmektedir. Her önemli kutlamada boğa savaşlarının yapıldığını söyleyebiliriz. Boğa savaşları Kral, akrabaları veya zengin soylular

⁴³Daniela Sechtig, **A. g. e.**, Publish and Find knowledge,doc.no: V131309,s. 39-41

⁴⁴Tomás Lozano, **A. g. e.** , Library of Congress cataloging-in-publication data, ABD,2007,s.397

tarafından düzenleniyordu. Çünkü gösteriyi yapmak maliyetliydi. Tüm İspanyollar boğa savaşlarının hayranıydılar. Eğer günümüzde İspanyol futbolu İspanyolların gururuysa, Ortaçağ'da insanlar boğa savaşlarına aynı tutkuyla bağlıydılar. Hatta rahipler bile gösteriyi sevese izleyebilirdiler. 1575 yılında papa rahiplere kilise merasimleri günlerinde boğa savaşlarını izlemeyi yasakladı. Ancak, hem Kralın talebi üzerine hem de rahiplerin bunu yerine getirmemesi üzerine kısa süre sonra yürürlükten kaldırıldı . Boğaların savaştırılacağı gün ülkede bir bayram havası yaşanıyor. Herkes tüm işini bırakıp sadece onu izlemek için toplanıyordu. Brunel'e göre :

*Bu merasimlerin sık sık, genelde Madridde her yıl 3-4 defa düzenlenmesine rağmen , onları izlemek istemeyen tek bir vatandaş bile yoktu (....) , ve , parası olmayanlar bile, onları kaçırmaktansa, mobilyalarını rehin bırakıyorlardı.*⁴⁵

Boğa savaşları soylular için idmandı. Gösterilerde güçlerini ve cesaretlerini sergileme şansı kazanıyorlardı. Bu dönemde profesyonel boğa savaşçılarına rastlamamaktayız. O dönemde boğalar için meydanlar da vardı. Büyük Madrid meydanı 50000 izleyici kapsamaktaydı. Buen Retiro parkında da boğa savaşları yapılmaktaydı. Boğa gösterileri ciddi kurallara dayanan çetin bir gösteriydi. Kral şahsen boğa savaşlarını kutlamaya gideceğini duyururdu. Bundan sonra Madrid'in yüksek rütbeli görevlileri gösteri yapılacağı meydanı teftiş etmeye giderlerdi. Önceden hazırlanan boğalar Madrیده getirilir ve Büyük Meydanda kızgın demirle damgalanırlardı. Bu hazırlıklar birçok meraklı, hatta Kral tarafından bile izlenirdi.⁴⁶

Tören günü Kral şenlik arabaları eşliğinde meydana gelir.Meydandan geçit töreninin ardından tüm soylularla birlikte balkonlara çekilip gösteriyi izlemeye koyulurdu.

⁴⁵ Daniela Sechtig, **A. g. e.** , Publish and Find knowledge, doc.no: V131309, s. 13

⁴⁶ A. g. m. , s.13

Kralın yeri özel olarak örtüyle ayrılırdı . Onun yanında Kraliçe, çocukları ve baş vekili ile otururdu.Kralın etrafında ülkenin önemli soyluları ve hanımları yer alırlardı.Katolik ülkelerin temsilcileri her zaman Kralın balkonunun ön tarafında (Fransa, Avusturya, Polonya ve Venedik) yer alırlardı. Fakat Protestan temsilciler (İngiltere, İsveç, Danimarka ve Hollanda) farklı balkonlardan izlerlerdi.Kral merasime iştirak ettiği sürece hiçbir erkeğin oturmasına izin verilmezdi. Sadece bayanlar kadife minderler üzerinde oturabilirdi. Merasime gelen bayanlar muhteşem elbiseler ve mücevherlerle göz kamaştırılırdı.

Meydan boğaların dışarı kaçmaması için duvarla kuşatılırdı. İştirakçi soylular at üstünde gösteri yaparlardı ve yanlarında onlara uşaklar eşlik ederdi. Elbiseleri siyah renkte, kısa kapüşon, şapkasının üstünde farklı renkli kuştüyü, beyaz botlar giyilirdi. Hançer ve kılıç ve bazen kısa mızrak ve sivri uçlu şiş (rejon) taşırlardı. Şövalyeler meydana girdikten sonra Kralı ve bayanları selamlarlar ve sonra boğalar bırakılırdı. Uçlu şişlerle at üstünde boğaya saldırırlar ve ensesine çivilemeye çalışılırdı. Bazen şişin yarısı şövalyenin elinde kırılabilirdi. Bu olay birkaç kez tekrarlanır, uşaklar her şiş kırıldığında şövalyeye yenisini getirirlerdi. At üstünde mücadele etmek ata mükemmel sahiplenme ustalığı gerektirirdi. Eğer şövalye yaralanırsa işi kolay bitirmek için kılıcı ile boğayla karşılaşır, böylece öcünü almış ve şövalyelik ülküsüne sadık kalmış olurdu. Böylece dönemin şeref kavramını kanunlarla korumuş sayılırdı. Genelde soylu savaşçılar sonda boğayı öldürmezlerdi . Bunu uşaklar ve yardımcılar yapardı. Boğayı sivri mızrakla ve pelerinle yorarlardı; yere düşen hayvanın kırıdamaması için ilk başta diz kapakları kesilirdi. Bundan sonra onu öldürürlerdi. Boğayı öldürdükten sonra kirli işleri bitirmek aşağı tabakanın üzerine kalıyordu. Brunel'e göre, her boğa savaşı boğanın ölümüyle sonuçlanmalıydı, çünkü katliama iştirak etmeyen erkekler korkak damgası alabilirdi. Brunel'e göre, halkın 'kana olan eğilimi(inclinacion sanguinaria) bunu gerektiriyordu. Her savaşta 20 boğa getirilirdi ve takriben tümü öldürülürdü. O dönem için normal olanı buydu. Luis de Cabrera'ya göre :

İyi halde getirilen boğalar 5-7 kişi tarafından öldürülüyordu, diğerleri de onu yaralıyordu .⁴⁷

Yukarı ve aşağı tabaka yapılan şöenleri büyük mutlulukla karşılıyordu, her olay kutlama için bir bahaneydi. Arturo Warman yukarı tabaka ile ilgili şunları açıklamaktadır: *‘Turnuvalar soylulara savaşlardan daha pahalıya mal olmaktaydı, bu yüzden çember oyunu(sortija) ve saz oyunu (cañas) kutlamalarına çevrildiler. Bu değişim sonunda boğa savaşları ile yer değiştirdi.’*

Saz oyunu (cañas) ve çember oyunu (sortija) yarışmalarının nasıl yapıldığına dair bilgiler olsa da boğa savaşlarının eskiden nasıl yapıldığıyla ilgili kesin bir bilgi yoktur. Covarrubias boğa savaşlarının kökeni ile ilgili şunları söylemektedir : *‘İspanyollar boğa savaştırmaya bayılıyorlardı, aynı zamanda Roma gösterilerini de seviyorlardı , Romalıların boğa savaşlarını İspanya’ya tanıştırdıklarından şüpheleniyorum.’⁴⁸*

Covarrubias boğa savaşlarının kökeni ile ilgili tahminde bulunmuştu. Ona göre Romalılar bu gösterileri eski greklerden edinmişlerdi. Ortaçağ’da İspanya’da vahşi, asil, kaba boğalarla savaşmak gibi bir gelenek vardı. Bu savaşta delikanlılar ve yetenekli kişiler iştirak etmekteydi. Özgür boğalar kuşatılarak savaşılırdı. Bu gelenek uzun yıllar boyunca sadece İspanya’da değil dünyanın farklı noktalarında da yayılmıştır. Belli ki bu savaşların kökeni Ortaçağ’dan daha önceye dayanmaktadır. Sevilla’da XI. yüzyılın başlarında, Mağripliler boğaları at üstünde kovalıyorlardı. Bu üsul Ortaçağ’da atlı mızrak dövüşü veya turnuva adı altında da bilinmektedir. Bu savaşlarda hem Mağripliler, hem de Hristiyanlar katılabilirlerdi.

⁴⁷A. g. m. , s. 14

⁴⁸Tomás Lozano, A. g. e. , Library of Congress cataloging-in-publication data, ABD, 2007, s. 396

XVI. ve XVIII. yüzyılların ilk yarısında at üstünde yapılan boğa savaşları büyük değişim yaşamaya doğru yol almıştı. Borbon hakimiyeti zamanında farklı zevklerin ortaya çıkması, ilginin farklı yönlerle kayması sebebiyle antik sporlara ilgi azaldı ve böylece boğa savaşları gölgelendi. Ama tamamen hafızalardan silinmedi ve İspanyolların hayatında iz bıraktı.

Birçok araştırmacıya göre boğa savaşları halis Arap kökenli bir spordur. Boğa savaşları İspanyanın en kadim sporu sayılır. Bu sporun yaradılışıyla bağlı kesin bir belge mevcut değildir. Bazı yazarlar bu gösterileri desteklese de , bazıları tamamen karşı çıkmıştır. Boğa gösterileri Ortaçağ'dan bugüne tüm araştırmacıların dikkatini çektiği için yüzlerce araştırma yapılmıştır. Lope de Vega'nın boğa gösterilerine karşı çıktığını anlatan şiiri bize yazarın bu gösterilere karşı olan fikirlerini sunmaktadır:

Ölümcü! şenlik! Seni keşf edeni gökler kendi elleri ile

sonsuz kadar lanetliyor,

Uysal boğa kötü, onu öldürenler , yaralayanlar, sakatlayanlar ise iyidir.

şenlik insanlıktan uzak,

barbarca ve vahşice ölümü gösteriyor.

Onlara kötülük etmeyenlerin, ben de kötülüğünü istemem.

Barbar İspanyollar, merhametsizler!

Onlara tapanlar daha zalimdir,

Hıristiyan dininde vahşilikler için kanunlar kanla yazılmıştır.

Eğer insan iseniz, gözlerinizi açın!

sefil Don Diego de Toledo'nun

sonsuz gözyaşları ve seslerle dolu ,

aclu ve korkulu o görüntüsüne.

***¡Fiesta mortal! A tu inventor primero
maldiga el cielo con su mano eterna
Mala, con toro manso; buena, fiero que mata,
Hiere, pisa y desgobierna.
La fiesta es ver morir bárbaro y fiero
Contra la condición humana y tierna,
Los que no os hacen mal, ni mal os quieren.***

***¡Bárbaros españoles, inhumanos!
Más crueles que idólatras y escitas,
Que entre la religión de los cristianos,
Leyes fieras tenéis con sangre escritas.
¡Volved los ojos, si lo son de humanos,
con lágrimas y voces infinitas,
a aquesta imagen de dolor y miedo
del mísero don Diego de Toledo.***

Lope de Vega'nı ***Torerillo en Triana*** şiirinde ise boğa gösterileri zamanı yaşanan acılı durumu şöyle anlatıyor :

*Sevilla yakınında Trianadaki savaşçı,
Sultanına şiirini anlat,
Sultana acılarımı umutlarımı anlat,
Majestelerinin meydanı,
altından sararmış meydanı,
boğaları taşıyan katırları görüyor.*

Torerillo en Triana, Frente a Sevilla.

Cántale a la sultana Tu seguidilla.

Sultana de mis penas Y mi esperanza.

Plaza de las arenas De la Maestranza.

Arenas amarillas, Palcos de oro,

Quién viera a las mulillas

Llevarse el toro.

1.3. BOĞA GÜREŞİNDE KULLANILAN TERİMLER VE BU TERİMLERİN ORTAYA ÇIKMASI

‘Boğa güreşleri’ gösterilerini Güzel Sanatlar içinde incelediğimiz zaman, ‘güreşmek’ kelimesini gösteri anlamında karşılamak gerekir. Güreşmek izleyici ile iletişim kurmak demektir. Gösteri boyunca konuşulmasa bile, bu tam anlamıyla cesaret gösterisidir. Eğer pantomim gösterisinde el ve vücut hareketleri, mimikler izleyiciye bir fikri aktarmaya yetiyorsa, burada sadece vücut hareketleri değil, aynı zamanda içindeki duygular da yoğun şekilde dışa vuruluyor. Her hareket, her an önemlidir.

Boğa güreşlerini Güzel Sanatlar açısından incelememiz gerekiyor mu? Ve bu bir ‘güzel’ sanat mıdır ? Evet, bu tarih kokan bir sanattır.Yüzyıllar boyunca süregelen babalarının mirasıdır. Her ne kadar vahşet ve acıyı çağırırsa da bunu kabullenmemiz gerekiyor. Böyle bir gösteri tarihte hiç olmamış gibi davranamayız.Gereksiz ve anlamsız bir gelenek gibi kenara da bırakamayız. Her şeye rağmen bu İber insanına bırakılan değerli bir mirastır. Her dönem, her yüzyıl insanların dünyaya bakış açısı değişmektedir. Fakat tarih bu değişimin kurbanı olmamalıdır.

Semiyoloji alanında incelediğimiz zaman boğa gösterisinin boğa sahnelerinden oluşan bir dizi olduğunu görmekteyiz. Bu bir tür işaretler akımıdır. Mücadele sürecinde boğa ve güreşcinin bir araya gelmesidir. İşaretlerle birbirine yaklaşmasıdır. Bu sahnede kan iki subjeden birinin kazanması ve diğerinin kaybetmesinin işaretidir.

Unutmamalıyız ki, boğalarla savşmak, insanoğlunun zekasının ilerlemesinin sonucudur. Üç milenyumdan beri insan ve boğa arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Dilbiliminde boğa bayramları ‘koşmak ve kaçınmak’ kelimelerini içerir.

Eğer boğa savaşlarını üç dönem halinde incelersek her dönemin kendine ait özel bir terminalojiye sahip olduğunu görürüz. Ortaçağ'da bu sahneler ‘ koşmak, dövüşmek ve boğayı öldürmek’ anlamlarında , XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar boğa şenlikleri adı altında, XVIII. yüzyıldan günümüze kadar ise boğa güreşleri terimi altında geçmektedir.⁴⁹

Bu değişimler uzun dönemleri kapsamaktadır. Sosyal çevre ve yaşam tarzı her zaman olduğu gibi boğa savaşlarında kullanılan terimleri ve ona verilen adları da etkilemiştir. Çünkü Ortaçağ'dan bugüne boğa savaşlarının gerçekleştirilme şekli ve boyutu farklılık göstermiştir. İlk dönemde at üstünde aristokratlar bu savaflara iştirak etmiş,para karşılığında profesyonel tutulmamıştır , boğa gösterileri halkın desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Bundan başka savaşanlar ve hayvancılık yapanlar için ekonomik boyutunda her zaman yer alıyordu. Hayvancılık yapanlar özellikle vahşi boğaları büyütmele maddi gelir elde ediyordu. Boğa meydanlarının kullanılması da gelir demekti. Zamanla meydanlarda da değişiklikler yapıldı; dörtköşeli meydanlar sekizköşeli, sonra da çember şeklinde inşa edilmeğe başlandı, böylece köşelerden kaçınıldı. Bu merasimlere atlılar iştirak etmeye başladı.⁵⁰

Günümüze kadar *lidia* (dövüş) ve *toreo* (boğa güreşi) kavramları arasındaki fark belirginleşmiştir. Aslında bu terimlerden birincisi güç, ikincisi ise marifet ve ustalık gerektiriyor. Ortaçağ'da arenada hayvana karşı bir mücadele –dövüş veriliyordu ve bu zaman ustalığın olması çok da önemli sayılmıyordu. Fakat modern dönemde yaşanan büyük değişimler bu gösterileri farklı aşamaya yöneltti. Ünlü boğa güreşçisi Juan Belmonte'den sonra bir ‘üslup’un yaranması için zorunluluk doğdu. Juan Belmonte yeni tarzına göre seçiliyordu:

⁴⁹William Christian, **La fiesta en el mundo hispánico** , Colección estudios, Ediciones de la Universidad de Castilla-la Mancha, Castilla, 2004 , s. 683

⁵⁰A.g.e. , s.684

Heyecanlı bir bekleyişe, hayvanın hücumu karşısında gerilemeyen, yalnızca kırmızı pelerini tutan elin uyumlu bir hareketiyle onu yolundan saptırmaya dayanan, kendi fiziksel olanaklarına uygun bir güreş biçimi geliştirdi. Böylece boğa güreşi yepyeni bir görünüm aldı ve bu sert kapışma gitgide daha pürüzsüz, daha az vahşi bir plastik oyun havasına büründü. Yeni bir anlayışa dayanan bu dövüşün tam bir sanata dönüşebilmesi için daha uysal, daha tehlikesiz boğaların yetişmesi gerekiyordu. Sonunda işin dövüş yanı giderek azaldı ve yerini sanatın egemenliğine bıraktı.⁵¹

Belmonte'nin sanatı hareketsizliğe, yavaşlığa ve hayvanı tümüyle egemenliği altına almaya yönelikti. Bu devrimden sonra her matador kendi tarzını kazanmaya başladı.

Domingo Ortega bununla ilgili olarak şu açıklamayı yapıyor :

Önceler gösterinin şanslarını (suertes) önümüzde canlı izlemek çok güzel olduğunu söylerdik ; fakat bu yetmez, çünkü arkamızda boyun eğmeye maruz bırakılan ve öldürülen hayvan var, bu yüzden bir formül geliştirmek gerekir, bu sadece kişisel yetenek sunan estetik bir formül olmamalıdır, aynı zamanda hayvan üzerindeki etkiyi de kapsamalıdır. Unutmamalıyız ki bu bale değil, sadece göze hitap etmemelidir, her şeyi kapsamalıdır. Şöyle ki, boğa güreşinin belli bir sonu vardır, eğer görsel estetik hayvan üzerindeki etkiyi kapsamıyorsa, güzel sanatlar dışında kalır ve olumsuz kabul edilir, ve izleyicilerin de alkışından mahrum kalır.⁵²

Ortega y Gasset'e göre güreş zamanı içsel duygular öne çıkarılmalıdır, her hangi bir kurala ve üslupa bağlı kalmak yetmez :

⁵¹ A. g. e.

⁵² A. g. e. , s. 685

*Boğa güreşi sanatı , can çekişme savaşıdır, 25 yıldır ki o, üslupçuluğun havadar, ezici ve resmi alanına dahil olmuştur.*⁵³

Boğa güreşleri tarihi boyunca yaşanan tüm değişimler, onun daha yüksek seviyede yapılmasına olanak sağladı. Bu sebepten boğa güreşlerinde kullanılan terimler ve kelimeler de değişti. Daha önce barbarlığı andıran mızraklamak, hançerlemek bıçaklamak gibi kelimeler daha yumuşakları ile yer değiştirdi.

Şimdi, boğa güreşlerini teşkil eden öğeleri inceleyelim ve zaman ve mekanın onları nasıl etkilediğini görelim: Eski boğa savaşları döneminde , Ortaçağ yazarlarının şahiti olduğu zamandan günümüze kadar , hiç değişmeyen 3 öğe var: boğa, savaşçı(torero) ve ölüm. Aynı zamanda buraya izleyicileri de dahiledebiliriz.

Torear⁵⁴ fiilinin ilk kez 1554 yılında, *torero* kelimesinin 1534 ve *toreo* kelimesinin ise 1651 yılında kayda geçtiği bilinmektedir. Boğa şenliklerinde kullanılan *torear* fiili ile , ‘boğa güreşi’ kelimesi arasında anlam farklılığını görmekteyiz.⁵⁵

Torear fiili boğayı tuzağa düşürmek demektir, fakat tuzağa düşen boğa üzerinde dalga geçilmemelidir. *Torear* fiili meydana boğalar ile savaşmak, onları yaralamak ve kaderlerine bırakmak demektir.⁵⁶

⁵³ A. g. e.

⁵⁴ Real Academia Española, <http://lema.rae.es/drae/?val=torear>

⁵⁵ Wiliam Christian, **A. g. e.** , Colección estudios, Ediciones de la Universidad de Castilla-la Mancha, Castilla, 2004 , s. 688

⁵⁶ Anonim, **Advertencias y reglas para torear a caballo(siglos XVII y XVIII)**, Sociedad de Bibliófilos Españoles, Madrid, 1947, s. 58

Suerte⁵⁷(şans)Boğa güreşleri zamanı, boğa güreşçisi tarafından üç bölüm halinde gerçekleştirilen savaştır. ‘...eğer boğa, zarar vermek için, bir objenin üstüne hızla yürüyüp onu kafası ile darbe yapıp yırtıyorsa , o objeyi yok edip, ona hile yapmak ve geri savmaktan daha doğal ne olabilir? Bu ‘suerte’ nin temel kavramıdır ve ana ilkesi olarak bilinir.’⁵⁸

Corrida⁵⁹fiili *correr* kökeninden töremiştir ve anlamı koşmak demektir. *Corrida de toros*- boğaların koşması demektir. İspanyollar bunu kısaca *los toros* diye adlandırıyorlar ve anlamı ‘boğalar’ demektir.

Tauromaquia⁶⁰ Boğalarla güreşme sanatı. Boğa güreşi, saldırgan boğalara hile yapmak için belli kuralları ileri sürer,savaşçı bu basit yalanı kolaylıkla uygular, böylece kendi hayatını garanti altına alır ve aynı zamanda harika bir eğlence sunar.

Bu terimlere dikkat edersek aslında güreş boyunca boğaya korunma şansının tanındığını görüyoruz . Boğa ile savaşılr, mücadele edilir. *Toreo* kelimesinin asıl anlamında bunları görüyoruz. Böylece boğaya hile yapılır:

*Torear boğaya emir vermek, boğaya istediğin şeyi yaptırtmak, boğayı eline almak demektir. Eğer güreşçi boğaya emir veremiyorsa, torero boğayı istediği yere yönlendiremiyorsa, güreşçi boğayla güreşemiyordur , o zaman boğa güreşçiyi yönlendiriyor demektir.*⁶¹

⁵⁷R.A.E. , <http://lema.rae.es/drae/?val=torear>

⁵⁸J.Delgado,**La Tauromaquia o Arte de torear** , Cádiz, 1796,s. 25

⁵⁹R. A. E. , <http://lema.rae.es/drae/?val=corrida>

⁶⁰ R. A.E. <http://lema.rae.es/drae/?val=torear>

⁶¹G.Corrochano, **¿ Qué es torear ? Intraducción a las tauromaquias de Joselito y de Domingo Ortega** , Revista de Occidente, Madrid, 1966,s. 219

Ortega'ya göre:

*Boğa sanatı için izleyicilerden çok boğa faktörü önemlidir, eğer boğa teslim oluyorsa , ardından izleyiciler de teslim oluyor.*⁶²

⁶²Wiliam Christian, **A. g. e.** , Colección estudios, Ediciones de la Universidad de Castilla-la Mancha,Castilla, 2004 ,s.693

1.4. SAVAŞCI BOĞALARIN DOĞASI

Zoologlara göre , cesur savaşçı boğa, Bos Taurus Ibericus'un bir tanımıdır, sadece İspanya, Portekiz ve güney Fransa'da ve İspanyol-Amerikan yani Meksika,Venezuela, Kolombiya, Peru, Ekvator gibi ülkelerde yayılmıştır.

Tarihçiler ve araştırmacılara göre ise cesur boğa türü seçmeli işlemin sonucudur: *'Gerçek İspanyol türünün sonucunda ortaya çıkmıştır. Yapısının güzelliği, kuvvetli duruşu, cesaret ve sadeliği savaşmak için yeterli sebeplerdir.'*⁶³

Araştırmalarda gösterilene göre boğalar,onu kışkırtan veya kızdıran her şeye körce saldırma veya hücum etme cesaretine sahiptir. Bu yüzden dikkatini çeken objeyi karıştırma olasılıkları vardır. Böylece, *'bu kadar güçlü ve zor , çoğu zaman aynı şekilde saldıran vahşi hayvanla insanın savaşması, mücadelede eğilimlerini sergilemesi , Tauromakiyanın dayandığı genel kuralları anlamayı mümkün kılıyor.'*⁶⁴

Veteriner Cesáreo Sanz Egaña savaşçı boğaların davranışları ve fizyopsikolojik tepkileri üzerinde ilginç bilimsel araştırmalar yapmıştır. Bu çalışması sonucunda ilginç bilgiler elde etmiştir ve şunları açıklamıştır: *'Savaşçı Boğa yegane evcil hayvandır tüm uslanma ve evcilleşme işlemlerine rağmen, işlevsel hareketleri ve ilkel dürtüleri üzerinde kontrol sağlayabilir. Dünyaya 20 dakikalık gösteride iştirak etmek için gelen hayvan meydana hazırlık ve eğitim almadan çıkıyor.'* Savaşçı boğalar üzerinde yapılan psikolojik araştırmalar, doğal ortamda yapılmıştır. Boğa , meydana geldiğindeki doğal çevrede ve yarı deneysel, farklı ortamda kendiliğinden tepkiler verdiği zaman yapılmıştır. Sığırlar anatomik yapıları açısından kısıtlı görüş açısına sahipler; boğalar miyoptur ve bundan dolayı argoda onlara *'kör*

⁶³ Felipe B. Pedraza Jiménez, **A. g. e.** , Editorial EDAF,S.L., Madrid, 1998,s. 18

⁶⁴ A. g. e. , s. 19

domuzlar’(burraciego) deniliyor. Sanson’a göre savaşçı boğaların kökeninden gelen İber cinsli brakisefal sığırlarda, kafatası genişliği yüzünden gözler arasında mesafe büyüktür ve bu kötü refraksiyona sebep olur. Usta güreşçiler boğanın kolay aldatıldığının farkındalar, bu yüzden mızraklarını güvenle kullanıyorlar. Uzak mesafeden güreşildiği zaman tehlike artıyor ve boynuz darbesi alınabiliyor. Boğa, olduğundan örtüyle olan odak mesafesini kısaltmak için ona yaklaşıyor ve retinadaki objeye odaklanıyor.⁶⁵

Zoolojide boğa, *Bos Taurus* adı altında tanınıyor ve cesur bir hayvan sayılsa da mücadele için yapılanmamıştır . Başlıca savunması koşmaktır. Davranışlarını irsi geçen otomatik dürtüleri yönlendiriyor . Öyleyse cesareti nereden alıyor ? Cevap: Savunma içgüdüsünden. Özgür olma dürtüsünden . Boğa doğal yapısı gereği çekingen bir hayvandır; sadece mecbur kaldığında saldırır, her zaman hücum etmeyi sevmez, gevşeklik temel dürtüsüdür, sakarca ve beklenilmez tepki verir. Böylece boğa mücadele yapmaya yeltenmez. O yüzden İspanyol güreşçileri her zaman saldırıya hazır, kökeninde vahşilik taşıyan boğaları seçerler.⁶⁶Bunun sebebi iyi gösteri yapabilmektir. Güreşçinin boğayı kızdırması ve saldırmaya mecbur etmesi onun ne kadar usta olduğunu gösteren bir durumdur. Seyirci boğanın arenada pasif olduğunu görürse zevk almaz. Bu gösteri de zaten cesaret gerektirmez. Bu yüzden boğaların özellikle vahşi olanlarının seçilmesi, hem güreşçinin işini kolaylaştırıyor, hem de seyircinin beklentilerini karşılıyor.

Boğa savaşları tarihi boyunca, meydana güzel gösteri yapabilecek boğa türleri seçilir. Bu boğalar diğerlerinden ayrılmış, daha çok ıssız bir otlakta büyütülürler. Böyle boğa sürüleri ‘ünlü boğa’ sürü tipine aittir.

⁶⁵ A. g. e. , s. 20

⁶⁶ A.g.e. , s.20

XVIII.yüzyıldan itibaren sığirtmaçlar farklı cinsleri çiftleştirerek vahşi boğa cinsi elde etmeye çalışmışlardır. Bu boğaları özel şartlarda yetiştirmişlerdir. Böylece zamanla savaşçı boğa cinsi ortaya çıkmıştır. Mesela, boğa güreşleri tarihinde ‘Caramelo’ adlı boğa, büyük bir cesarete sahip ‘özel boğa’ olarak tanınmıştır. Bu boğa Sevilla bölgesinden çıkmıştır. 15 ağustos1848’de Madrid’de boğa güreşine iştirak etmiştir. Aslan ve kaplanla savaşmış ve kazanmış ve yeniden alanına geri dönmüştür . 9 eylül’de yeniden Madrid meydanında güreşe katılsa da 12 mızrak yarısından etkilenmez, sadece 3 atlının çetin savaşından sonra ölür.⁶⁷

⁶⁷ A. g. e. , s. 23

1.5. BOĞA GÜREŞLERİNDE UYGULANAN KURALLAR

Boğa güreşini anlamak için ilk önce boğaların doğal yapılarını anlamak gerekir. Boğalar aniden tepki verebilen hayvanlardır ve sivri boynuzlarını nereye saplayacaklarını önceden kestirmek güçtür. İnsanın üzerine son hızıyla koşan boğanın önünde kıpırdamadan durmak güçlü irade ve zeka gerektirir. Bu görüntü sanat ve törenin harmanlanması, ölüm dansıdır, doğaya kafa tutmaktır.

Boğanın önünde tüm korkularını yenip korkmadan yerinde durmak kolay bir iş değildir. Bu gösterinin bu kadar sevilmesine sebep zaten bu değil midir? Hangi aklı başında sıradan erkek meydanda buna dayana bilir ki? Bizce bunu sadece damarlarında dedelerinin savaşçı kanı akan kahraman savaşçılar yapabilir.

Her ne kadar boğa ile savaşmak insanın doğa ile mücadelesi sayılsa da, güreşçinin savaştığı boğaya kurban gibi davranması etik anlamda yanlıştır. Boğanın gücüne ve cesaretine, mücadelecili ruhuna ve sonuna kadar yaşam mücadelesine saygı duymak boğa güreşçisinin uyması gereken bir ilkedir. Zaten *corridan*ın amacı da cesaretin karşılıklı mücadele etmesidir. Gösteri sonunda eğer boğa yeterli mücadeleyi gösterirse, hayatı ona bağışlanır. Boğa güreşleri boyunca az sayıda boğa tarihe adını yazdırmış ve defalarca arenada izleyicilerin beğenisini kazanmıştır.

Boğa güreşleri katı kurallara dayanır. *Corridan*ın başlama emrini arena komandanı verir. *Corridalar* 3 bölümden ibarettir. İkisinin adı 'deneme' dir. Bölümlerin başlaması trompetle duyurulur. Bu bölümler İspanyolca *suerte* (şans) olarak adlandırılır.

İlk bölümlerde boğa bir taraftan diğerine koşturularak yorulması sağlanır. İlk şansta güreşçi boğayı pelerin ile karşıladıktan sonra çekilir. Sonra arenaya at üstünde ‘pikador’lar (güreşçiden önce boğayı kızdırmak için arenaya gelen atlı) gelir. Ellerindeki mızraklarla boğaya darbeler uygulanır. Özellikle de boğanın başını yukarı kaldıramaması için boyun bölgesi mızraklanır.

İkinci *suertede* arenaya elinde uçu bayraklı cirit olan,ki adını burdan alıyor, bayraklılar gelir. Bu ciritlerle boğanın ensesine darbeler yapıp yorgun boğayı hem daha çok yoruyorlar hem daha kısıtlıyorlardır.

Üçüncü *suerte* ise ‘ölüm bölümü’ diye adlandırılır. Arenaya güreşçigelir. Onun elinde özel, ucu sivri mızraklarla boğa ile gösterisine başlar. Pelerin ve mızrağı ile boğayı farklı yönler yönlendirir. En sonunda parlak renkli pelerin ile kızdırdığı boğa özel hançer ile öldürülür. Bunu yapması için güreşçiye belli bir süre içinde 3 *suerte* tanınır. Bu kural arena başkanı tarafından belirlenir.

Üçüncü bölüm *corridan*ın ana bölümü sayılır. Bu bölümdegüreşçi elindeki şiş ve kılıcı ile boğayı ölüme hazırlar. Her bir güreşçinin ilk öldürdüğü boğa *corridan*ın başkanına ithaf etmelidir. Silahlarını alma töreninde,güreşçi sol elinde şiş veya kılıcı, sağ elinde ise şapkasını tutar ve güreşi ithaf edeceği kişiye doğru yaklaşır. Başından şapkasını çıkarmış ve uzatılmış eli ile kişiye yaklaşp konuşmasını yaptıktan sonra omuzu üstünden arenaya doğru şapkasını atar. Adetlere göre atılan şapkanın içi aşağıya doğru düşerse şans , yukarı doğru düşerse şanssızlık getirir. Bu yüzden torero yüzü yukarı düşen şapkasını yerden almadan önce çevirir. Fakat son zamanlarda bu ritüel çok yapılmamaktadır ve mazide kalmıştır.

Üçüncü bölüm başladığında boğa ile yoğun karşılaşmaların ardından yorulur. Boğanın öldürülmesi doruk noktasıdır. Önceleri boğanın öldürülmesi bütün bir ekip tarafından yapılmaktaydı da şimdi bu özellikle matadorun görevi sayılır.

Üçüncü bölüm başladıktan 10 dakika sonra boğa öldürülmelidir. Eğer boğa hala yaşıyorsa, güreşçiye ilk uyarı verilir. 3 dakika sonra yeniden uyarılır. Eğer 2 dakika sonra boğa hala yaşıyorsa, boğa arenadan götürülür. Diğer gösteri için saklanır. Böyle bir durum güreşçi için utanç vericidir. Son hamlede şiş boğanın kaburgaları arasındaki deliğe saplanır. Böylece şişin kalbe saplanma olasılığı güdülür.

Boğayı öldürmek için 3 tarz vardır:

Recibiendo- En eski ve tehlikeli öldürme şeklidir. Boğanın hala gücü varken güreşçi belli mesafede boğanın sağ boynuzu ile aynı hizada durur. Sol elinde kılıç ile aşağı eğildikten sonra, sağ elindeki şiş boğanın göğsüne doğru biraz eğilmiş şekilde durur. Dirsek omuzla aynı hizada kalır. Kızdırılan boğa güreşçiye doğru koşar.

Volapié - Güçten düşse de halen ayakta olan boğayı öldürme şeklidir. Güreşçi hayvana doğru koşar, sol elinde aşağıya doğru kılıcını tutar ve boğanın başını eğmeye zorlar ve sağ elindeki şişi saplar. En yaygın kullanılan öldürme şeklidir.

Encuentro- Hem boğa, hem güreşçi aynı anda birbirine doğru koşar ve ortada buluşurlar . Bu durumda ölüm iki şekilden biri ile gerçekleşir. Şişi sapladıktan sonra eğer güreşçi, boğa ve arena ayırıcı arasında kalırsa ‘Suerte Natural’, eğer boğa matador ve arena ayırıcı arasında kalırsa ‘Suerte Contraria’ adını alır.

Boğa düşene kadar matador 3-4 şiş darbesi yapar. Bu zirve anında alınan darbelerden dolayı boğa düşememişse rezalet sayılır. Fakat bu duruma genelde az rastlanır. Tarihte en dayanıklı boğa 34 şiş darbesine kadar ayakta kalmıştır.⁶⁸

Öldürülen veya düşen boğanın kulak ve kuyruğu zafer nişanı olarak kesilir. Sonra ölen boğanın cesedi katırlar ile arenadan taşınır. Ve en son işlem boğanın cesedi kasaplara gönderilir. Dışarıda bekleyen kasaplar cesedi ayırdıktan sonra, boğanın eti,ihtiyacı olan fakirlere, ya da sosyal kurumlara bağışlanır.

Eğer boğa arenada büyük hüner ve cesaret göstermişse, izleyiciler arena başkanından ölen boğanın arenaya getirilip alkışlanmasını isteyebilir. Bazı anlarda, izleyiciler başkandan boğanın sağ bırakılmasını da taleper. Bu ‘affedilme’ anıdır. Bu durumda boğa öldürülmez. Özel bir unvan kazanır. Eğer boğa güreşçiye öldürmüşse her halükarda o da öldürülür. Güreşçinin amacı boğanın tüm beceri ve cesaretini izleyici ve başkana göstermekle ona af kazandırmaktır. Böyle durumlar çok az olsa da bayram olarak algılanır. Bu zaman İspanyollar dışarı çıkıp boğanın ‘affını’ ve güreşçinin başarısını kutlar.

Güreşi kazanan güreşçi ödüllendirilir. Eğer izleyici isterse güreşçi arenada şeref yürüyüşü yapar. Eğer izleyiciler ellerinde beyaz mendil sallıyorlarsa, başkan boğanın bir kulağını matadora ödül verir. Eğer hem izleyici hem de başkan memnun kalmışsa iki kulakla ödüllendirilir. En şerefli ödül ise iki kulak ve kuyruğun ödül olarak güreşçiye verilmesidir. Eğer güreşçi boğa güreşleri boyunca en az iki tane boğa kulağı ödülünü almışsa, izleyiciler onu arenada omuzlarında taşıyabilirler.

⁶⁸ A. g. e .

Eğer izleyiciler boğa g re inden memnun kalmam şlarsa, o zaman  sl klar  alarak, sakın durarak ya da üstüne oturdukları minderleri arenaya fırlatarak ho nutsuzluklarını bildirirler.

G re  i arena için özel takım giyer. Bu takım çok abartılı parlak renktedir. Genelde altın veya gümüş renk i lemelerle süslenir. Takım ipekten özel dikilir. Elbisenin toplam ağırlığı ortalama 2,5 kg olur.Elbisenin kuma ı boğanın boynuzlarından korunmak için özel kuma la dikilir. G re  inin  orapları pembe renktedir.

Boğa güreşleri tarihin en demokratik yarışması olarak kabul edilir.      izleyiciler mendilleri ile ba kana,g re  inin ödüle layık olup olmadı ınıg sterirler.  d l n  alan ve omuzlarda taşınan matador adını tarihe yazdırm   sayılır.

II.BÖLÜM

XVIII.YÜZYILDA BOĞA GÜREŞLERİNDE KÖKLÜ DEĞİŞİMLERİN YAŞANMASI

Boğa güreşlerinin yeni döneme adım atması XVIII.yüzyıla tesadüf eder. II.bölümde boğa güreşlerinin profesyonelleşmeye doğru gittiği yolu tespit edeceğiz. Modern dönemin bu gösterileri nasıl etkilediğini ve değişimleri gerektiren sebepleri tek tek inceleyeceğiz. İnsanların sosyal hayatlarında boğa güreşlerinin neden çok önemli yere sahip olduğuna göz atacağız.

Bir yandan sade halkın gösterilere sıkıca tutunmasını, diğer yandan yukarı tabakanın bu gösterilere karşı çıkmasının nedenlerini araştıracağız. XVIII.yüzyılın boğa güreşleri için beraberinde getirdiği hem iyi hem de kötü etkileri öğreneceğiz.

Bölümde aynı zamanda kraliyetin ve soylu sınıfın gösterilere karşı olan olumsuz yaklaşımın sonuçlarına şahit olacağız. Gösterilerin neden III.Carlos tarafından yasaklandığını anlamaya çalışacağız. Yüzyıllar boyunca süregelen bu geleneğe karşı aydınların tutumunu irdeleyeceğiz.

Daha da önemlisi ise XVIII.yüzyılda boğa güreşlerine isimlerini altın harflerle yazdırmış olan ünlü boğa güreşçilerini tanımağa çalışacağız. Halkın kahramanına dönüşmüş bu idollerin gösterilere kazandırdığı eşsiz değerleri tartışacağız. Şimdi tüm bunları birlikte araştıralım.

2.1. XVIII.YÜZYILIN BAŞLARINDA BOĞA GÜREŞLERİNDE UYGULANAN YENİ KURALLAR VE YAPILAN DEĞİŞİMLER

XVIII.yüzyılın başlarında İspanya’da Kraliyet tahtına yeni sülalenin geçmesi ülkede iki olayın ortaya çıkmasını beraberinde getirdi: Milli kimlik krizi ve yeni boğa güreşinde köklü değişimlerin yapılması. Boğa güreşlerinin çiçeklenmesinin bu döneme tesadüf etmesi, onun milli kimlikle sıkı şekilde bağdaşmasına zemin yarattı.

İspanya bu dönemde bir milli kimlik altında toplanmanın kargaşasını yaşıyordu. Değerler ve inançlar değişiyordu. Halk ikiye ayrılmaktaydı; bazıları geleneğe sığınmış ,diğerleri çekingen tavırlarla yeniliklere yelken açmaktaydı. Her dönemde olduğu gibi böyle bir kriz kargaşasının içinde eğlencelerin gelişimi geri kalmadı. XVIII.yüzyılda tiyatro ve yeni gösteriler gelişmeye başladı. Bu gösteriler İspanyolların hayatını doldurdu. Böyle bir zamanda insanların vazgeçilmezine çevrilen boğa güreşleri, Milli Festival kategorisine yükseldi.

Bugün bildiğimiz *torero*asında XVIII. yüzyılda ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Tarihi tam olarak belirli olmasa da çok çok eskilere dayanan bu gösteriler, XVIII.yüzyılda Burbon döneminde yeni bir çağa adım attı.

XVIII.yüzyılın ilk yarısını iki bölüme ayıra biliriz. 1700-1725 yani yüzyılın ilk dönemi, karışıklık ve eski kavramların geçerliğini koruması ve yeni çağa adım atılma arasında kaos dönemidir. Nitekim bu yılları ‘keşif ve delilik dönemi ’ adlandırabiliriz. Martinocho gibi güreşçilerin taklalar atarak,jimnastik hareketler yapması kısa zamanda yok oldu. 1725-1750 yılları arasındaki ikinci dönemde ise , boğa güreşçileri boğayı vahşetten uzak bir şekilde öldürmeye yöneldiler. Bu değişimin birkaç sebebi vardı; bu yol sadece lüzumsuz gibi görünmüyor,aynı zamanda hoş da karşılanmıyordu. Karşıdaki rakibin etten kandan bir ölümlü olduğuna dikkat etmek

gerekiyordu. Bu yüzdengüreşde boğaya olan saygı ön plana geçti. Artık boğalara ilk başta saldıran köpekler de iptal edildi. Artık bu dönemde giyim,silahlar ve sahneyle ilgili sorunlar çözülmüştü. Gösteri 3 aşamada yapılmaya başlanmıştı: Sopalar, mızrakçılar ve ölüm.

XVIII.yüzyılda boğa güreşleri bir gösteri sanatına çevrildi. Yani bir tiyatral anlam taşımaya başladı. Aslında dikkat edersek bu iki gösteri birbirine çok benziyor.Tiyatro ve boğa güreşleri ikisi de gösteri sanatıdır. Boğa güreşlerin tiyatral yanının ağır bastığını söylememiz mümkün. Her ikisi fiziksel uyum gerektiriyor. Her ikisinde de çıkışı yapmak için kendi zamanını beklemek gerekiyor. Her iki gösteride profesyoneller özel elbiseler giyiyor ve belli bir sayı ile sahne alıyor , herkesin belirli görevi vardır. Her ikisinde de yardımcı karakterler vardır. Aynı tiyatrodaki gibi boğa güreşinde de ‘oyuncular’ eğitimden geçiyorlar ve sanatsal ruhlarının olması gerekiyor. Her ikisi de sahneye çıkıyor. Aktör-savaşçı/izleyici ilişkisi ikisinde de vardır. İzleyicinin olması ikisi için de hayati önem taşı,izleyicilersiz ikisi de var olamazlar.

Ancak her ne kadar tiyatro ve boğa güreşleri birbirine benzese de aralarında önemli farklar da vardır. Savaşçı hislerini hareketleri ile dışa vurur, sessizliği ile gösteri yapar,aktör ise aksine konuşmakla fikirlerini izleyiciye aktarır. İzleyiciler eğer tiyatroyu beğenmişlerse onu sessizce izlerler,güreşlerde ise aksine sakinlik uğursuzluk sayılır,izleyicilerin bağırımları ve ihtişamı savaşçının zaferidir.

O zaman şöyle bir soru ortaya çıkıyor,acaba hangisi daha büyük gösteri sayılır? Tiyatro mu, boğa güreşleri mi? Tabii ki boğa güreşleri! Çünkü tiyatro boğa güreşlerinin yanında hafif kalır.Boğa güreşi oyuncu ve izleyicinin bir birini çok iyi anlamasıdır. Dünyada yapılabilinecek en büyük gösteridir. Saf duygularla doludur,

rasyonellikten uzaktır. Komedi,acı, gözyaşı ve neşe ile dengelenmiştir.⁶⁹*Torero*-izleyici arasında duygu ve diyalog, savaşçıların başarısının anahtardır . XVIII. yüzyılın güreşlere kazandırdığı yenilik buydu.

Bu dönem boğa güreşlerinin tarihinde bir çok yenilikler yapıldı. En önemli değişim ise boğa güreşlerinin ayakta yapılması oldu.Bunun farklı sebepleri vardı. Asiller kökenlerini anlatan bu milli gösterilerin onları kötü tanımlamasına razı olamazlardı. At üstünde yapılan bu gösteri boynuzlulara mızrak yağdıran insanbaşı yaratıkları andırıyordu. XVIII.yüzyılda boğa güreşleri at üstünden inilerek ayakta yapılmaya başlanmasının bir sebebi buydu . Artık gösterilerde soylular güreşmiyordu. Aşağı tabakadan seçilen *torero* model rolünü üstlenmişti. Böylece gösteriler yukarı sınıfın eğlencesi olmaktan çıkmaya başladı. Aynı zamanda eğitilmiş sınıf da boğa güreşlerini kabul etmedi, çünkü onların da kendi doğruları ve sebepleri vardı. Çünkü boğalar insancıl kriterlere direnmiyorlardı; aksine savaşçılar, hiyleyle boğayı öldürenler manevi değerlere karşı çıkıyorlardı.

XVIII. yüzyılda boğa güreşleri kurumlaştırıldı ve profesyonelleştirildi . Kuşatma, mızraklama, neşterleme gibi birkaç hareket kaldırıldı. Bu dönem Boğa güreşleri tarihinde temizlenme ve yeniden düzenlenme çağı olarak adlandırılıyor. Gösterinin amacı değiştirilmeden,yeni şansların (suerte) yaratılması ve tespiti bu dönemde yapıldı. Boğanın öldürülmesi eskiden kalma sert kurallara tabi tutuldu. En sonunda ölüm kısmını toplumun adına bir kişi, sadece papaz gerçekleştiriyordu.

XVIII. yüzyılın başlarında boğalarla güreşen kişilere savaşçı adı verilirdi. 1729 yılının şubatında yapılan bir boğa festivalinde Sevilyalı meclis 3 profesyonelle sözleşti.Onlardan ikisi Pedro ve Antonio Bertendona kardeşlerdi. Bu iki güreşçi

⁶⁹Benjamín Flores Hernaández, **A. g. e. ,** , Universidad Nacional Autónoma de México, 1976, s.4

Meclis (Corte) tarafından mükafatlandırıldı. Gösteri boyunca güreşçilerin her birine 30-40 uşak refakat ediyordu. Savaş kuralları keskin çizgilerle belirlendi, arenalar özellikle onlar için ayrıldı.

En önemli değişim ise izleyiciler arasında yaşandı. Önceleri izleyiciler arasında üstünlük soylularındı, bu dönemde arenalarda halkı, sıradan, aşağı sınıfı görmekteyiz. Bunun sebebi şudur. Güreşçiler ‘profesyonel’liğe yükseldikleri (boğalarla güreşen ustalar) zaman,soyluların iştirakına gerek duymadılar ve gösteriler halkla daha içli dışlı olmaya başladı. Artık XVIII.yüzyılın başlarında para karşılığı güreşmek rezillik değildi, aksine şeref ve namus tınısı idi. Tüm kurallar Sevilla mektebinden gelmeye başladı. Anfitiyatrolar inşa edildi. Bu dönemde İspanya’da birçok alanda değişiklikler yaşandı. Sanayi, yönetim ve diğer alanlarda da profesyonelleşme başladı. Sözümona, şehirli burjuva sınıfının ortaya çıkması ile gösteriler özelleştirildi. Artık gösteriler önceleri olduğu gibi halka açık alanlarda ya da kapalı mekanlarda halkın maddi desteği ile yapılmıyordu.

Boğa güreşlerini seven halk,onun manevi yanından,kurallarından, engizisyonndan, modernleşmeden bıkmıştı. Devlet her anlamda bu gösterilerin yasaklanmasına çalışsa da,halk da bir o kadar ona tutunmaya başladı. Çünkü onlar soluklanabilecekleri tek gösterinin ellerinden alınmasına karşıydılar.

XVIII.yüzyılın ortalarına doğru, eskiden olduğu gibi şövalyelere yardım eden uşaklar serbestlik ve önem kazanmaya başladılar. Artık *matadarlar* ‘boğaları ince kılıçla öldürenler’ (estoqueadores) olarak adlandırılmaya başlandı Arenada savaşçı aynı zamanda görsel anlamda da önem taşıdı.⁷⁰ Böylece yeni yüzyılda boğa güreşlerinin

⁷⁰ Mónica Vázquez Astorga ,**El cartel taurino Zaragozano del siglo XIX**, XVIII. Sayı , Artigrama, 2003, s. 3

‘modern’ şekli ortaya çıkmış oldu. Boğa güreşleri yeni sanayileşme ortamında yapıldı. Artık bu gösteriler eski tören ve mitolojideki kökenlerinden çok uzaklaşmıştı. Ne yapılma amacı, ne de yapılma şekli eski kökenlerine benziyordu. Nicolás Rodrigo Noveli *Cartilla en que se proponen las reglas para torear a caballo y practicar ese valeroso , noble ejercicio con toda destreza* (Madrid,1726) adlı eserinde boğa güreşlerinin yapılma aşamasının değişmediğini gösteriyordu. Gösteri boyunca yapılan 3 bölüm aynı kalmıştı: Sopalama, bayraklama ve ölüm. İlk ikisi eskiden olduğu gibiydi. Hatta şövalyeler dönemindekinin aynısıydı. Üçüncü bölüm, ‘ölüm şansı’ (profesyonel savaşçılar tarafından yapılırdı) ise daha acılı idi.

XVIII.yüzyılın sonuna doğru boğa güreşleri liderlik gösterisinden ekip işine dönüştü. Savaşçılar kahramandan halkın idolüne dönüştüler. Bu yüzyıl idole dönüşmüş torerolarla doludur. Bu kahramanlar insanları çılgına çevirecek kadar seviliyordu. Gösteri sadece erkekler tarafından değil bayanlar tarafından da çok seviliyordu. Hatta bu gösterilerin erotik yanının olduğunu savunan araştırmacılar da yok değildir. Erkeksi yanlarını sahnede ortaya çıkaran *torerolar*, o dönemde kadınların en arzu edilen hayalleri sayılırlardı. Boğayı öldüren erk bir ek, kadının gözünde inanılmaz görkem kazanıyordu. Aynı zamanda gösterişli elbiseler, rengarenk kumaşlar da kadınları etkiliyordu. Çoğu zaman kazanan *toreroların* dönemin soylubayanlarının bir nevi ‘kapatma’sı olması bu yüzdendir. *Toreroların* bu kadar sevilmesi İspanya’da her zaman olmuştur. Boğa ile savaşan cesaretli kahraman bir kadının hayallerini süsleyen beyaz atlı prenze benzer.

Daha XVIII.yüzyılın en başlarından itibaren boğa güreşlerini yapan kahramanlar değişti. XVII. yüzyılda kahraman at üstünde savaşan soylu savaşçıydı, XVIII. yüzyılda toplumun alt tabakasından, ayakta savaşan kahraman yerini aldı. Sadece sosyal sınıf değil, aynı zamanda imaj değişikliği de yaşandı. Böylece savaşçı ve seyirci kimliği yeni anlam taşımaya başladı. Artık bu işi birlikte yapanlar sadece kendi alanlarına odaklanmaya başladılar; boğa yetiştirenler ve arenayı kiralayanlar

toplu paralar kazanmaya başladılar. *Torerolar* ise sadece kendi mesleklerine odaklandılar. Kasaplarla ve diğer ikinci dereceli işlerle ilişkilerini kestiler. Tabi ki yeni sistem ilk başlarda kaosa sebep oldu. Kurallar kaldırıldığı için, bu gösteriler sirki andırmaya başlamıştı. İlk başlarda yenilikleri yanlış algılayan *torerolar* canları istediği gibi arenada taklalar atıyor ve jimnastik hareketleri yapıyordu. Fakat çok geçmeden bazı sorunlar ortaya çıktı: Boğa güreşlerinde son amac boğayı öldürmekti, bunun için boğayla yüzyüze kalmak gerekiyordu,yani bunu bir düello gibi yapmak gerekiyordu.Böylece iki iştirakçıdan biri ya ölmek ya öldürmek zorunda kalacaktı. Bu bağlamda arenaya çıkan *torerolar* boğayı öldürmede özel taktikler üretmeye başladılar. Dolayısıyla herkese özgü bir performans ortaya çıktı. Gösteri bir piramit şeklini aldı. Piramidin en başındagüreşçi, diğer merdivenlerinde ise ona boğayı öldürmekte yardımcı kişiler sıralandı.

Bundan sonra yeni bir sorun ortaya çıktı: Eğer sonunda ölüm kaçınılmazsa, yapılacak tüm davranışlar,tüm performans boğayı ölüme hazırlama yönünde olmalıydı. Başka deyişle, gösterinin sonunu *toreronun* yararına hazırlamak gerekiyordu. Böylece *torero* boğayı kolay bir şekilde ve en az riskle öldürmüş olacaktı. Sonuç olarak boğa güreşlerinin ana kavramı anlaşıldı. Mesela, Pedro Romero 85 yaşında vefat ettiğinde bir tane bile yarası yoktu. Fakat boğa güreşi tarihi kadar uzun bir yol katetmiş durumdaydı.

Yerinde kıpırdamadan duran *torero*, elinde ucu sivri hançer tutup, gücü tükenmemiş vahşi boğayla yüz yüze gelir Torero hayvanın kafasına 2 hançer indirir . Ölmek yada öldürmek: Boğayla savaştığın zaman bunu düşünür.1726 yılında *banderillalar*(boğa güreşi sırasında boğanın boynuna ve sırtına süslü dikenli sivri mızrak saplayanlar) çiftler çiftlerçıkmıyorlar, tek tek çıkıyorlardı ve mızrakçı adlandırıyorlardı.

Pepe-Hillo bugüne kadar kullanılan kuralları yaratmayı başardı.*Muleta* (mızraklı kırmızı pelerin) sadece boğayı öldürme anında devreye girmiyordu, aynı zamanda

üçüncü bölümde, boğayı boyun eğmesi için mecbur etmede de kullanılırdı, böylece gösteriyi yara almadan bitirmiş olurdu. Pepe-Hillo (José Delgado) *Tauromaquia o arte de torear* (Cádiz, 1796) adlı eserinde şöyle anlatır: '*Usta güreşçiler, meraklılar ve boğaları seven herkes için çok önemli bir konudur*'.⁷¹

Pedro Romero (1754-1839) ise boğa güreşlerinin temelini teşkil edecek kelimeleri şöyle açıklıyordu: '*Savaşçı ayaklarına güvenmemelidir, ellerine güvenmelidir, korkusunu göstermek ya da koştuktansa öldürmeli ya da ölmelidir*'.⁷²Bu güreşçilerin başlıca amacıdır.Güreşçi boğayla savaştığı zaman korkusunu yenmeli ve cesaretle yerinde kıpırdamadan durmalıdır. Kumaş kadar hafif silahlarla donatılmış kollar ayakların yerine geçmelidir.

XVIII.yüzyılda o zamana kadar kullanılmayan silahların ortaya çıktığını görüyoruz: İlk elbise de bu zaman düşünüldü; elbise hem hafif hem de boynuzun ete saplanmayacağı , darbeyi yana kaydırarak bir kumaştan yapıldı. Lorenzo Manuel Martínez elbisenin şeklini yeniden değiştirdi ve Madridlileri gösterişli gösteren rahat bir elbise tasarladı.

XVIII.yüzyılda hem sosyal sınıflar içinde hem de gösterilerde yapılan değişiklikler, aslında dönemin sosyal düzeyinin bir yansımasıydı. Böylece İspanya boğa güreşlerinin ana vatani etiketini benimsemiş oldu. Ülke kaliteli boğa güreşlerinin beşiğine çevrildi ve İspanyollar yabancıların gözünde, XVIII. ve XIX.yüzyıllarda *toreroların* tanımıyla resmedilmeye değer muazzam bir kimliğe büründüler.

Dönemin aydınlarının çoğu bu kareler önünde dehşete düşseler de, bu gösterilerin destekleyicileri az değildi. Sadece ekonomik ve politik nedenler gösteriye karşı olan

⁷¹ Felipe B. Pedraza Jiménez, **A. g. e.** , Editorial EDAF,S.L., Madrid, 1998, s. 39

⁷²Josef Daza , **A. g. e.** , Colección tauromaquias , Secretariado de publicaciones de la Universidad de Sevilla , 2.Sayı, Sevilla , 1999

fikirleri ikiye bölmüştü. Artık bu gösteriler belli bayramlarda yapılan bir keyif işi olmaktan çıkmış, para işine dönüşmüştü. Belli bir kesim bundan toplu gelir elde etmekteydi. Bu iş geniş bir alana yayıldı ve çok sayıda iş adamı bundan faydalandı. Böylece arenada savaşılan *torerolar* işlerinin karşılığını alıyorlardı. Bu yüzden daha iyi iş çıkarmaya, daha profesyonelleşmeye başladılar. Zamanla hiyerarşileşme daha çok ortaya çıktı. Önde savaşılan *torerolar* arkasından da yardımcıları yer aldılar. Kahramanı halk seçmiyordu, seçilmiş kahraman sonradan seyirciler tarafından idole çevriliyordu. Bu kahramanın önünde güçlü bir rakip olması gerekiyordu , bu da vahşi boğadan başkası değildi. Rakip ne kadar güçlüyse gösteri bir o kadar başarılı sayılırdı. Böylece gösteri ölüm düellosuna dönüştü. Dolayısıyla boğa da yeni bir değer kazandı.

Boğalar gibi bazen *torerolar* da ölebiliyorlardı ve bu bir gurur anı sayılırdı. Ölen *torero* ise milli kahraman ilan ediliyordu. Bu kahramanlık hem partnerleri hem de yurttaşları için bir kıvanç kaynağıydı.

XIX.yüzyılda tarihçiler yeni boğa güreşlerinde yapılan değişimleri araştırmaya başladılar. Boğa güreşçilerinininasağı sınıftan çıkan kişi tarafından ayakta yapılması hakkında iki fikir vardı: Bunlardan biri hayvancılar olduğu düşünülüyor. Dolayısıyla hayvanı daha iyi tanıdıkları için onlara nasıl davranılacağını da biliyorlardı. Hem ayakta hem de at üstünde vahşi doğallı bu hayvanları sürüyor, ya da kapatıyorlardı. Bu işte deneyim sahibi olan kişiler için boğalarla güreşmek eğlenceli bir risk, aynı zamanda spor hareketleri yapmak ve erkeksi yanlarını göstermekte de bir fırsat oluşturuyordu.

Diğeri, şövalyelerin uşakları, kendi güçlerini göstermek için bir dönem sonra sahiplerinin yerini aldıkları düşünülüyor. Fakat bu uşakların nasıl mızrak kullandıkları, savaşın sonunda nasıl final yaptıklarına dair bir bilgi yoktur.

İlk kez ayakta savaşılan güreşçiler Sevilalı baba oğul olan Pedro ve Antonio Bretendon'dur. Onlardan sonra gelenler onları taklit etmeye başlamıştır. Mesela Pedro Arnedo adını bütün İspanya övgülerle konuşur. Francisco el Roero için bir atasözü bile yayılmıştı: '*Savaşmayan boğayı savaştırır*', '*A toro que no parte , partirle*'⁷³, Hakikaten de bu *torero* aynen dediği gibi yapıyordu. Fakattorer'lar her ne kadar uzun bir yol katetseler de, onların güreşme şeklinin şimdiki '*torero*'lardan hayli farklı olduğunu kabul etmeliyiz.

XVIII.yüzyılda bir çok *torero* adı meydanları süslüyordu. Şimdi çoğunun isimleri unutulsa da, bazıları hala akıllarda kalmıştır. Mesela, Francisco Benete, Juan León, Juan, Ignacio ve Frasquito Díaz kardeşler, Miguel Canedo, Ramones , Cosme, Manuel el Bordador, Huevo Narváez, Paredes, Costillares, Don Bartolomé, Juaquin Costillares, Joséph Delgado Hillo, Francisco Guillén dönemin en önemli boğa güreşçileri sayılıyordu. Utrera'dan don Joséph Pineda, Murcia'dan Lorenzo el Chimico, Osuna'dan hem at üstünde, hem ayakta kıyassız güreşen Francisco Cantalejo biliniyordu. Córdoba'dan eşsiz şövalye don Juan de Salazar da ünlenmişti . Moron bölgelerinden Cañaverales ve don Alonso Murillo, Ronda bölgesinden Rosado, Joséf el Tuerto, Juan Romero ve dönemin en iyi hançerle savaşılan bir *toreronun* oğlu Pedro. Cádiz'den Lorecillo Martínez, kardeşi Chano, Juaniquín, Melchor, Pablo Conde ve oğlu. Granada bölgesinden Manuel Paredes, Manuel Requena, Miguel Gálvez *Lechero* takma adı ile, Málaga bölgesinden Diego del Alamo.

Endülüs bölgesinden tanınan boğa güreşçilerini saymakla bitmez. Bu tarih kokan topraklar İspanya boğa güreşleri tarihine onlarca kahraman *torero* vermiştir. Onlardan en ünlüleri Agustín de Morales, el Mulato ve Manuel de Zúñiga olmuştur.⁷⁴

Modern dönemin boğa güreşleri üzerine önemli denemeler kaleme alan yazarlardan Laín Entralgo bu gösteriyi tasvir ederken şöyle söylüyordu : '*Erkek ve boğanın küçük*

⁷³ A. g. e. , s. 118

⁷⁴ Josef Daza, **A. g. e.**, Colección tauromaquias número: 2 , Secretariado de publicaciones de la Universidad de Sevilla, Sevilla, 1999, s.120

*çaplı bir savaşta buluşması boğa güreşinin ana fikridir, burada cesaret, oyun, insan gücünün gösterişi , dramatik şekilde olası ölüm(boğanın)ve olabilecek ölüm ('torero'nun) vardır.'*⁷⁵Bu ölüm-kalım oyununda, insanın davranış şeklini,onun ruh halini anlamaya çalışan yazar, bu gösterinin bir 'sembolizm denizi' olduğunu bildirmiştir.

⁷⁵Carmen Rueda Ramos, Bulls and bullfighting in literature in English from 1920-36 : O'Brien's Mary la Velle and Hemingway's fiesta, s. 1

2.2. XVIII.YÜZYILDA İSPANYA'DA BOĞA GÜREŞLERİNİN YASAKLANMASI

XVIII. yüzyıl İspanya tarihinde önemli değişikliklerin yaşandığı bir zaman sayılır. Bu dönem İspanyolların hem günlük yaşantısında, hem de politik hayatında kökten değişimlerle damgasını vurmuştur. Böyle bir durumda tabi ki insanların yaşam tarzı, bakış açıları da etkilenmiş durumdaydı.

Bu dönem boğa savaşları tarihinde devrimin yaşandığı bir tarih sayılır. Bunları inceleyelim:

XVIII.yüzyılda en önemli değişim, boğa güreşlerinin artık at üstünde değil, ayakta yapılmaya başlanmasıdır. Boğa güreşlerinin yapılması için belli standartlar ortaya konuldu. Mesela, yapılan arenalar öyle gelişigüzel seçilmemeli, iştirakçıların hareketlerini ne kısıtlamayacak kadar küçük, ne de hayvanların dinlenmesine sebep olacak kadar büyük olmamalıydı. Aynı zamanda bu arenalar hem izleyicilerin görme sınırlarını kısıtlamamalı, hem de güreşin bir köşede sıkışıp kalmaması açısından uygun ölçülerde yapılmalıydı. Bir dönem boğa gösterilerinin yapılması için en uygun geometrik alanın sekizgen olması düşünülüyordu. Aynı zamanda eskiden birçok evin balkonları da seyirciler ile dolup taşıyordu. Çoğu insan gösteriyi buradan izliyordu. Fakat III. Felipe'nin zamanında bu arenalarda değişiklikler yapıldı. Sadece belli evlerin balkonlarından gösteriyi izlemeye izin veriliyordu.

Modern çağ İspanya'sında, arenalar boğaların dışarı kaçmaması ve insanların gösteriyi tehlikesiz izlemesi için kuşatıldı. Fakat tüm bunlara rağmen küçük köylerde ve uzak bölgelerde kendi eğlenceleri için yapılan gösterilerde, caddeler ve halk alanları yine kullanılmaktaydı.⁷⁶

⁷⁶ Benjamín Flores Hernaández, **A. g. e** , Universidad Nacional Autónoma de México, 1976 , s. 6

XVIII.yüzyılda boğa savşalarının yapılmasını isteyenler ve ona karşı çıkanlar arasında çekişme devam etmekteydi. Ülkenin azsayılı aydınları devletle aynı fikirde oldukları için, XVIII. yüzyılda bu gösterilere karşı yapılan mücadelede birleştiler. Eğer halkı iki kesime bölebilirsek , bu dönem boğa gösterilerini ayıplayanların sayısı sevenlere göre ikiye katlandığını söyleyebiliriz. Gösterilere karşı uygulanan sansür günbegün artmakta idi. Ülkenin aydınları, filozofları ve aynı zamanda katı dindar kesim boğa gösterilerine karşıydılar.⁷⁷

İspanya'nın diğer tarafında eğitimin dışında kalmış , alışageleni korumaya çalışan, hiyerarşiye karşı ve karışık düzene alışkın bir toplumla yüz yüze kalıyoruz. Daha çok aşağı kesimin çoğunluk teşkil ettiği bir toplumu koruyan az sayıda yazar veya aydının olduğunun farkındaydılar. Fakat boğa gösterilerini yapmakta da kararlıydılar ve alışlagelmiş geleneklerini devam ettiriyorlardı.

Şehrin yüksek tabakası bu gösterilerin yapılmasını barbarlık olarak nitelendiriyordu. Onlara göre bu bir eğlence değil, katliamdı. İspanya'nın ilk katibi Grimaldi'nin bakış açısı, bize onun gibi diğer yüksek mevkiye sahip şahısların da fikirlerini açıklıyor. Grimaldi'ye göre boğa insanoğluna yarar getirmesi için yaratılmıştır. Fakat insanoğlu onu kendine zarar vermek için kullanıyor:

*Boğa güreşlerinin yarattığı zarar o kadar açıktır ki, delil gerektirmiyor. Hem iktisadi,hem de siyasi anlamda korkunçtur. İnsanlar iş gününde dinlenmeye çekiliyor. Bana göre , boğa güreşleri 1,2 ya da 4 yıllık süreliğine tamamen ve istisnasız yasaklanmalıdır. İstisnasız ,çünkü, bazıları farklı bahanelerle, bu zararlı oyunu unutmak isteyenlere bahaneler türetecektir.*⁷⁸

⁷⁷Jose Vargas Ponce, **A. g. e.**, Archivo Documental Español, Real Academia de la Historia,XVII. Baskı , Madrid, 1807,s.140

⁷⁸A.g.e. , s.143

Dönemin İspanyol Bakanı Muzquis şöyle diyor:

Boğa güreşleri ile ilgili noktaya değinirken açık şekilde söyleyeceğim , yıllar geçtikten sonra ikna oldum; iyi monarşi politikasını yönetmek için manevi değerleri kenara bırakmak gerekir. Ayrıca,bu tarz şenlikler sanayinin ilerlemesinde engeldir: Çünkü her biri en az 2 gün alır... 4 yıl içinde boğa güreşlerinin yapılmasına izin verilmeyecektir.⁷⁹

Fakat tüm bunlara rağmen Castilla bakanları zevkle izledikleri bu gösterilere destek verdiler. İkinci kez yapılan anlaşmada Başkan Kont(Conde Presidente), boğa güreşlerinin yapılmasının yasaklandığını açıkladı.Gereksiz ve zararlı bu gösterinin, belli sınıf için 4 yıllığına yasaklandığını da yanına ekledi:

Bu barbar eğlenceye verilen izin, halka ve üretime zarar vermektedir. Onun yasaklanmasıyla kazanılan gelir başka bir açıklama eklemeyi gerektirmiyor. Gerçek şu ki, bu barbar ve kanlı gösteri, yardımseverlik ve merhamet hissini kötü etkiliyor.Gösterilerin amacı yarışmacıları küçülttüğü kaçınılmaz bir gerçektir.. Eğlence zamanı güreşçilerin veya atların vahşice ölümü veya boğaların öldürülmesi sadece insaniyetsizlik doğurabilir..... Tek gerçek vardır, hiçbir kültürlü toplum bu barbar gösterilere izin vermez ve hatta barbar halkların bile, bu gösterilerin yapılmasına izin verdiğine dair bir bilgi yoktur; sadece İspanya'da , doğasında merhamet olmayanlar, bu gösteriye izin veriyorlar; bu gösteriyi zarar, ölüm ve imha getirmesine rağmen güzel sanıyorlar. Bizim resmi açıklamamıza göre boğa güreşleri tamamen yasaklanmıştır.

Böylece Kraliyet Konseyi tüm önceki boğa güreşi yapan ve izleyenlerin günahını çıkardı. Bunun aksine , Genel Kurul ise boğa güreşlerinin yasaklanmasına karşı

⁷⁹ A. g. e.

çıktıklarını söyledi. Büyük kargaşadan sonra boğa güreşlerinin 2 yıllığına katıyen yasaklanmasına karar verildi (22 ağustos 1774).

Karar büyük fikir ayrılığı ile karşılandı. Fakat uzun süren tartışmalardan sonra İcraçı Kurul 9 kasım 1786 tarihinde kraliyetin tüm şehirlerinde ölümcül boğa güreşleri yapılmasını yasakladı. Aynı zamanda Valensiya ve sınır bölgelerinde yaşayanların farklı bahanelerle e kanunu bozmaması için karar verildi.

XVIII.yüzyılda boğa güreşlerinin yasaklanması için sadece dini ve etik konular ortaya atılmıyordu. Laik bir ülkeye dönmeye başlayan İspanya’da artık farklı tartışmalar söz konusu idi . Artık ekonomik ve endüstriyel sebepler daha öne çıkıyordu.

Boğa güreşlerinin yapılmasını yasaklamak için görülen tüm tedbirlere rağmen hala yapılmaya devam ediyordu. Yüzyıllarca süregelen bir geleneği halktan koparmak hiç de kolay olmadı. III. Carlos 9 kasım 1785 tarihinde Kraliyet bölgelerinde ölümcül boğa savaşlarının yapılmasını yasaklıyordu. Kanunda şöyle diyordu:

Kraliyetin tüm bölgelerinde ölümcül boğa bayramlarını yasaklıyorum, bunu halkın yararına yapan kişiler için geçici veya daimi izin istisna durumudur.

Prohibo las fiestas de toros de muerte en todos los pueblos del Reyno, á excepcion de los en que hubiere concesion perpetua ó temporal con destino público de sus productos útil o piadoso.⁸⁰

⁸⁰Badorrey Martín, **Principales prohibiciones canónicas y civiles de las corridas de toros**, Universidad Nacional de Esducación a Distancia, 2009, s. 20

Fakat bu yasağın ardından Meclis Valensiya ve diğer bölgelerde ölümcül boğa gösterileri yapılmasına müsaade vermeye başladı. Bu sebepten 7 aralık 1786 tarihinde III. Carlos verdiği kararı yeniden gözden geçirmek zorunda kaldı. O, resmi yolla Meclis başkanı ile iletişime geçti , tüm müsadelerin durdurulmasını emir verdi. Aynı zamanda halkın yararına yapılmasına verilen geçici veya daimi müsaade iznini de kaldırdı. Hiçbir istisnaya yolvereksizin, boğa güreşlerinin yapılması kati şekilde yasaklandı. Sadece Madridliler için özel istisnai durum söz konusu olur. Fakat bu kanundan sonra bazı bölgelerde gösteriler gizlice devam ettirilirdi. Bu yüzden Meclis tüm bölgelerdeki devlet kurumlarına kanunun icrasının izlenmesi için düzenleme yaptırır (30 eylül 1787 tarihinde).⁸¹

XVIII yüzyılda aydınların boğa güreşlerinin yapılmasına karşı olması doğal olarak etkisini gösterdi. Halkı etkileyen bu yaklaşım onların gelenekleri devam ettirmesinde sert bir duvar oluşturdu. Fakat koyulan tüm yasaklara ve görülen tüm tedbirlere rağmen bazı yerlerde boğa güreşlerinin yapılması devam ediyordu. Kraliyet ve soylular bunun farkında idiler. Bu sebepten Kral IV. Carlos 30 ağustos 1790 tarihinde yeni kararını açıkladı: *'Genellikle, ister sabah veya akşam, iplerini koparıp sokaklarda öküz ve boğa koşturulmasını yasaklıyorum'*

Her şeye rağmen , bu kanun da yerine getirilmez . Sadece yapılan gösterilerde boğalar ağır yaralanana kadar savaştırılır ,öldürülmezler. IV. Carlos bu kanunların çiğnendiğini gördüğü için yeniden karar almak zorunda kalır. Bu sefer daha sert bir kanunla güreşlerin kesinlikle yasaklandığını belirten maddeyi halka duyurur.⁸²

⁸¹ A. g. m.

⁸² A. g. m. , s. 127

Bu karar İspanyol toplumunda büyük bir boşluk yarattı. İnsanlar onun yerini dolduracak diğer meşkaleler aramaya koyuldu. Bu kutsal kararı bozmak mümkün değildi. Süregelen gelenek aniden insanların elinden alınmıştı. Bu bir çocuğun elinden en sevdiği oyuncağın alınmasına eşdeğer bir durumdu. Dönemi göz önünde bulundurursak , insanların vazgeçilmez eğlencesi yok olmuştu ve bu toplumda yeri doldurulamaz bir vaziyet ortaya çıkarmıştı.

Aslında dikkat edersek, bir ‘barbar gösteri’ adı altında bu, insanları daha çok istismar etmenin dolaylı yoluydu. Ekonomiye getirdiği zarar yukarı tabakayı rahatsız ediyordu. Önceleri bir kaç gün devam eden bu gösterilerde insanlar tüm işini- gücünü bırakıp çalışmıyordu, bu da sanayinin bir kaç gün aksaması, yani paranın bir kaç gün azalması demektir. Yukarıdakiler boğa güreşlerine katılmama emri veremezlerdi. En kolay yol köklü çözüm oldu. Boğa güreşlerini tamamen yasaklamakla ‘zararlı eğlence’nin karşısına geçmiş oldular. Yıllar boyu yaşatılan gelenek aniden ‘barbar’laştırılmıştı. Bunu eğitim seviyesi düşük , derdi bir lokma ekmek kazanmak olan halka açıklamak kolay olmayacaktı.

2.3. XVIII.YÜZYIL İSPANYA’SINDA ÜNLÜ BOĞA GÜREŞÇİLERİ

XVIII.yüzyılda güreşen *torerolar* yeni güreş şeklinin temelini oluşturmuşlardı ve kendi fikirleriyle boğa güreşini sanatsal bir evreye yükseltmişlerdi. Bu dönem boğa güreşçileri işlerine sanatsal açıdan yaklaşıyorlardı. Öncelerde yaşanan vahşi davranışlar bu dönemde yerini kibarlık ve nezaketle değiştiriyordu.

XVIII.yüzyılın başlarında boğa güreşçileri yetiştiren belli okullar ortaya çıkmaya başlamıştı. Özellikle Sevilla ve Navarra bölgesi bu konuda baştaydı.

XVIII.yüzyıla damgasını vuran boğa güreşlerinin tarihinde önemli yere sahip savaşçılar arenaları çalkalıyordu:José Cándido,Pedro Romero, Joaquín Rodríguez Costillares, JoséDelgado Guerra Pepe-Hillo.İspanyol tarihine ve kahramanlık edebiyatına adlarını altın harflerle yazdırmış olan bu yiğitler Goya, Mariano Benlliure, José Ortega y Gasset, Pablo Picasso, Ernest Hemingway, Orson Welles ve Vicente Blasco Ibáñez gibi kişilerin ilham kaynağı olmuşlardı.

Bir *toreronun* hayatı arenada başlar arenada biter. Bu şu demektir: Arenadaki performansı onu yüceltebilir veya yerlebir edebilir. *Torero* genç yaşlarından itibaren boğalarla iç içe bir hayat sürer. Onlara yakından aşina olur. İlk başta daha az kilolu ve küçük boyutlu boğaları yenmeyi hedefler. Belli bir süre geçtikten , kendini hem psikolojik hem de fiziksel hazır hissettikten sonra, ağır çekili daha olgun boğalarla savaşımaya başlar. *Torerolar* arenaya çıkmadan önce, onlar için ayrılmış ibadet yerinde dua ederler. Bu onlar için çok önemlidir. Hem bir nevi günah çıkartmaya çalışır hem de bu riskli mücadeleye girmeden önce, belki de son kez, Tanrı’ya dua ederler.*Torero* olmak demek her arenaya çıkış yaptığında, hayatınla ölüm dansı etmek demektir. Ölüme meydan okumak, onun karşısında kıpırdamadan durmak,

gözünün içine bakmak ve onu kandırmak demektir. Bir torero arenaya çıktığı zaman ölümü göze almış demektir.

XVIII.yüzyılda boğa güreşlerinde arenada sadece boğa kanı akılmıyordu. Yeni kurallara alışmaya çalışan *torerolar* azgın boğaların boynuzlarında, şansı yaver giderse, ağır yaralar alıyorlar ya da son nefeslerini arenada veriyorlardı.Modern dönemin en ünlü *torerosu* olan 31 yaşındakiJulián López Escobar’monu izlemeye gelenler için söylediği tümce bu gösterinin anlamını en iyi şekilde aydınlatıyor. Bir gün ona sormuşlar: ‘*Neden seyirci senin gösterilerine gelmeyi bu kadar çok seviyor ?*’ ‘*Bir gün boğanın beni nasıl öldüreceğini görmek istiyorlar!*’- diye soruyu cevaplamış.⁸³

José Cándido Expósito ayakta savaşıyor ve arenada şehit olan ik boğa güreşçisi olarak biliniyor. Juan de Arana, Machete, José Cándido, Juan Gaspar Romero Martínez, Jaime Aramburu Iznaga (el Judío), José Delgado Guerra (Pepe-Hillo), Francisco García (Perucho), Antonio Romero Martínez, Juan Franco ve s. gibi ‘*torero*’lar profesyonel gösterilerini arenada ölümle tamamlamışlardır. Boğanın boynuzlarında can veren bu güreşçiler seyirciden en büyük alkışı almayı başarmışlardır.

Aşağıda XVIII:yüzyılda İspanya’daki ünlü boğa güreşçilerine bir göz atabiliriz:

Francisco Romero AcevedoDünyaca ünlü boğa güreşçileri sayılan Romero ailesinin babasıdır. Kendisi marangoz ailesinde doğsa da, boğa güreşlerine olan merakı onu bu işle uğraşmaya yönlendirir. O,dönemin seyircilerinin en sevilen boğa güreşçisidir. Bu geleneği kendisinden sonra gelen varisleri devam ettirmişlerdir.

⁸³**Julián López Escobar**,http://es.wikipedia.org/wiki/El_Juli

Francisco RomeroXVIII.yüzyılın en ünlü matadorudur. Ronda bölgesi İspanya'nın en ünlü ve cesaretli matadorlarını yetiştirmiştir. Doğum tarihi kesin belli olmasa da, 1699 yılında doğduğu tahmin ediliyor. 1767 yılında aynı şehirde 68 yaşında ölmüştür. Romerolar sülalesinin ilk boğa güreşçisidir ve boğa güreşi tarihinde ayakta güreşen ilk profesyonel *torero* sayılır. İlk kez küçük *muleta* kullanmış ve kıpırdamadan *estoque*(ince kılıç) ile darbe indirmiştir. Arenaya getirdiği yenilikler yetkilileri o kadar etkiler ki ona destek olmaya çalışırlar. Güreşmek için ona takım elbise ve küçük bir *muleta* verirler. Böylece her türlü boğayla savaşılabilmesi için adım atmış olurlar. Bundan sonra Francisco 'şans'ları (suerteleri) ve yeni kurallar yaratmaya başlar. Boğa güreşlerine adını altın harflerle yazdıran Francisco, sadece küçük *muleta* ve *estoque* ile boğaların önüne geçer. Boğa güreşlerine olan aşırı sevgisi tüm ailesini de etkiler. Ondan sonra ailede dört *torero* daha yetişir.⁸⁴

Manuel Ballón '*El Africano*' takma adıyla bilinirdi. Yaşadığı talihsiz düellodan sonra altı yıl hapse mahkum olur.Afrika'da iken, güçlü ve kuvvetli, aynı zamanda cesur olması nedeniyle para karşılığında vahşi hayvanlarla savaşı. Cádiz'e geldikten sonra Manuel burada Mağriplilerden geleneklerini ve boğa güreşlerini öğrenir. Hayatını böylece kazanmaya başladıktan sonra ünü herkesce duyulur. Gösterilerinde boğayı tek hamlede ağır şekilde yaralayıp öldürmesi herkesin, hatta yukarı kesimin bile dikkatini çeker. Siyahi olmasından dolayı karşısında bir sürü engelle karşılaşsa da, azmi ve yeteneği ona bunları yenmekte yardımcı olur.Onun hayatı hakkında az şey bilinmektedir. Onu anlatan en iyi biyografi 1910 yılında yayımlanan **Manuel Bellón el Africano**adlı yazısıdır.Francisco Romero'dan sonra *muletayı* kullanmaya başlayan ünlü torerodur.⁸⁵

⁸⁴Juan J. Zaldívar Ortega, **Francisco Romero y Acevedo, ¿Quién fue el inventor de la muleta?**, El Puerto de Santa María , Cádiz, 2009

⁸⁵ A. g. m.

Juan Romero de Los Santos Romero ailesinin adını sürdüren, Francisco Romero'nun ilk ve tek oğludur. Babasının yolunda yürüyen Juan yaptığı işin hakkını vermiştir. Kendine özgü taktiği ile tanınan Juan hem babasının getirdiği ün hem de arenada yaptığı cesaretli davranışlarla seyircinin sevgisini kazanmıştır. Boğa güreşinde takımı organize etmiştir ,aynı zamanda şans'larda (*suerteler*de) değişiklikler yapmıştır. Dönemin en çok para kazanan boğa güreşçisidir. 1779 yılına kadar arenaya çıkmış , bu seneden sonra ise tamamen bu işten uzaklaşmıştır . Hayatını bu kadar büyük risk ve heyecan içinde yaşamasına rağmen, 102 yaşında huzurlu bir ortamda gözlerini hayata kapatmıştır.

José Cándido ExpósitoDönemin en kıymetli ve soğukkanlı *torerosu* sayılır. Boğanın alnına ayağını basarak takla atması ile ünlenmiştir. Şapkası ile boğayı bir kaç kez yerde yuvarlayabilmiştir. Arenada boynuzlanarak ölen ilk profesyonel güreşçidir. O, 1771 yılında Puerto de Santa Maria meydanında ölmüştür.

Joaquín Rodríguez '*Costillares*' lakabı ile ünlenmiştir. Sevilalı güreşçinin çocukluğu çiftçilikle, boğa güreşleri içinde geçmiştir. 16 yaşını bile tamamlamadan Pedro Palomo adlı *toreronun banderillosu*(mızrakçısı) olarak arenaya çıkmıştır. 20 yaşında ise arenada tek başına savaşmıştır.Dönemin ünlü *toreroları* içinde yetişmiştir. En önemli rakibi ise Pedro Romero sayılırdı. Üst tabakadan seyircilerin daha çok beğenisini kazanmıştır. Kendisi modern boğa güreşinin kurucusu sayılırdı. Babasının yanında büyüdüğü için bu işle yakından ilgilenirdi. En çok rekabet ettiği kişi ise Pedro Romero idi. Aristokrat kesimin özellikle rağbetini kazanmıştı. 1790 yılından sonra arasıra arenada yer almıştı . Mesleği süresince kuralların daha da iyileşmesi için uğraşmıştı . Yaptığı yenilikler sayesinde modern boğa güreşlerinin babası sayılır. Pelerinle yaptığı manevralar dönem için bir yenilikti. '*Costillares*' boğaları *volapie* ile öldürme sanatını icat etmiştir. Ya da en azından bu 'şansı' (*suerte*) sistematize etmiş, *muletaya* yeni görevler eklemiştir.Aynı zamanda *toreroların* giydiği süslü ceketini de kendisince değiştirmiştir. 'Pepe Hillo' ve 'Paquiro' yazılarında belirtildiği üzere*volapie*i o icat etmiştir.

José Delgado Guerra '*Pepe-Hillo*' lakabı ile tanınan bir ayakkabıcı ailesinden gelir. Küçük yaşlarından beri boğalara olan merakı, onu bu işe yönlendirmiştir. Pepe-Hillo küçük yaşlarda Costillares ile tanışır ve onun öğrencisi olur. En iyi rakibi yine Pedro Romero sayılırdı. Gösterileri o kadar çok beğenilir ki, onun adı anıldığında halkın kahramanı diye adlandırılır. Pepe-Hillo ilk boğa güreşi kurallarını anlatan kitabın yazarıdır. 1796 yılında *Tauromaquia o el arte de torear* yazısı ile tüm kuralları anlatan kitabını yazmıştır.

Kendisi zarif, duygusal ve büyük birtorero olarak tanınır. Sevilla okulunun yetiştirdiği Pepe-Hillo kendine has tarzı ile tanınan bir torero sayılırdı. Onu tanıyanlar dışa dönük ve neşeli , fakat kibirli ve kendini beğenmiş biri olduğunu söylerler. Her ne kadar nezaketsiz ve patavatsız olsa da, bir torero gibi cesur , gözüpek, gösterişli ve yaratıcı biri olmuştur. Hatta gösterilerin bazılarında nasıl sağ kurtulduğuna kendisi bile şaşırmıştır ⁸⁶. Boğa güreşleri boyunca defalarca ağır yaralar almıştır. 11 mayıs 1801 yılında Pepe-Hilo 'Barbudo' isimli boğanın ölümcül boynuz darbesi sonucunda hayatını kaybetmiştir.

Pedro Romero 1754 yılı 19 Kasım tarihinde Ronda'da doğmuştur. 1839 yılında 85 yaşında vefat etmiştir. Onun adı Endülüs boğa güreşleri tarihinin önünde yer alır. Boğa güreşçileri içinde sert disiplini ile tanınan güreşçidir. O, İspanyol boğa güreşi sevenlerinin , ve özellikle de Endülüslülerin hafızasında ebediyen kalacaktır. Yaptığı işi ile bir sanat incisi yaratan bu torero halk kahramanıdır. ⁸⁷

Verdiği bir öğüt ondan sonra gelenlerin yoluna ebedi bir aydınlık getirmiştir:

⁸⁶ Josef Delgado Íllo , *LaTauromaquia ó arte de torear* ,Cádiz , 1796

⁸⁷Francisco de Goya , *Cartas a Martín Zapater* ,Ediciones ÍSTMO, S.A, Madrid, 2003, s. 66

*Savaşçı olmak isteyen herkes düşünmelidir ki, belden aşağısı sabit kalmalıdır.....Torero ayakları ile değil ,elleri ile davranmalıdır.*⁸⁸

Kendini adadığı işine büyük hayal gücünü başarıyla katmıştır. Savaşçı olmayı, bunu yaşam tarzına çevirmeyi öğrenmiş ve öğretmiştir. O arenaların en ünlü boğa güreşçisidir. Bu başarılar hem kendisinin işine olan sonsuz emeğinden, hem de damarlarında taşıdığı matador kanından kaynaklanmaktadır. Babası Juan Romero da dönemin başarılı güreşçilerinden sayılırdı.Dedesı ise boğa güreşleri sanatına büyük değişiklikler getiren ve kendi izini bırakmış çok ünlü bir *torero* sayılırdı.*Torero* olmak aileden gelen bir gelenek de sayıla bilir.

Romero'nun kariyeri babasının yanında başlar.1771 yılında onun takımında ikinci kılıç savaşçısı olur .Bir yıl sonra ise cesaretli bir adım atır ve Madrid arenasına resmen kaydolar. Böylece hayatının sonuna kadar sürdürdüğü rekabete de başlamış olur. Arenalardaki en büyük rakibi Costillares sayılırdı .Hatta, söylenene göre , ilk zamanlarda Costillares onun en prestijli arenalarda sahne almasını engellemeye çalışmıştı.⁸⁹

Babası *muleta* kullanmayı boğa güreşlerine kazandırmış ünlü bir torerodur.Boğa güreşlerini hem cesaret hem de sanatsal gösteri de olduğunu savunan ilk güreşçidir. Onun yanında eğitim alan oğlunun bu kadar ünlenmesine şaşırmmamak lazım.

Pedro 1771 yılında, Ronda'da 17 yaşında ilk boğasını öldürür. 28 yıllık mesleği boyunca hiçbir zaman yara almamıştır. Pedro kariyeri boyunca bu işi ona soranlara şöyle söyler: '*Boğalar değil, boynuzlanmalar daha çok korku uyandırıyor.Güreşçi*

⁸⁸ A. g. e.

⁸⁹ A.g.e., s. 66

*bariyerlerden dışarı atlamamalıdır, elinde muleta ve kılıçla kaçmamalıdır. Korkaklar erkek sayılmaz. Güreşmek için erkek olmak gerekir.*⁹⁰

Arenadayken Romero kendine aşırı güveniyordu. Hiçbir zaman eğilmez ,her zaman dik ve doğal dururdu. Herhangi bir risk anında bile soğukkanlılığını ve cesaretini kaybetmezdi. Kenardan izlediğin zaman, onun sanki boğayla dans ettiği düşünülebilirdi. Saldıran boğanın boynuzları tam yanından geçerken, izleyiciler her ne kadar dehşete kapılıyorlarsa da, Romero sakin tavrını koruyordu.

Halk onu kendi kahramanı gibi boşuna kabullenmemiştir.Arenaya çıktığı zamanlarda insanlar oraya akın ederlerdi. O, halkın neşesine dönüşmüştü. Yaptığı her hareket ,her hamle ayakta alkışla karşılanıyordu.

Pedro o kadar iyi tanınıyor ve seviliyorduki, buyüzden ‘sağlam ’(el infalible) lakabını almıştır. Arenaya çıktığı zaman hiçbir boğanın onu alt edemeyeceği düşünülür. Aynı zamanda , yeteneği dönemin daha ötesine taşıyor. Yeni teknikleri bu sanata sonsuz süslemeler getirmiştir.Her performansında izleyicilere bir şölen yaşatır. Güreşlere zıt yeni fikirleri,halkın onu arenada izlemeye koşması için yeterlidir.Adına onlarca şehir efsanesi ve anekdot yazılmıştır. Hatta Romero’nun mesleği boyunca 5,600 boğa öldürdüğü dilden dile dolanır. Fakat bu söylentileri kanıtlayacak hiçbir delil yoktur.⁹¹

45 yaşında emekli olmanın en uygun zaman olduğunu düşünür. Bazılarına göre onun bu yaşta ayrılması, ünü ve şanını tadında bırakıp, akıllarda öylece kalmak istemesiydi. Hayatının son yıllarında Sevilla’da boğa okulunda çalışır. Engin bilgilerini genç güreşçilere aktarıyor . Okul 1830-1832 yıllarında faaliyet

⁹⁰**Pedro Romero**, <http://arteole.com/en/the-bullfighter-pedro-romero/>

⁹¹ A. g. m.

göstermiştir.Pedro bildiğimiz klasik tarz boğa güreşini icat etmiştir.Onun ismi Plaza de Toros ile birlikte anılır.⁹²

⁹² A. g. m.

III. BÖLÜM

BOĞA GÜREŞLERİ İMGESİNİN XVIII.YÜZYILDA EDEBİYATA YANSIMASINA GENEL BİR BAKIŞ

Daha önce boğa güreşleriyle ilgili incelediğimiz tüm bölümlerin III.bölümde nasıl yansıdığını göreceğiz. Bu kadar önemli bir konunun her alanı olduğu gibi edebiyatı nasıl etkilediğini araştıracağız. Ortaçağ'da zaman zaman yazarların kaleme aldığı bu konunun XVIII.yüzyılda nasıl daha da öne çıktığını göreceğiz. Boğa güreşlerinin edebiyatta nasıl işlendiğini anlayacağız.

XVIII.yüzyılın en önemli iki yazarının bu gösterilerle ilgili fikirlerini inceleyeceğiz. Bu bölümde dönemin nadide yazarlarından sayılan Nicolas Fernández de Moratín ve Gaspar Melchor de Jovellanos'un boğa güreşleri hakkında kaleme aldıkları çok önemli eserleri tartışacağız.

Moratín'in boğa güreşçisi Pedro Romero'ya ithaf ettiği *Torero insigne* adlı ilk şiirini irdeleyeceğiz. Aynı zamanda yazarın araştırma ruhlu *Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España* eserini hem çevirip hem de inceleyeceğiz.

Bu bölümde İspanya'nın en önemli aydınlarından sayılan Gaspar Melchor de Jovellanos'un yazdığı *Memoria para el arreglo de la policía de espectáculos y diversiones públicas* adlı araştırma ruhlu eserinde boğa güreşleriyle ilgili belirttiği fikirleri de göstereceğiz.

3.1. BOĞA GÜREŞLERİNİN İSPANYOL EDEBİYATINI ETKİLEMESİ

Boğa ve insan karşılaşması sadece sıradan halkın merakını uyandırmamıştır. Dönemin yazarları da bu karşılaşmaya karşı kayıtsız kalamamışlar ve onları betimleyen şiirleri ve yazıları edebi dünyalarına dahil etmişlerdir. Korku, tehlike kibir, cesaret bu edebiyatın başlıca konuları olmuştur. Bu konular da her zaman aynı kalmamış belli zamanlarda farklı anlamları da içine katmıştır. Bu artistik gösteride boğa ile karşılaşan kişi kendine has nitelikler ortaya koymuştur. Güreşçilerin ve aynı zamanda seyircilerin his ettikleri yazarların başlıca yaklaşım konuları olmuştur.

Ortaçağ'da, pek fazla rastlanmasa da XVIII.yüzyıldan itibaren boğa güreşlerinin edebiyata yansıdığını görmekteyiz. Bazı yazarlar bu konunun tamamen dışında kalmayı tercih etmişlerdir. Her ne kadar bu dönemin en hararetli konusu da olsa, böyle bir tartışma içine girme gereğinde bulunmamışlardır. Belki de iktidarı karşılarına almaktan çekinmişlerdir. Ya da bu kadar karmaşık bir konuda herhangi bir tarafta olma zahmetine girmek istememişlerdir. XIX.yüzyıldan itibaren böyle bir çekingenlik ortadan kalkmış ve bu konu birçok yazar tarafından işlenmeye başlanmıştır. Mesela, Federico García Lorca bu gösterileri kendince şöyle özetler: *‘Şu anda tüm dünyada var olan gösterilerden en asili boğa güreşleridir.’*⁹³

Sadece İspanyol asıllı yazarlar değil , yabancı yazarlar da bu sihirli gösteriyi hayranlıkla izledikten sonra yorumlarını bildirmişlerdir. Lisa Loft (*Dansk Toro Club de Copenhagen*) *‘bizim için boğa güreşleri zeka, cesaret ve görselliğin egemenliğidir, erkekliğin egemenliğidir’* der.⁹⁴

⁹³ Joseantonio Trujillo, **Los toros en la literatura, A. Santiago Orozco, lidiador en las ondas y maestro de la crítica taurina**, Discurso de ingreso en la Asociación Española de Médicos Escritores y Artistas

⁹⁴ A. g. m.

Boğa güreşleri tiyatro, roman ve şiir ile yakın ilişki içindedir. İspanyol tiyatrosunda boğa güreşleri konusu hemen hemen hiç yoktur ve az önem taşır. XIX.yüzyılın en önemli yazarlarından olan Ramón María del Valle -Inclán bu durumu şöyle anlatır:

*Eğer bizim tiyatroda boğa güreşleri olsaydı, şahane olurdu. Eğer bu estetik vahşeti tiyatroya taşıyabilseydik İliada kadar destansı bir tiyatro olurdu. Boğa güreşleri harika bir şeydir.*⁹⁵

İspanyol tiyatrosunun öncüsü sayılan Lope de Vega, dönemin İspanyollarını eserlerine bir ayna gibi yansıtan kişidir. Eserlerinde boğa gösterilerini konu alan yazılarına rastlamaktayız. Gerçi bu gösterilerin yanlısı olmasa da, onlara karşı ilgisiz de kalamamıştır. *Los Vargas de Castilla, El marqués de las Navas , La lealtad contra la envidia* eserlerinde bu konuya değinmiştir. Kişi ve boğanın dramatik karşılaşmasını komedi ile yorumlamıştır.⁹⁶

XVI.yüzyıla bakarsak, Müslüman Arapların edebiyatının çiçeklendiği dönemde sınır romanslarında belli bayramlarda boğa gösterilerini anlatan cümlelere rastlamaktayız. Ginéz Pérez de Hita **Guerras civiles de Granada**adlı romanında, 1618 yılına ait Vicente Espinel'in **Vida de Marcos de Obregón**adlı eserinde boğa güreşlerinden bahs ederken konuyu İspanyolların geleneklerinden biri olarak ele almaktadır. Buradan gösterilerin sevilerek izlendiğini anlamaktayız.⁹⁷

XVIII.yüzyılın iki önemli yazarı bu konu ile ilgili kendi fikirlerini bildirmekten çekinmemişlerdir. Fernández de Moratín ve Jovellanos İspanyol edebiyatının en nadide incilerinden sayılırlar. Bu yüzden boğa güreşleriyle ilgili savundukları bilgiler

⁹⁵ A. g. m.

⁹⁶ A. g. m.

⁹⁷ A. g. m. , s. 8-11

bizim için çok önemlidir. Bu iki yazarın fikirleri bize İspanya'nın durumunu daha yakından anlamamızda yetiyor. Aynı dönemde yaşamalarına rağmen destekledikleri fikirler birbirinden çok uzaktır. İki farklı sınıfın düşüncelerini savunan bu aydınların kendine göre doğruları ve yanlışları vardır. Boğa güreşleri ile ilgili yaptıkları araştırmalar birbirinin karşıtıdır desek yanılmayız. Benzer olan tek yanları, her ikisinin de bu göreve başkası tarafından tayin edilmeleridir. Dışarıdan bakınca Jovellanos'un yaptığı araştırma sanki Moratín'in belgesine bir karşılık olarak yapılmıştır gibi gözükebilir. Çünkü Moratín'in yazdığı bu belgenin karşılığını ancak Jovellanos gibi bir düşünürün verebileceği görüşü yaygındır.(Bkz. *Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España ,Memoria para el arreglo de la policía de espectáculos y diversiones públicas*)

3.2. NİCOLAS FERNÁNDEZ DE MORATÍN'İN HAYATI

Arkadyalılar (eski Yunanistan'da Mora Yarımadası'nın (Peloponnesos) orta kesiminde dağlık bir bölgede yaşayanlar) arasında *Flumisbo* takma adı ile de tanınan Moratín 20 Haziran 1737'de Madrid'de doğmuştur. Ailesinin kökeni Asturyalı sayılır. Calatayud'da cizvit kolejinde okur. Valladolid Üniversitesine gider ve Madrid'de hukuk alanında çalışır.

1764 yılında, yazdığı birkaç eserini tanıtmak için *El poeta* gazetesini yayımlar. Sonraki yıl didaktik eseri olan *La Diana o arte de la caza* adlı eserini yayımlar. Eser av ve avcılık hakkındadır. Aynı şekilde yazdığı *Arte de las putas o Arte de putear* onun ölümünden 100 yıl sonra yayımlanmıştır. Moratín XVIII.yüzyılda boğa güreşleriyle ilgilenen çok az sayıdaki aydınlardan biridir.⁹⁸

Yazarın hayatı boyunca yazdığı ve en çok değer gördüğü eseri *Torero insigne* şiiridir. Bu şiiri Pedro Romero'ya ithaf etmiştir. Boğa güreşlerine olan aşırı ilgisi onu *Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España* adlı kitapçık yazmaya yönlendirir.

Yazarın edebi yazıları XVIII.yüzyıl boyunca iki büyük akımın takipçilerini yeniden yapılandırdı. Onun tarzı geleneksel, yani geçmişteki değerleri korumaya çalışanlar, neoklasik, yani Fransız tarzından esinlenenler, Barok aşırıya kaçımını red edenler, ve Eski Yunan ve Roman edebiyatına bağlı kalanlar için ilham kaynağı idi.

⁹⁸Charles Knight, **Biography or third division of the English Enciclopedia**, IV. Cilt, London, 1867, s. 331-333

Kişilik olarak kendisi aşırı kültürlü bir aydıındı. Sadece edebiyata değil, tiyatro, avcılık ve boğa güreşleri gibi farklı alanlara ilgisi vardı. Bu meraklarını edebiyata aktarmayı seviyordu.Sosyal çevresi geniş olduğu için İspanya'nın kültürel hayatını zenginleştirme yolunda gösterdiği çabalar takdirle karşılanır. XVIII.yüzyılda dönemin yazarlarını biraraya getirmek için görüşmeler düzenlemiştir. Tiyatronun yeni filizlendiği bir dönemde sahneye eserler koymaya başlar.Dönemin gazetelerinde yazılarını yayımlar. Yayımladığı gazete de insanlara bir mesaj vermeyi hedefler. Sadece halka değil yüksek zümreye ve kendi meslektaşlarına da fikirlerini bu yolla iletir. Yazar neoklasik akımın temel fikirlerinden birkaçını savunur.

Moratín'in şiirleri klasik tarzdadır.Tiyatrosu ise neoklasik ruhu yansıtır. Bu kadar karışık bir çağda yaşamasına rağmen, bu iki akım arasında ayırım yapmayı başarmış, onları yerinde, aşırıya kaçmadan kullanmıştır. Kendi oğlu Leandro ise neoklasik akımın karşıtı bir yazardır.

Moratín şiirleri ve tiyatro eserleri ile tanınır.Fakat dönemin nabzını yakalamayı başaran yazar en güncel konuları da eserlerine yansıtmayı başarmıştır. 1777 yılında yazdığı *Carta histórica sobre la fiesta de los toros* adlı eseri çok ünlüdür. Bu eserinde kuşağının çatışmasını anlatmıştır: Hem neoklasik akımın gelişmiş fikirlerini savunmuştur, hem de eskinin birçok değerli geleneklerini methetmiştir.⁹⁹

Baba Moratín farklı tarzları ve temaları işlemiştir.Yazarın lirik şiirleri çok güzeldir. O, bir yandan önceki dönemin barok yazarlarına benzer şekilde sevgi duygularını gösterir, diğer yandan, neşeli ve canlı eserleri dönemin neoklasik havasını barındırır.

⁹⁹Nicolas Fernández de Moratín ,Leandro Fernández de Moratín ,**Obras de D.Nicolas y D.Leandro Fernández de Moratín** , Imprenta de la Publicidad , D.M.Rivadeneyra, II. Cilt ,Madrid,1850

Moratín'ın tiyatrosu tamamen neoklasizm kokuyor. Onun eserleri günümüzde her ne kadar sıkıcı ve yapay gibi gözükse de, zamanında büyük ün kazanmıştır. İzleyicinin en çok beğendiği ise ***La petimetra*** (1762 yılında sahnelenmiş), ***Lucrecia***(1764) ve ***Hormesinda*** (1770) eserleridir.¹⁰⁰

Dönemin aydınlarından farklı olarak Moratín eski geleneklerin devam ettirilmesinden yanaydı. Boğa güreşlerine olan aşırı sevgisi onun edebiyat sayfalarına da yansımıştır. Yazdığı eserler içinde bu geleneği anlatan çok önemli yazılar bulunmaktadır. ***Fiesta de toros en Madrid, Torero insigne*** yazarın kaleme aldığı , dönemin en sevilen şiirleri arasındadır. Aynı zamanda düzyazı halinde, araştırmacı ve eğitimci ruhuyla yazdığı ***Carta historia*** ise bu gün de güncelliğini kaybetmemiştir. Yazarın bu gösterilerin tutkunu olduğunu yazdıklarından anlamak mümkündür.

¹⁰⁰A.g.e.

3.3. MORATÍN'İN 'PEDRO ROMERO'YA, ÜNLÜ *TOREROYA*' ŞİİRİNİN İNCELENMESİ

A Pedro Romero, Torero insigne, Pedro Romero'ya, Ünlü toreroya adı altında kaleme aldığı şiiri inceleyelim.

Moratín bu şiirini XVIII.yüzyılın en ünlü *toreros*una yazmıştır. Bu şiir İspanyol edebiyatında bir *torero*ya yazılan ilk şiir olarak kabul edilmektedir. Moratín'den önce bir boğa güreşçisini edebi bir kahraman olarak anlatan bir başka yazar olmadığı bilinmektedir.¹⁰¹ Moratín'den sonra bu tarz yazıları devam ettiren onlarca yazar vardır. Bu yazarlar kendi dönemlerinin ünlü boğa güreşçilerini, eserlerinin baş kahramanına dönüştürmüşlerdir.

Eser boyu yazar şiirinde dönemin en ünlü boğa güreşçisini öyle bir övüyor ki, okuru sanki hipnotize ediyor. Bu yüzden gösteriyi gözlerimizde canlandırmakta zorlanmamaktayız. Yazdığı her hece, her mısra bir hayranlık, sevgi ve saygıyla doludur. Bu o kadar içten bir sevgidir ki şiiri okuyanı kolayca etkiliyor. Şiirde kullandığı güzel dili, mecazlar, teşbih ve benzetmeler yazarın engin zekasını ve üslubunu da ortaya çıkarmıştır.

Şiirin ilk mısraları benzetme ile başlar. Yazar şiirde kahramanını bol bol eski Yunan tanrılarına benzetmiş, onların sahip olduğu güçlerle kıyaslamıştır. Bunun birkaç sebebi var. Şair böylece unutulmak üzere olan Latince'ye yeni bir hayat vermekle kalmamış, aynı zamanda Yunan edebiyatının ve tarihinin de unutulmasını önlemeye çalışmıştır. Antik döneme olan bu sevgisini kendi edebi hayatı ile dengeli bir şekilde harmanlayabilmiştir.

¹⁰¹Felipe B. Pedraza Jiménez, **A. g. e.** , Editorial EDAF, S.L., Madrid, 1998 , s. 252

Diğer taraftan,kahramanı Pedro'yu tanrısallaştırmakla, okurun gözünde ölümsüzlük ve yenilmezlik katına çıkarmıştır. Mesela, ilk mısralarda adı geçen Yunanlı Apolo mitolojide müziğin, sanatların, güneşin, ateşin ve şiirin tanrısıdır. O, adı değişmeden Roma mitolojisine geçen tek tanrıdır. Altın bir lir çalar . Olymposluları altın liriyle eğlendiren, çok uzaklara ok atabilen, hastaları iyileştiren, iyileştirme sanatını hastalara ilk öğreten gümüş yayın efendisi okçu Tanrı olarak Yunan şiirlerine geçmiştir. Aynı güneş ışınları gibi Apollon'un okları da hem hasta edici hem de iyileştiricidir. Pedro da bir Apolodur. Onun mızrağı da Apolo okuna benziyor. Yazar kahramanının Apolo kadar kuvvetli, cesur ve yetenekli olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Grek mitolojisinde kutsal tanrıların, perilerin yaşadığı önemli dağdır. O bile kahramanın önünde saygı ile eğiliyor. Yazar kahramanına sesleniyor, ona sanki güç veriyor bu mısralarda. Cesaret çıglıkları atmasını istiyor ondan:

Tanrıların onu ziyafetlerine ortak ettiği Altın lirli Apolo,

Helicon ormanları önünde saygı ile eğilmişler,

Ah,kutsal ilah!

Dinlenme zamanı değildir;

İlahi şarkını ve kararlı sesini pervazsız göklere yücelt,

karişık gürültüler içinden

çınlayan sesin yankılansın.

Cítara áurea de Apolo, a quien los dioses

hicieron compañera

de los regios banquetes, y ¡oh sagrada

musa! que el bosque de Helicón venera,

no es tiempo que reposes;

alza el divino canto y la acordada

*voz hasta el cielo osada,
con eco que supere resonante
al estruendo confuso y vocería.¹⁰²*

Yazar aynı zamanda şiirde halkın duygularını özenle aktarmıştır. Onların bu gösterilere olan sevgisi, hevesi her mısrada özenle işlenmiştir. Gösterilere sadece basit halkın değil, yüksek sınıfın da katıldığını burada görebiliriz. Herkes kahramanını sevinç alkışları ve çığlıklarla karşılıyor:

*halkın sevinci
ve muzaffer Kraliyetin alkışları
kanlı Madrid meydanlarından duyulsun.*

*popular alegría,
y aplauso cortesano triünfante,
que se escucha distante
en el sangriento coso matritense.*

Şiirde yazarın diğer amacı XVIII.yüzyılda İspanyolların bu gösterilere olan merakını ve tutkusunu yansıtmaktır. Boğa güreşlerinin uzun süre yasaklanmasından sonra Yeniçağ'da tekrar çıkışa geçmesi herkeste uyuyan merakı tetiklemiştir. Her ne kadar yüksek kesimin bu gösterilerden uzaklaşması güreşleri kötü etkiliyor olsa da, halkı her geçen gün ona daha da yaklaştırıyordu. Tek eğlenceleri bu tür gösteriler olan halk kendini onlarla özdeşleştirmişti. Küçükten büyüğe herkes gösteriler zamanı işini

¹⁰²Nicolas Fernández de Moratín , Leandro Fernández de Moratín , **A. g. e.** ,
İmprenta de la Publicidad , D.M.Rivadeneyra, II. Cilt , Madrid,1850, s.36

bırakıp onu izlemeye giderdi. O kadar sevilen bir eğlence idi ki, bu işi yapanlar halkın kahramanı ilan ediliyordu. Halk onları saygı ile şımartıyordu:

Bir de bunu ekleyim,

Neşe ve korkuyla dolan Şehir

iki dünyaya hüküm ediyor.

Özlem dolu halk koşuyor,

Efsaneler yankılanıyor,

Yiğit efendiler ve çılgın savaşçılar

geniş anfiteatrolarda taçlandırılıyor.

Otras quiere adquirir, y así de espanto

y de placer se llena

la Villa que domina entrambos mundos.

Corre el vulgo anhelante, rumor suena,

y se corona en tanto

de bizarros galanes sin segundos

y atletas furibundos

el ancho anfiteatro.

Genel ortam hakkında okuruna bilgi verdikten sonra yazar kahramanının arenaya çıkış anını anlatmaya başlıyor. Onun cesaretini, mağrur duruşunu övüyor :

Heyecanlı delikanlı

büyük meydanı dolaşıyor,

Direncine ters düşmeyen kalbiyle

Herkesin gözü üzerinde

azametini sergiliyor.

Pasea la gran plaza el animoso

mancebo, que la vista

lleva de todos, su altivez mostrando,

ni hay corazón que esquivo le resista.

Pedro Romero dönemin en cesaretli ve cesur güreşçilerinden biriydi. Onun arenadaki duruşunu anlatanlar, kızgın boğanın önünde bir an bile geri adım atmadığını, aksine her zaman dik durduğunu söylerler. Sanki birkaç dakika sonra ölümle dans edecek olan kişi o değilmiş gibi, yüzünde korkudan eser yoktur. Gülüşü ile seyircilerini selamlayan yiğit torero tehlikeye, ölüme böylece meydan okur. Yazar onu Akiles ile karşılaştırıyor. Kahramanını ona benzetiyor. Ne müthiş bir benzetme! Akiles dünyanın en büyük savaşçısı kabul edilir. Yunan mitolojisinin en önemli kahramanlarından biridir:

Güzel yüzü neşeleniyor,

Onu bekleyen tehlikeyi küçümsüyor;

Sade süslenmiş, aşırı kibirli yiğit,

Kızgın Akilesin genç yıllarındaki gibi

Hem yürekli, hem kahraman.

Sereno el rostro hermoso,

desprecia el riesgo que le está esperando;

*le va apenas ornando
el bozo el labio superior, y el brío
muestra y valor en años juveniles
del iracundo Aquiles.*

Moratín kahramanına sesleniyor. Onun gücüne sanki güç katıyor. Bu mısralarında yazar sanki arenada seyircilerin arasındaymış gibi haykırıyor. Sevimli kahramanına destek çıkıyor. Her hamlesinden memnunluk duyarak ona alkış gönderiyor:

*Haydi yiğidim !müthiş düelloya,
Ne büyük üstünlük!
Nsoyluerkeksi bir jest!
Ne büyük cesaret!*

*Va ufano al espantoso desafío,
¡con cuánto señorío!
¡qué ademán varonil! ¡qué gentileza!*

Moratín boğa güreşlerinin İspanyol gösterileri içinde en azametlisi olduğuna inanıyor. Şiirde gösterdiğine göre, bu gösteriler yıllardır İspanyol topraklarında yapılmaktadır. Soylutorero bir İspanyol savaşıncısından çıkabilir. Bu cesaret kanla gelmelidir. Aynen Pedro Romero’da olduğu gibi. Dedesi adını boğa güreşleri tarihine altın harflerle yazdırmıştır. O ayakta savaşılan ilk torero sayılmaktadır. Bu savaşçı kanı, dededen oğula ve toruna geçmiştir. Torero olmak Pedro Romero’nun seçiminden çok kaderi sayılabilir. Yazar bu mısralarda, kahraman olunmaz,kahraman doğulur demesini doğruluyor:

*Taşıyorsun damarlarında
İspanyol savaşçı kanını,
Trompet ve davullar çalıyor
çıkıyorsun ortaya ne büyük cesaretle.*

***Pides la venia, hispano atleta, y sales
en medio con braveza,
que llaman ya las trompas y timbales.***

Aşağıdaki mısralarda yazar, Pedro'nun elinde kılıcı ile bir tasvirini vermiştir. Pedro'nun kendisine ait çok ünlü sözlerini şiirinde de kaleme almıştır. Pedro boğa güreşinde ayakların gereksiz olduğunu, ellerin çevikliğinin önemli olduğunu söylemişti. Yazar da onun sözlerini aynen kullanmıştır. Aynı zamanda Merit tanrısı, eski Yunan mitolojisine göre savaş tanrısı olarak kabul edilmektedir.O, mızrağı ile rakiplerini hızlı şekilde yenmeyi başarıyordu. Bu yüzden Pedro'nun kılıçla yaptığı hareketlerin savaş tanrısını bile kıskandıracağını söylüyor:

*Bekliyorsun onu aynı içgüdüyle,
İnce ,belirgin kılıcın daha çok korkutuyor;
Ayaklar gereksiz ve ellerin öndedir;
Gururla yaralı kalbini sunuyorsun,
Meriti kıskandıran
Çevik kollarınla hızla fırlatıyorsun
Parlayan kılıcını.*

*Tú le esperas, a un numen semejante,
sólo con débil, aparente escudo,
que dar más temor pudo;
el pie siniestro y mano está delante;
ofrécesle arrogante
tu corazón que hiera, el diestro brazo
tirado atrás con alta gallardía;
deslumbra hasta el recazo
la espada, que Mavorte envidiaría.*

Gösteri zamanı seyirciler boğa ve güreşçi arasındaki gerilimi sessizce izler. Bu an o kadar ürkütücüdür ki, nefesler bile kesilir . Bu cesaret gösterisinde sadece içgüdüler konuşuyor. İzlemeye gelenler arasında hem erkekler, hem bayanlar vardır. Özellikle bayanlar bu erkeksi gösteriye hayran kalıyor. Erkekler ise kıskanıyor bu yiğitleri:

*Sakince oturan ödü patlamış halkın yüzü
Beyazla kaplanıyor
Tatlı ısıltı altında
İlgiyle izliyor kibar bayanlar,
Fakat sevgilileri kıskançlıkla.*

*Horror pálido cubre los semblantes,
en trasudor bañados,
del atónito vulgo silencioso;
das a las tiernas damas mil cuidados
y envidia a sus amantes;*

Şiirin en önemli kısmı ise boğa ve Pedro'nun karşılaşma anıdır. Kalabalık şaşkınlıkla ne olacağını beklerken, boğa öfkeden kuduruyor. O anı sanki bir resim gibi okuruna aktarmayı başarmıştır yazar. Boğanın içsel dünyasını, öfkesini hissedebiliyoruz. Onun böğürtüsünü güzel bir benzetme ile aktarıyor. Mitolojiye göre, Atina'lı Perillos,Falaris için yeni bir suçlu öldürme yöntemi icadı olarak, tamamen pirinçten, içi boş ve bir tarafında kapı bulunan bir boğa yaptı. Kurban, boğanın içine kapatılıyor ve sonra boğa, altına yerleştirilen ateşle, metalin rengi sıcaktan kırmızıya dönene kadar ısıtılıyor, böylece kurbanın içeride yavaşça kızararak ölmesi sağlanıyordu. Boğanın başı, karmaşık bir sistemle, tüpler ve tıpalarla yapılmıştı ve böylece mahkumların çılgınlıkları kızmış bir boğa böğürmesine dönüşebiliyordu. Söylendiğine göre boğa tekrar açıldığında, kurbanın kavrulmuş kemikleri mücevher gibi parlıyordu ve bunlardan kolye yapılıyordu. Yazar yine Eski Yunanistan'a seyahat ediyor. Boğanın böğürmesini tarihle karşılaştırıyor:

Tüm kalabalık korkuyla sonunu bekliyordu,

bu belirsiz hipnozun.

Islıkla çağırdığın hayvan hızla koşuyor,

Öfkeden kuduruyor.

Bakıyor al pelerine ,

rüzgarın savunduğu.

Böğürtsünü andırıp

Kızgın boğasının Falaris'in,

Geriye dönüyor , hızla soluyor,

Baş eğip alnını sallıyor,

Toprağı tırmıklayıp kuyruğunu sallıyor.

*todo el concurso atiende pavoroso
el fin de este dudoso
trance. La fiera que llamó el silbido
a ti corre veloz, ardiendo en ira,
y amenazando mira
el rojo velo al viento suspendido.
Da tremendo bramido,
como el toro de Fálaris ardiente,
hácese atrás, resopla, cabecea,
eriza la ancha frente,
la tierra escarba y larga cola ondea.*

Moratín İspanyolların bu savaşçı kanını Greklerden aldığını söylüyor. Yazara göre kanla geçen bu kahramanlık ruhu, eski gladyatörlere dayanmaktadır:

*Grek İspanyol olan kadim gladyatör baban,
Ki zeytin ormanlarıyla ödüllendirilmişti...*

*Tu anciano padre, el gladiator ibero
que a Grecia España opone,
con el silvestre olivo coronado*

Aşağıdaki mısralarda yazar yakın tarihi hatırlatıyor. Ünlü Romero ailesinden Pedro Romero'nun babası José Romero'nun arenada kendi babası ve oğlunun gözleri önünde ölmesini acı dille aktarıyor. Olay 1773 yılında Salamanca boğa güreşleri meydanında yaşanmıştı. İçler ürperten bu görüntü Pedro'yu derinden etkiler.

Salamanca meydanında bir Romero'nun kahramanlıkla şehit olması hem edebiyata hem tarihe geçer.

Moratín, dönemin bir çok yazar ve aydınına bir mesaj göndermeyi de ihmal etmez. Bu gösterilerin 'barbarca' olduğunu savunanlara ve onun yasaklanmasını destekleyenlere kendi fikirlerini aktarır. En son mısrada ise, İspanyolların barbar ve vahşi olmadığını söyler. Bu gösteriler bir tarihtir, barbarlık değildir. Cesaretin sergilenmesidir, vicdansızlık değildir:

Şanı ve değeri üstünde taşıdığın

Senin baban,

Dinlenmeye çekildi,

Ama sakinleşmedi

Güçlü darbe aldı o,

Hızla koşan hayvandan,

Soluksuz ve soğuk,

Gözükara ve müthiş yüreğiyle

Öldü altında ayaklarının.

İspanya yerlilerinin ruhu barbar değildir.

***Tu padre, que el famoso
nombre y valor en ti ve renovarse,
no puede serenarse,
hasta que mira al golpe poderoso
el bruto impetuoso***

*muerto a tus pies, sin movimiento y frío,
con temeraria y asombrosa hazaña,
que por nativo brío
solamente no es bárbara en España.*

Yazar kahramanını yine övüyor, cesaretinin herkesi kışkandıracak düzeyde olduğunu söylüyor. Aynı zamanda soyluvasallere sesleniyor. Onların gösteriler için hayatlarını tehlikeye atıp, gerçek kılıçlarla savaşa gideceklerinden şüphe ediyor. Moratín tarihte katı ve gaddar kuralları ile ün salmış Boleyn ailesini bile hatırlatıyor. En güçlü Kralların ve Kraliçelerin bile, bu *torerolar* kadar korkusuz ve cesaretli askerleri olmadığını söylüyor. Ona göre en kahraman asker bile arenaya çıkıp böyle bir vahşi hayvan önünde korkmadan duramaz. Bu iş yürek ister. Boleynlerin *vasallerinin* bile buna cesareti yetmez :

Kahramanlığını haykırıp ,

Alkışlarla çılgınlık atanlar kim?

Erdemin kışkandırıyor,

Yabancılar şöyle diyor:

‘Kocaman dünyada

Taç giyen Boleyn evlatlarından hangisi

Böyle yiğitlikler yapmaya gönderebilir

cesur vasallerini?’

(İspanyolların mutlu sahibi)

*¿Quién dirá el grito y el aplauso inmenso
que tu acción vocífera,*

*si el precio de tus méritos pregona
la envidia, con adorno a la extranjera,
que dice: ‘En el extenso
mundo, ¿cuál rey que ciña la corona
entre hijos de Belona
podrá mandar a sus vasallos fieros
(como el dueño feliz de las Españas)
hacer tales hazañas?’*

Bu retorik soruyu soran yazar, sonra da cevabını veriyor. Yazarın soru cümleleri kullanması şiiri daha etkiliyici kılmıştır. Şiirin ilerlediği düz çizgi, aniden bu soru ile bozuluyor ve okuru bir anlığına tekrar uyandırıyor sanki. Önce okura soru sormakla onu düşündürüyor, sonra bu soruyu kendisi cevaplıyor. Böyle zamanların çok eskide kaldığını, artık olmadığını haykırıyor. Ne İspanya, ne de Avrupa’nın bir başka ülkesi böyle savaşçıları artık tetiştirmiyor :

Hangisi oyun namına

Hakiki mızraklarla

Yener cesur savaşçıları?’

Hayır, yok öyle bir İspanya,

böyle askerleri yetiren!

*‘¿Cuál vencerán a indómitos guerreros
en lances verdaderos,
si éstos sus juegos son y su alegría?’
¡Oh, no conozca España qué varones
tan invencibles cría!*

Son dizelerde yazar göklere yakarmak için halklara çağrıda bulunuyor . Böyle bir savaşı Roma arenalarının bile görmediğini söylüyor. Kahramanının ününün tüm dünyaya yayıldığını bildiriyor. Vatanı ona ve ilham perilerinin yani Musa'ların Helikon dağındaki mukaddes kaynağına alkış tutuyor :

Halklar, yalvarın göklere onlar için!

Ve sen,

Vandalia adının yarandığı Aquiva Corinto ,

Cinto tanrısı son dizelerim için

Bir şey söylemek ister misin

(Roma amfisi böylesini görmemiştir),

Altın mızrapı titreten

Senin zaferin Gündoğumundan Günbatımına yayılmıştır,

Tüm vatanın sana ve Aganipi 'ye koro halinde alkış tutuyor.

¡Rogádselo a los cielos, oh naciones!

Y tú, por quien Vandalia nombre toma

cual la aquiva Corinto

(ni tal vio el circo máximo de Roma),

si algo ofrece a mi verso el dios de Cinto,

tu gloria llevaré del occidente

a la aurora, pulsando el plectro de oro;

la patria eternamente

te dará aplauso, y de Aganipe el coro.

Yazarın eser boyu tarihe değinmesi, aynı zamanda eski Yunan mitolojisinden örnekler vermesi, şiire hem eski hem de modern bir hava katmıştır. Pedro'nun mitoloji kahramanlarına benzetilmesi yazarın ona olan sevgisinin bir yansımasıdır. Yazar onu seyircinin gözünde yüceltmeye çalışmıştır. Eserde kullanılan benzetmeler , ünlemler ve retorik sorular şiire zenginlik katmıştır.

Ünlü *toreroyu* ölümseziştiren bu şiir, dönemi tanımamıza yardımcı oluyor. Halkın coşkusu, sonra sakince gösteriyi izlemesi tezatlar içinde birbirini izlemektedir. Pedro ise, baştan sona bir mükemmellik içindedir. Her zaman zirvededir. Bir gösteriyi anlatan bu şiirin bir methiye niteliği taşıdığını söyleyebiliriz. Yazarın aşırı gösteri heveslisi olduğu her halinden bellidir. Gösterileri her detayı ile dikkatlice izleyen Moratín, onu kendine has yorumlamıştır. Geniş bilim dünyasını, tarihe olan duyarlılığını da burada görmekteyiz. Bu bir kahramanlık gösterisidir. Kaç gösteri, içinde bu kadar tezatlı duyguları barındırabilirki?

Moratín sadece bir yazar, bir şair değil aynı zamanda bir reformistdir. Onun tarzı hakikaten de şairanedir. O, hayalindeki düşüncelerini kaleme alıyor. Şiirlerinde klasik Latin kahramanlarının adını anımsıyor. Şiirleri bilinçaltında erotik duyguları da harekete geçiriyor. Fakat Moratín'in şiirini klasik düzeye yücelten etken onun dilidir. Kullandığı betimlemelerdir, mecazlardır. Daha etkileyici olması için okuruna sorular sormasıdır. Sadece kelimelerin yalınlığı ve uygun bir ahenkte yazılması bir şiir için yeterli değildir. Zaten bunu da her şair dengeleyemez. Bu özellikler gramer bakımından önemli sayılır. Şiirin ahengi kulakta ince bir ritm gibi tınlar.

Şiirlerinde, düz yazılarında olduğu gibi, sürekli eskilerden örnekler verir. Maziyi unutturmaz.Nitekim bir insanın en yüce değeri, onun geçmişte kalan mazisidir. Şiirde İspanyolların geleneklere olan tutkusu, alışkanlıklara bağılılıkları seziliyor¹⁰³.

¹⁰³ D.Léon Amarita, **El censor, periodico político y literario**, X. Cilt ,Madrid,1821, s. 241

3.4. FERNÁNDEZ DE MORATÍN'IN 'CARTA HISTÓRICA SOBRE EL ORÍGEN Y PROGRESOS DE LAS FIESTAS DE TOROS EN ESPAÑA', 'İSPANYA'DA BOĞA BAYRAMLARININ BAŞLANGICI VE GELİŞMESİ HAKKINDA TARİHİ BELGE'¹⁰⁴ BAŞLIKLİ ESERİNİN ÇEVİRİSİ

Ekselanslarının benim yazmam için lütfettiği konu, bizim İspanya'mızda her zaman unutulmuş diğer meseleler gibidir. Bana ışık tutacak yazarların yoksun olmasından dolayı, tesadüfen okuduğum az sayıda haberleri ve aklımda kalan bazı konuşmaları söyleyeceğim.

İspanya'da düzenlenen boğa güreşleri, bazılarının düşündüğü gibi kökenini Romalılardan almamıştır. Boğa güreşlerinin kökeni, değişerek ve vahşetten uzaklaşarak, daha eskilere dayanmaktadır. O toplumun sirklerde ve anfitiyatrolarda yaptıkları şenliklerde, boğalar arenaya getirildiklerinde ve erkeklerle savaştıklarında daha farklı bir ortam vardı. Onları bizim boğa savaşları bayramlarımıza benzetenler kabul etmeliler ki, insanlığın tüm eylemlerinin kökeni antik döneme dayanıyor. Söylere, tesadüflere veya aynı doğaya ait olmalarına dayanmıyor.

Bunun en iyi örneği Orinoko Hindularıdır. Onlar Romalıların gösterilerinden, İspanyolların bayramlarından bihaberdiler. Bizim boğa savaşçıları gibi, vahşi *caymanlara*¹⁰⁵ (Tropikal Amerikan timsahı) karşı ustaca savaşıyorlardı. Her ülkeye özgü vahşileri yenmek ve zaptetmek, sanatsal basamağa ulaşmadan önce toplumlar tarafından her zaman yapılmıştır.

¹⁰⁴Nicolás Fernández de Moratín, **Carta historica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España**, En la imprenta de PnataLéon Aznar, 1777

¹⁰⁵R.A.E. , <http://lema.rae.es/drae/?val=gregoriana>

İspanya’da vahşi boğaların oluşmasında en belirgin iki etken onların bereketli topraklarda ,azotlu gübreler ile ve İspanyol değerleri büyümesidir. Bunları inkar eden kimse cehaletini ve kıskançlığını göstermiş sayılır. Ben bunu cevaplamaktan usanmam. Sadece şöyle derim, bu topraklarda daha önceleri benzer mücadelelere eğilimi olan erkekler ve hayvanlar vardı. İster tehlikeyi yenmek veya değer kazanmak için, isterse de böyle büyük sığırların lezzetli etlerinden geçim sağlamak için çok eskiden hünerlerini bu şekilde göstermeleri çok doğaldı. Onlar ilk dönemlerde hem at üstünde hem de ayakta avlanıyor ve saldırıyorlardı. Tarihte geçen söylemler, bizim de ortak görüşümüze göre, ünlü Ruy veya Rodrigo Diaz de Vivar, Cid Campeador, boğalarla at üstünde savaşılan ilk kişidir. Bu tarzı kahramanın gösterişinden kaynaklanıyordu. Onun döneminde, X.yüzyılda, VI.Alfonso,başka deyimle VIII.Alfonso, döneminde meydana 2 domuz ve 2 kör veya gözleri kapatılmış 2 erkek bırakılıyordu. Her birinin elinde bir sopa, domuzları arıyorlardı. Şimdiki ‘horoz dövüşü’ oyunu gibi sopayla koşuyorlardı. Kişiler görmediklerinden, birbirlerine sopa sallıyorlar ve bu da keyifli bir eğlenceye dönüşüyordu. Bununla beraber, okumuş Francisco de Cepeda ‘İspanya Tarihinin Özeti’ başlıklı eserinde,1100 yılına ait bilgide :‘Halk gösterilerinde(bu sene) sadece İspanya’ya özgü bir gösteri sayılan boğaların koşturulması eskilerin hatıralarında kalmıştır.’

VII.Alfonso’nun Barcelona Kontunun kızı doña Berenguela ile 1124 yılında Saldana’da evlendiği düğün töreni kutlamalarında boğa gösterilerinin e olduğu kroniklerimizde vardır.

Kral VIII.Alfonso León şehrinde kızı doña Urraca’yı ile Navarra Kralı Don Garcia’yla evlendirdiği zaman bu gösteri ve yukarda adı geçen ’Domuz kovalamaca’ gösterisi yapılmıştı. Bu gösterinin günümüz koşullarına uymadığını belirtmek gerekiyor. İspanya’nın yakın bölgelerinde de boğa savaşları yapılmıyordu,fakat halatlar ve köpekler de kullanılıyordu; Bunlar İtalya’da hala yapılıyor. 1332 yılında Roma’da bu tarzta lihsiz bir olayın cereyan ettiği biliniyor. Olayda çok sayıda halk

boğaların boynuz darbesiyle ölmüştü. 9-10 Romalı savaşı ve başkaları da yaralanmıştı.

Bu hoş olmayan durum İspanya'da kabul görmedi, çünkü hayvanlar beklendiğinden çok güçlüydüler. Bu olaylardan sonra gösteriler İtalya'da yasaklandı. Fakat bu gösteriler İspanya'da her geçen gün daha da geliştirildi. Zurita'nın verdiği bilgiye göre, **Castilla** adlı tarihi yazısında anlattığı gibi, II. don Juan dönemine kadar vahşi hayvanların avlanmasına izin verilmesi yeni bir devir yarattı. Vahşi hayvanları avlamak, şövalyelerin kahramanlıkları ve cesaret gösterileri arasına girdi. Bununla beraber meydanlar inşa edilmeye, Madrid'in en eski meydanının yapılmasına ve bu işten para kazanılmaya başlandı. Başta Yahudiler olmak üzere, bu meydanları kiralayanlar ortaya çıktı. Bu da Salamancalı o öğrenci, Markiz de Villena (Diğer adı ile Juan Pacheco. Escalona dükü ve Villena Markizi. 1419 yılında doğmuş ve 1474 yılında Santa Cruz de la Sierra'da vefat etmiştir. Kendisi İspanyol siyasetçisidir. Olmedo savaşına katıldığı için Villena Markizi tayin edilir. IV. Enrique'nin tahta geçmesi ile daha da güçlenir. 1468 yılında Guisando bölgesinde Boğa savaşlarını düzenleyenler arasındaydı) hakkında bayağı bir dedikodunun ortaya çıkmasına sebep oldu.

Söylenene göre, eşini boğa güreşlerini izletmek için getirdiği kulübede bayanın terliği ayağından kayar. Kesin olan şu ki, don Juan (20 Ekim) 1418 yılında Aragonlu doña Maria ile evlenirken Medine Kampında çok sayıda boğa güreşleri düzenlenmiştir. IV. Enrique döneminde şövalyelik ruhu ve *jinete* (yeni at binme şekli, atın üzengi kısa olduğu için dizler ile atı yönlendirmek gerekiyor, eller serbest kaldığı için de saldırıyı kolaylaştırıyor, bu şekilde boğalarla savaşmak daha kolaylaşıyor) sanatına olan eğilim artmıştı (Jorge Manrique'ye göre). Neredeyse hiçbir yazar boğa savaşının at üste yapılmasını zorunlu koşul olduğundan bahstememiştir. Castilla'da Granada Mağriplileri ile hem barış, hem savaş zamanlarında, çok eski zamanlardan beri, sürekli ilişkiler kuruluyordu. Şüphesiz ki, Mağripliler bu gösterileri Küçük Sultan (Granada'nın son sultanı XII. Muhammed, 1459 Granada'da

doğmuş, 1533 yılında Fas'ta vefat etmiştir. Kastilyalılar tarafından 'küçük 'adlandırılması minyon tipli olmasından değil, babası ve dayısı ile kıyaslandığında ,küçük yaşta sultan olmasından dolayıdır) dönemine kadar düzenliyorlardı ve yiğit şövalyeler Bibarrambla meydanında boğa savaşlarında (Sierra Ronda'ya kadar)kahramanlıklarını sergiliyordu. Bu kahramanlıkları metheden çok sayıda romans ve hikaye vardır. Fakat, anlatılan hikayelerin çoğu gerçekleri yansıtmıyor ve insanlar tarafından uydurulmuştur. Bu yiğitlikler Katolik Krallar (Katolik Krallar adı altında Fernando ve İsaabel anılıyor. Kastilya (1474-1504) ve Aragón (1479-1516) Kralları olmuşlar) döneminde de devam ettirildi, hatta o kadar kökleşti ki, Kraliçe doña İsaabel, bu gösterileri sevmemesine rağmen, onları yasaklamaya da cesaret edememişti. 1493 yılında Talavera'da Papaz Fray Hernando'ya Aragón'dan gönderilen mektupta şöyle diyordu: 'Boğa gösterileri için sizin söylediklerinizi anlıyorum. Gerçi çok önemsemesem bile, hatta büyük bir arzuyla onları hayatımda ne görmemeyi diliyorum , ne de savaştırılmalarını tercih ediyorum. Ve onları savunmadım(yani yasaklamadım) , çünkü bu sadece benim yapacağım iş değildi.'

Sonuç olarak, bunlara o kadar olanak sağlandı ki, bu kültürün dışında doğup büyümüş olan Kral V.Carlos oğlu Kral II.Felip'nin doğması şerefine Valladolid meydanında bir süngü ile boğayı öldürdü. Aynı zamanda V.Carlos Aranjuez ormanında at üstünde, 15 av köpeğini öldürüp, 17 sini yaralayan ve bir avcıyı sakatlayan yaban domuzunu öldürdü. Bu da bir tarz savaş sayılırdı. Aynı zamanda II.Felipe Heras ormanında atını yaralayan bir yaban domuzunu öldürmüş, bir keresinde de Valdelatas'ta çizmesini çiğnediği için başka bir domuzu hançerlemişti.

Majesteleri Jerez şövalyelerinden birine atlı boğa savaşçısı adıyla ödüllendirmişti. Guzman ailesinden bir bayanın ise bu savaşçıyla evleneceği tahmin ediliyordu. Peru fatihi, Don Fernando Pizarro cesur at üstü boğa savaşçısı olmuştur. PortekizKralı, don Sebastian'a mektup yazmıştır. Bu mektupta Don Diego Ramirez de Haro'yu at üstünde yaptığı boğa savaşını en güzel şekilde gerçekleştirdiği için ve boğalarla yüz yüze, aynı zamanda koşarak, atı zorluk çekmeden savaştığı için kutluyordu.

III.Felipe 1619 yılında Madrid meydanını geliştirerek yeniden düzenledi. Kral IV.Felipe'nin bu gösterilere ve özellikle de boğaları yaralamaya yönelik eğilimi vardı. Kendisi hem hançer, mızrak, hem yaba ile 400 yaban domuzunu öldürmüştür.

Bizim İspanyollar sadece boğalarla savaşmakla yetinmiyorlardı, Afrika'ya geçtikleri zaman bile onlarla savaşmaktan da geri kalmıyorlardı. Oran valisi Markiz Veladi, aslanlarla savaşıyordu. Tanger hakimi Kont Lenares, omuz omuza savaştığı aslanı hançeri ile öldürmüştü. Muhafızlara ise yukarı çıkmalarını ve hiçbir durumda ona yardım etmemelerini emretmişti.Aşırı riskli bir eylemden sanata dönüşen bu gösteri birçok yazar tarafından kaleme alındı.Bunlar (yazarlar) içinde Abito de Santiagolu Don Gaspar Bonifaz vardı. Majestelerinin damadı Madrid'te cesur boğa savaşları ile ilgili kuralları yayınladı.

Büyük Askeri ve Dini Yetki (XII.yüzyılda LéonKralı tarafından yaratılan dini ve askeri yetkidir. Asıl amaçları, Camino de Santiago haçlılarını korumak ve müslümanları İber yarımadasından kovmaktır) sahibi Treja şehrinden Don Luis de aynı zamanda Madrid'de **Obligaciones , y Duelo de este Exercicio** adlı İhtarname yayınladı. Büyük Askeri ve Dini Yetki sahibi Valencia şehrinden Don Juan da,boğa savaşları ile ilgili bir başka ihtarname yayınladı. 1643 yılında Tapia ve Salcedolu D. Gregorio Madrid'de **Exercicios de la Ginetayı** yayınladı. Burada İspanyolların atlar üstünde yaptıkları cesur yeteneklerden bahsediliyordu. Bu yenilikler soylular tarafından takdir ediliyordu. Beygirli bir İngiliz şövalyesini böyle görmek ne mümkündü.

Adı geçen Don Gregorio de Tapia boğalarla savaşmak için farklı kurallar getirdi ve bunun o dönem için en önemli konu olduğundan bahsetti. Don Lope Vanlenzuela gösterilerin unutulmaya doğru gittiğinden şikayetçiydi. O dönemden bu günümüze kadar sözde unutulana şeye bir bakın. Don Diego de Torres boğa savaşları için bazı kurallar yazdı. Onların boğalarla ayakta savaşma gibi konuları içerdiğini

düşünüyorum. Don Diego de Torres büyük sabırla Don Nicolas Antonio'nun kütüphanesini inceleyip, materyaller üzerinde çalışmıştır. Kesinlikle boğa savaşlarını anlatan bir çok yazarı keşfetmiştir. Böylece gösteriler II.Carlos'un tüm kraliyeti boyunca düzenlense de, V.Felipe'nin gelişi ile durduruldu. Sadece 30 temmuz 1725 tarihinde büyük Madrid meydanındaki gösteriye kraliyet ailesi de katıldı. Onlar Endülüs ve San İldefonso'daki gösterilerde bazen iştirak etseler de, her zaman olarak simgesel ve isteksizce katılıyorlardı . Çünkü boğa güreşlerine ilgileri yoktu. Bu durum Boğa savaşları Tarihinde kesinlikle yeni dönem başlattı. Boğa güreşçilerinin yeni ve farklı becerilerini de ortaya çıkardı.

İspanya'da bu gösteriler belli koşullar çerçevesinde Toledo Mağriplileri tarafından, Cordoba ve Sevilla şehirlerinde düzenleniyordu. Bu şehirlerin korteksleri o dönem Avrupa'sının en soylu sınıfına dahiliydi. Gösterilere özellikle Hıristiyan Mağripliler katılıyordu. Bundan dolayı Argensola'lı Bartolome şöyle diyordu: 'Cesur boğaları yormak , bir dönem Afrikalılara , sonra Barbarlara ait gösteriler olsa da , bugün böyle küstah davranışlar onların sinirlerini bozuyor.'

Fakat bunlar tamamen şövalyelere özgü bir görev olarak gösterilmekteydi. Her zaman boğaları at üstünde mızraklayıp hançerliyorlardı. Yani bu sadece birinci sınıf soyluların işiydi. Sadece *Chulo* (hayvanı salan yardımcı) veya at boğa tarafından yaralandığında veya *jinete* mızrağını, mahmuzunu veya hançerini, yada eldivenini, şapkasını düşürdüğünde gösteri ayakta yapılıyordu. Mağripli ve Hıristiyan şövalyelerin bu hançeri tek saplayışla boğanın tüm boynunu kestikleri söyleniyordu. Bunlardan Lara'lı Don Manrique ve Don Juan Chacon en tanınanlarıdır.

Mağripliler Hıristiyanlardan daha çok boğa savaştırıyorlardı. Çünkü onlarda sadece *juego de cañas* ve *sortija* gibi şenlikler değil , aynı zamanda kumar(bahis) , Macera, atlı mızrak dövüşü ve turnuvalar gibi oyunlar da vardı. Ayrıca Valladolid, León, Burgos ve Sitio de Pardo gibi ünlü tiyatrolarasahiplerdi. Tehlikeli olduğu için

erkekler arasında dövüşler kalkmıştı. İspanyada olduğu gibi, Fransa’da da boğa güreşleri her şeyin yerini aldı. Avusturya Kraliyet ailesi bu gösterileri beğeniyordu. Madrid’de hala yaşayan babam II.Carlos dönemini hatırlıyor. Onun döneminde gerçek bayramlar düzenleniyordu. Büyük meydanda kralın katılımı ile yılda 3 kez adak adanıyordu. Ayrıca bunun dışında ve asillerin düzenledikleri de vardı. Söylenene göre bu bayramlar iştirak eden şövalyeler Hıristiyanlar ve Mağripliler idi. Bunlardan Muza, Malik-Alabez ve cesur Gazul hatıralarda kalmıştır.

Adı geçen Hıristiyanlar arasında Queveda a Cea,Velada ve VillamorMaqueda Dükü, Bonifaz, Cantillana,Ozeta,Zarate,Sastago,Riano gibi adlar vardır. Ayrıca, Villamediana Kontu ve Orden de Santiagolu Majestelerinin şövalyesi sayılan Don Gregorio Gallo da meydan gösterilerinde hünerleri ile ün salmıştı . Don Gregorio, gösteri zamanı bacağını yaralanmaya karşı korumak için dizliği keşfetti. Bu yüzden dizliğin adı *gregorianadır*. Yazar Tafalla, geçen yüzyılın sonlarında Zaragoza’da Avusturyalı Don Juan’ın önünde alkışlar eşliğinde kılıç oynatan Pueyo ve Suazo adlı iki şövalyeyi methediyor. Ekselanslarının yüce izni ile söylemek istiyorum ki, benim dedem Materno da çok cesurdu. Aynı zamanda bu gösterilerin de hayranıydı. Tendilla Kontu Markiz Mondejar eşliğinde bir çok kez kendisi de iştirak etmişti. Medina –Zidon Dükü senyörün büyük dedesiydi. Boğalarla savaşta o kadar yürekli ve cesurdu ki,iyi ya da kötü atla kuşatılarak gösteriye çıkmasına aldırılmazdı. Ona göre en iyi kuşatma *jinetanın* ayakları olmalıydı.

1679 yılında II.Carlos ve Borbon sülalesinden Doña Maria’nın düğününde, 2 boğayı iki kılıç hamlesi ile öldürmüştü. Kendisi Camarasa ve Rivadavia’da da dövüşmüştür.

Don Nicolas Rodrigo Noveli 1726 yılında boğa güreşlerini anlatan okuma kitabını yayımladı. Onun döneminde çok iyi şövalyeler vardı: Don Geronymo de Olaso ve Pena Terronesli Don Luis, Abito de Calatrava, Medina-Zidon Dükünün damadı ,

aynı zamanda Pinta asilzadesi Don Bernardillo Canal. O,1725 yılında Kralın önünde büyük alkışlar eşliğinde savaşmıştır. Böylece o, kendisinden sonra şövalye sınıfının boğayla güreşmesi dönemini kapattı. Çünkü senyör V.Felipe bu gösterileri sevmiyordu. Bu yüzden soylular tarafından da unutuldu. Fakat yine de, İspanyolların özel zevki olmaya devam etti. Halk kendi değerlerini korudu. Artık boğalarla ayakta cesaret gerektiren, vücut vücuda *espada* ile savaşıyordu. Dalaş yapmadan savaşmak bu işin yığıtlik gerektiren kısmıydı (en azından mükemmellik için).

Eskiden boğa güreşleri, düzensizlik içinde, tepeleme insanla dolu bir ortamda yapılıyordu. Şimdiki yerli *novillada*(dana oyunu), *toro embolado*(meşaleli boynuzlu boğaların insanları kovalaması), *jubillo de Aragón*da(gece boğa kovalamaca) olduğu gibi. Fakat sonsuz bir barbarlık içerdikleri için onları anlatmayacağım. Valladolid’de ve Aranjuez’de boğaları uçurumdan fırlatmalarını da anlatmayacağım çünkü bunu da her toplum yapabilir. Söylenene göre, Granada’nın küçük emirinin gösterilerinin birinde bir boğa beş altı kişiyi öldürmüş ve elliden fazlasını da yere sermiştir.

Meydana gelen savaşçılar , ayakta, ellerinde hançerle, boğaya saldırıp onları total etmeye başlıyordu(daha o dönemde resmi *torerolar* yoktu). Bazıları onu sakatlıyor(bağırtısı akıllarda kalacak şekilde), diğerleri koşarak sapladıkları diken ve iğnelerle canına okuyordu. Yerli delikanlıların kurnazca yaptıkları gibi , hiç beklemeden zorbaca ve beceriksizce saldırıyorlardı. Ve ben Alhondiga’da bir soytarının ucuz para karşılığında bunu yaptığını gördüm.

Şuan böyle şeyler kabul edilmez sayılsa da, yukarıda adı geçen 1725 yılında yapılan gösteride Kraliyet önünde ve Madrid meydanında boğalar böylece total edilerek öldürülüyordu. Bunun şahidi olan kişi hala yaşıyor ve o yıl yapılan boğa güreşlerini şöyle betimliyordu: bu yolla fazla cesaretlerinin olmadığını kanıtlıyorlardı. Boğaları sakatlayan ilk insanlar önce Mağripliler, sonra siyahiler ve melezler olmuşlar. Canlarını korumak için senyörleri de onlara bunu uyguluyordu . İkinci

Góngoraaraştırırsa da, birinciı Lope de Vega gösteriyordu. O *Jerusalend*destanında ‘sakatlatmak’ ile ilgili şunu diyordu: ‘...Castilla’da kullar(ınsanlar) aynısını savaş boğalarına uyguluyorlar.’

Şövalyeler olmadığı zaman, boğalara uzaktan ve platformdan sivri uçlu *rejon*(mızrak) fırlatılarak öldürölüyordu. Geronymo de Salas Barbadillo, Juande Yague ve diğer o dönem yazarlarının araştırmalarına göre durum böyleydi. Topal bırakmadan önce , onlara hile yapıp kandırıyordular, ki bunun ayakta yapılma tarihi çok eskidir. Mağripliler bunu cüppeyle ve kapela ile yapıyordu.Babam’ın anlattığına göre,II.Carlos döneminde Kralın balkonunun önünde iki saygın erkek yerini aldı. Gösteri boyunca güya çok önemli bir şey konuşuyormuş gibi yaptılar.Boğanın birkaç kez saldırmasına rağmen ayaklarını yerden hiç kıpırdatmadılar. Sadece bedenlerini kaçırarak boğayı yendiler. Bu soyluların çok hoşuna gitmişti.

26 yılında Noveli’nin ifadesine göre, *banderillalar*(boğa güreşi sırasında boğanın boynuna ve sırtına saplanan süslü dikenli sivri mızrak) hala çift olarak konmuyordu, her seferinde sadece bir tane saplanıyordu ve *arpon* olarak adlandırılıyordu. Bu dönemde Rondalı Francisco Romero gösterilere yerde ayak üstünde çıkmaya başladı. O,bu sanatı ilerletenlerin başında geliyordu. *Muletilla*(kırmızı pelerinin altında saklanan kılıç)kullanırken boğayla yüzyüze ayakları üstünde dimdik karşılaşıyor ve onları beden bedene öldürüyordu. Önce belli bir tören yapılıyordu. O, kısa pantolon, üstte dar ve kısa bir yelek, ve boynuzlanmaya engel olması için kolları siyah, kadifeyle kaplanmış dar bir takım giyiyordu. Bugünkü güreşçiler uygun olmadığını düşündükleri için, tafta giiyorlardı. Böylece çeviklik ve maharetle birleşince, onlara direnç değil, koruma sağlıyordu. Dolayısıyla bıçaklama hareketi başladı. Bu durum birkaç kitapta düz yazı ve şiirler olarak yerini aldı. Fakat atlılar , pelerinciler, arenaya boğa bırakanlar , *parches*ler ve ayakta mızrakçılar, hatta IV.Felipe zamanında Madrid meydanında ilk kez boğa kementleyen *Criollolar* hakkında olduğu kadar, hiçbir hançerciyle ilgili bilgi yoktur.

Söylemem gerekiyor ki, benim meşhur dedemi gördüklerini söyleyen eski toprak insanları hala yaşıyordur. Onun boğayı tek hamlede öldürdüğünü söylüyorlardı. Fakat bu belki bir tesadüf, belki de olağanüstü bir asillik göstergesiydi. Bu nedenle dedem kendi zamanında çok ünlüydü.

Francisco Romero ile birlikte Talavera'lı Potra, Godoy, Extremeño Şövalyesi de savaşıyordu. Sonra Fraile de Pinto, Fraile de Rastro ve ünlü Candido'nun öğretmeni Lorenzillo da geldi. Melchor çok ünlüydü, Martincho ise Quadrillo de Navarros ile ünlendi. Takımın içinden çıkan eşsiz *banderillolar* ve *capeadorlar* Falces okulunun öğrencileriydi. Eskiden Madrid'de Boğa meydanı ile birlikte Lerma Dükünün evi vardı, şimdiki Medina-Celi. Anton Martin küçük meydanı ve Toril yani Tinte sokağı hala var.

Fakat sonradan Soto Luzon'da çember meydan yapıldı. Eskiden, şimdiki Ensenada Markiz'inin giysi yerinde, Navarros ve Endülüs takımları yarışıyor . En sonuncular içinden Malaguendo'lu Diego del Alamo öne çıkıyordu, kendisi hala yaşıyor. Az tanınanlar içinde Juan Romero, şimdi oğlu Pedro Romero ve Joaquin Rodriguez ile birlikte Madrid'de çıkıyor. Onlar bu sanatı öylesine yüceltmişler ki, hayal gücü bundan daha fazlası yapılacağına inanamıyor. Birkaç yıl önce bir erkek boğa öldürürken dört – altı bıçaklamayla işi bitirilemiyordu. Ne darbelerin büyüklüğü ve küçüklüğü, ne boğanın belinin nasıl kırılacağı ve boynunun nasıl kesileceği biliniyordu. Bu yüzden vahşi ve yaban hayvanlar *media luna*(ucu yarım ay şeklinde olan mızrak ile, tek darbede boğayı parçalamak için kullanılan alet)üslu ile baltalanıyordu. Şimdi bu yöntem akılda kalmamıştır. Ancak günümüzde bu iş öyle nezaketle yapılıyor ki, sanarsın ki, iğrenç vahşinin değil, bir bayanın kanını akıtıyorlar. Gerçi bazıları bu gösterileri barbar buldukları için itiraz ediyor. İş kendi isteği ile yapan ustalar bunu hem para kazanmak , hem de eğlence için yapıyorlar. Bizim merhum Kraliçemiz Amalia'ya göre '*bu gösteriler özetlendiği kadar barbarca değildir. Aksine değer ve eğlencenin parladığı bir eğlencedir.*'

O dereceye gelmişti ki, birkaç kez sandalye ve ya masa üzerinde oturan bir erkeğin ayağına prangalarla *banderillalar*ı takıp, boğayı öldürdüğü görülmüştü. Juanijon adlı güreşçi ise Huelva’da boğaları diğer kişinin beline çıkararak elinde uzun sopayla öldürüyordu. *Varilarguerolar* (atlı picador), düştükleri zaman, ellerinde dürtme değneyi ile ayakta beklemek zorunda kalıyorlardı. Otlakçıların ise, bin kez kuyruklarından tutup, üstlerine bindiklerini görmüşüz. Şövalyelerin işini tamamlamak için kovboy tarzlı atlılar meydana geliyordu. Ustalık ve kuvvetle boğaları koruyucu sopa ile dürtüyorlardı. Onlar içinde ünlülerden Marchantes, Gamero, Daza (2 cilt basılmamış sanata ait kitabı var), Torolu Fernando ve bugün Varo, Gomez ve Nuñez ve diğerleri tanınıyor.

Ne bu gösterilerin her çeşidini, ne de boğaların erdemini betimlemekten kendimi alabiliyorum. Geride kalan çok şey var. Bu tarz yazıların mükemmelliği tesadüfe dayanıyor. Aynı zamanda dönemle de alakalıdır, çünkü farklı haberler keşfedebilirsin. Şüphesiz ki, majestelerine küçücük hizmetimden dolayı mesudum. Beni emirleri ile onurlandırmasını temenni ediyorum. Tanrı onu korusun. Mutlu yıllar.

3.5.FERNÁNDEZ DE MORATÍN'İN 'CARTA HISTÓRICA SOBRE EL ORÍGEN Y PROGRESOS DE LAS FIESTAS DE TOROS EN ESPAÑA' BAŞLIKLİ ESERİNİN İNCELENMESİ

Moratín XVIII.yüzyılın en duyarlı yazarlarından biri sayılıyor. Halkın içinden gelen ve halkı yakından hiss eden yazar, onun tutkularına da saygı ile yaklaşır. Zaten kendisi tam bir boğa güreşi hayranıdır. Bu gösterilere olan aşırı merakı onun edebiyatını derinden etkilemiştir. Daha önce incelediğimiz Pedro Romero'yu övdüğü şiiri de bunun ispatıdır. Yazarın sevgisi, yazdığı bu didaktik eserinde de açıkça ortaya çıkmıştır. Bildiğimiz gibi XVIII.yüzyıl, boğa güreşleri tarihinde her açıdan önemli bir dönemdir. Her ne kadar önceki dönemlerde bu gösterilerle ilgili farklı kısıtlamalar getirilse bile, III.Carlos dönemine kadar aralıklarla düzenlenmeye devam edilmiştir. FakatXVIII.yüzyılda kraliyetin ve soyluların aşırı tepkisi ile karşılaşınca, bu gösterilerin tamamen ortadan kaldırılması çok önemli bir konu haline dönüşür. Halk yazarı Moratín her ne kadar aydınlanma döneminin yazarlarından sayılsa da kendine özgü yaklaşımını korumayı başarmıştır. Gösterilerin kısıtlanmasından dolayı tartışmaların başladığı bir dönemde, kendi fikirlerini ortaya koymaktan çekinmeyen yazarın fikirleri bizim için çok önemlidir.

Bu belge bize birçok tarihi olay ve karakter hakkında bilgi veriyor. Yazarın yaptığı tarihi araştırma unutulmuş bir çok önemli olayı ortaya çıkarmış ve aynı zamanda birçok *toreroyu* bu yazısı ile herkese hatırlatma fırsatını bulmuştur. Yazar bu çalışmasında boğa gösterilerini çok eski zamanlardan kendi dönemine kadar incelemiştir. Onlarla ilgili olarak tarihe geçmiş birçok önemli olayı kendine özgü biçimde yorumlamıştır. Yazarın bu özgün fikirleri, boğa güreşi ile ilgili araştırma yapmak isteyen herkes için çok önemli bir kaynaktır.

Moratín burada kendi araştırmacı ve tarihçi ruhunu da ortaya çıkarmıştır. Fikirlerini sadece kelimelerle değil, tarihi bilgilerle de pekiştirmiştir. Bu belge XVIII.yüzyılda

boğa güreşlerinin İspanya’da tuttuğu önemli yeri bir daha ortaya çıkaran kıymetli bir kaynaktır.

Eserin yazılma tarihi 1777 yılına dayanıyor. Ekselansları Prens Pignatelli’nin bir ricası olarak bu eseri yazdığını belirtmektedir.¹⁰⁶ Ramion Pignatelli dönemin en önemli aydınlarından sayılıyordu. Onun ülkede sosyal durumu düzene sokmak isteği bu görevi en bilge yazarlardan birine havale etmesine neden olmuştur.

Şimdi eseri inceleyelim ve yazarın aktardığı önemli bilgilere göz atalım:

Moratín bir çok İspanyol yazarı gibi bu gösterilerin Romalılarından değil Mağriplilerden geldiğini düşünüyor. Ona göre Romalıların amfilerde yaptıkları gladyatör savaşları ile boğa güreşleri arasında çok fark vardır. Yazara göre zaten insanlığın tüm eylemleri eskiye dayanıyor. Fakat bunun kesin olarak Romalılarından geldiğini söyleyemeyiz. Hatta bunu kanıtlamak için Orinoko Hindularını örnek göstermiştir. Moratín’e göre, eğer İspanyolların boğa güreşleri Romalılarından geliyorsa o zaman , Orinoko Hindularının timsahlarla savaşması da onlara dayanmalıdır. Fakat bu saçma olurdu. Çünkü farklı kıtada yaşayan Hinduların Romalılarından haberleri bile yoktu. Her toplumda bu tür savaşlar muhakkak düzenlenmiştir. Bunu kimse inkar edemez.¹⁰⁷ İnsanlar her zaman vahşi hayvanları avlamışlardır. Bunlar ya eğlence için ya da geçim sağlamak için olmuştur. Fakat bunlar İspanyolların yaptığı boğa savaşlarının asla kökeni sayılamaz. Dikkat edersek yazar bu gösterilerin eski dönemlerde yapıldığını kanıtlayacak hiçbir bilgi eklememiştir.

Moratín ’e göre bu gösterilerin kökeni Mağriplilere dayanır. Bu gösteriler, onların yaşadıkları Toledo,Cordoba ve Sevilla şehirlerinden gelir. Mağripliler ilk kez halk

¹⁰⁶ Nicolás Fernández de Moratín , **Carta historica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España** , En la imprenta de PantaLéon Aznar , 1777

¹⁰⁷A. g. e.

içinde boğaları savaştırmışlardır. İlk Mağripliler güçlerini göstermek için acımasızlık duygularını şövalyelik duyguları ile karıştırmışlardır. Onlardan sonra bu gösteriler tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Sevgililerinin önünde yiğitliklerini gösterme isteği, onların bu gösterileri *juegos de cañas* ve *sortija* oyunları ile eşit seviyeye getirmesine sebep olmuştur. Vahşi hayvan ile savaşmak onlar için bir cesaret sınavıydı. Bu gösterilerde katılmakla kendilerini basit halktan ayrılmış hissediyorlardı.

Moratín araştırmalarına dayanarak at üstünde savaşan ilk İspanyol şövalye'nin Cid Campeador olduğunu savunuyor. Cid'e kadar bu güzel hayvanları, avlanma zamanı öldürmüşler. Cid, ilk kez, ona eşlik edenlerin önünde boğayı mızrakladığında , izleyenler onun eşsiz gücüne ve cesaretine hayran kalmıştır .¹⁰⁸

İspanyolların en sevdiği kahramanı Rodrigo Díaz de Vivar'ın (Cid'in) bu gösterileri at üstünde yapan ilk kişi olduğunu bir çok tarihçi gibi o da göstermiştir. RodrigoDíazdeVivarCastilla'lı soylu, askerî komutan, başarılı diplomat olmuştur. Sürgün edildikten sonra Valencia şehrini fethetmiş ve yönetmiştir. Kastilya sarayında eğitilmiş ve VI. Alfonso'nun en önemli komutanı olmuş ve Müslüman Araplara karşı savaşmıştır. Kazandığı zaferlerden sonra *Campeador* ünvanını almıştır.¹⁰⁹Mağriplilerle olan yakın ilişkisinden dolayı onların geleneklerini de öğrenmiştir. *Cantar de Mio Cid* destanında adı geçmese de, birçok tarihçi gibi Moratín de Rodrigo'nun at üstünde boğayla savaşan ilk silahşör olduğunu gösteriyor.¹¹⁰

Moratín o dönemde İspanya'da boğa güreşlerine benzemese de farklı bir oyun olduğunu (domuz kovalamaca) gösteriyor. Fakat yazar bunun boğa savaştırılmasından çok uzak olduğunu savunuyor. Mio Cid'den sonra bu

¹⁰⁸ A. g. e.

¹⁰⁹ **Rodrigo Díaz de Vivar,**

http://tr.wikipedia.org/wiki/Rodrigo_D%C3%ADaz_de_Vivar

¹¹⁰ A. g. e.

kahramanlık gösterisi tüm şövalyeler arasında yaygınlaşıyor. O döneme kadar İspanyolların bayramları Mağriplilerinkinden sayıca azdı. VI.Alfonso'nun Krallığı döneminde bazı bayramlar yapılıyordu. Mesela, *domuz kovalamaca* gibi ; bu her ne kadar eğlenceli sayılsa da, iştirakçıların yaralanması ile biterdi.

XIII.yüzyılda Mağripliler sadece Endülüs'te kalmıştılar. Boş zamanlarında İspanyol soylularının bu bölgede gösterilere olan merakı daha da arttı . Hatta o kadar çok sevildi ki, boğa savaştırma milli bayram seviyesine yükseltildi. Halkın sevgisi,yenilikçi, vahşi savaşçı ruhu bu gösterilere olan merakı körükledi.

Moratín'in didaktik amaçla yaptığı bu çalışmasında tarihten yapılan alıntılar da vardır. Tarihte birçok Kral evlatlarının özel günlerinde ve düğünlerinde yapılan kutlamalar sırasında boğa savaşlarına yer vermişlerdir. Bunlardan 1124 yılında VII.Alfonso ile D. Berenguela'nın düğününde boğa güreştirildiğini Moratín de gösteriyor.¹¹¹

Yazar aynı zamanda bu gösterilerin İtalya'da da yapıldığını belirtiyor. Mesela, 1334 yılında İtalya'da boğa savaşları düzenlenmiştir. Fakat bu gösteriler o kadar karışık ve düzensiz bir ortamda yapılır ki, çoğu zaman boğalar seyircilere bile saldırır. Hayvanı kızdıran halk vahşice ona hücum eder ve sonuçta boğanın boynuzlarına saplanır. Bu vahşet İtalya'da uzun sürmez ve yasaklanır. Çünkü hem seyirci hem de iştirakçılar için bir facia teşkil eden bu gösteriye ilgi azalır.¹¹² Zaten bundan sonra da İtalya'da bu gösterilerin yapıldığına dair yeterli belgeye rastlanmaz. Belli ki zamanla unutulup ortadan kalkmıştır

¹¹¹ A. Martín, **Folklore y costumbres de España**, I. Baskı , Madrid, 1934, s.394

¹¹² Nicolás Fernández de Moratín , **A. g. e.** , En la imprenta de PantaLéon Aznar , 1777

İspanyollar ise bu gösterilere yeni boyut kazandırdılar. Ve onun yapılması için daha iyi ortamlar yaratmaya başladılar. İtalyanların çılgın ruhları bir kültürün yok olmasına neden olduysa da , İspanyollarınsoyluruhları ona yeni heyecan ve düzen kattı. Vahşi hayvanların avlanması artık şövalyeler ve soylular için bir kahramalık simgesi, yiğitlik göstergesiydi. Boğa savaşlarını düzenlemek için yeni meydanlar inşa edildi. 20 ekim 1418 tarihinde II.Don Juan ve Aragón’lu doña María’nın düğününde boğa savaşlarının yapıldığı bilinmektedir.¹¹³

Moratín ’in de gösterdiği üzere bu savaşlar hem at üstünde, hem de ayakta yapılıyordu. Şövalyelerin vazifesi olan bu gösteriler genelde at üstünde yapılıyordu. Hatta çoğu zaman Mağripliler ile Hristiyanlar barış dönemlerinde, boğa savaştırmada birbirleriyle yarışıyorlardı.

Anlaşılan o ki , yazarın alıntılar yaptığı tüm bilgiler bu gösterilerin Mağriplilerden alındığınışaret ediyor.¹¹⁴ Fakat birinci bölümde de gösterildiği üzere Mağriplilerin dinlerinde hayvanlara eziyet etmek yasaktır. Ve aynı zamanda , eğer bu gelenek Müslüman Araplardan geliyorsa, o zaman neden eski örf ve adetlerine tüm kalpleri ile bağlı kalan Araplarda bu gösterilere rastlanılmamaktadır. Bize göre Mağripliler İspanyol topraklarına geldikten sonra, yerli halkla kaynaşmışlar ve bunun sonucunda onların geleneklerini de almışlardır. Vahşice yapılan bir gösteriyi geliştirerek at üstünde düzenlemişlerdir. Bildiğimiz üzere Müslümanların Endülüs’e kazandırdıkları kültürler çok değerlidir. Bu yüzden her alanda ilerleyen Araplar bu kanlı savaşı bir gösteriye dönüştürmüşlerdir. Yani Müslümanların İspanya’ya barbar bir gösteri getirmediğini, aksine var olan bu vahşi savaşı kaliteli bir gösteriye dönüştürmüşlerdir. Ayrıca bir husus daha dikkat çekicidir. Bazı boğa savaşlarında

¹¹³Charles George Herbermann,**The Catholic Encyclopedia: An International Work of Reference on the Constitution, Doctrine, Discipline, and History of the Catholic Church**, Universal Knowledge Foundation, III. Baskı , 1913,s. 51

¹¹⁴Nicolás Fernández de Moratín , **A. g. e.** , En la imprenta de PantaLéon Aznar , 1777

yaban domuzları ile de savaşıyordu. Bu dalaş bir nevi boğa savaşlarını da andırıyordu. İkisinin de kökeni aynı döneme dayanıyor. Öyleyse bir Müslümanın domuz ile savaşması, gücünü böyle bir hayvanın üstünde göstermesi mümkünmüdür sorusu akla geliyor.

Katolik Krallar döneminde bu göster artık kökleşmişti. Her kutlamada boğalar mutlaka savaştırılıyordu. Bu gösteriler hem halk tarafından büyük coşkuyla izleniyor, hem de şövalyeler tarafından büyük bir zevkle yapılıyordu. Tarihte de bilindiği üzere, Kraliçe İsaabel bu gösteriyi izlediğinde çok korkmuş ve böyle bir şeyin bir daha yapılmamasını istemişti. Fakat tüm soyluları karşısına alıp onlara karşı da bir yasak koymaya cesaret edememiştir.

Ortaçağ'ı bu kadar geniş inceleyen Moratın XVI. ve XVII.yüzyıllara da değinmiştir. Onun kaynaklarına göre bu gösteriler Peru'ya kadar yayılmıştı. Bu demektir ki, yeni dünya kaşifleri gittikleri yerlerde öz geleneklerini de yayıyordu. Bu dönemden itibaren Güney Amerika'nın bazı bölgelerinde yayılan bu gösteriler, ünlü güreşçilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Aynı zamanda Afrika'ya geçen İspanyollar burada da gösterileri devam ettiriyorlardı. Hatta Afrika doğasına uygun olması için vahşi aslanlarla savaşıyorlardı. Her bölge kendince kıymetli hayvanları öne çıkarıyor ve toplum da böyle önem taşıyan hayvanlarla savaşmayı cesaret işi sayıyordu. O zaman Arapların develerle savaşıyor olması gerekmez miydi? Çünkü boğa, daha önce de belirttiğimiz üzere, İber yarımadasına ait bir hayvandır.

Yavaş yavaş kendine özgü bir düzene girmeye başlayan bu gösteriler için belirli kurallar uygulanmaya başlanmıştı. Hatta yazarın gösterdiği gibi bazı yazarlar bu kuralları derli toplu halde bir kitapçık şeklinde yayınlamaya başladılar. Onların bu

yazılarında kahraman savaşçılar methediliyordu. Don Diego de Torres, Don Gregorio de Tapia, Trejalı Don Luis, Valensiyalı Don Juan , Abito de Santiagolu Don Gaspar Bonifaz ve diğeri bu gösterileri anlatan kurallardan bahsettiler. Bunlardan yalnızca Don Lope Valenzuela adlı kişinin tarihe geçen bir fikri kalmıştır. O , kendi dönemi için ,bu gösterilerin yavaş yavaş unutulmaya doğru gittiğinden şikayet etmiştir. Moratın bu yazısında tarihte adı bile hatırlanmayan veya çoktan unutulan yazarları anmış ve onlara yeni bir hayat vermiştir . Adı geçen yazarların çoğı ile ilgili yeterli bilgiye ulaşılammamaktadır.

Tarihi olayları kronolojik sırayla devam ettiren yazar II Carlos'un dönemine kadar bu gösterilerin düzenlendiğini, V.Felipe ile son bulduğunu belirtmiştir. XVIII.yüzyılın başlarında Kraliyetin bu gösterilere karşı olan soğuk davranışları artık çok belli oluyordu. Bu da tabi ki soyluların zevklerinin değışmesini etkiliyordu. Yazar Kraliyetin bu gösterilere simgesel olarak katıldığını ve isteksiz olduğunu göstermiştir.

Moratın araştırdığı kaynaklardan çok önemli bilgiler aktarmaktadır. Yazısında eski dönemin en ünlü atlı savaşçılarının adını kullanmaktadır. Aynı zamanda XVII.yüzyılda boğaların tek saplayışla öldürölmelerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Moratın' e göre Mağripliler Hıristiyanlardan daha çok boğa savaştırıyorlardı. Çünkü onlarda daha çok kutlanacak merasim vardı. Bu yüzden her kutlamalarında bu gösterileri de düzenliyorlardı.

Yazar eserde aynı zamanda babasının da iyi bir boğa savaşçısı olduğundan bahsetmektedir. II.Carlos döneminde babasının cesaretle boğaları tek darbede öldürdüğünü söylemektedir. Fakat nedense yazar onun adını vermemiştir. Belli ki

babasından ve dedesinden kalan bu sevgi onu da etkilemiştir. Aydınlanma döneminde boğa güreşlerine sevgiyle yaklaşan çok az sayıda yazar bulunuyordu. Buradan da yazarın sevgisinin kökeni belli oluyor.

Yazar bize ünlü Mağripli ve Hısırtıyan savaşçıların adını gösteriyor: Muza, Malik-Albez ve Gazul ve Queveda a Cea, Velada ve Villamor Maqueda Dükü, Bonifaz, Cantillana, Ozeta, Zarate, Sastago, Riano. Aynı zamanda yazar *gregoriana*nın (bir tür ayak giysisi)¹¹⁵ nasıl ortaya çıktığını da anlatmıştır. Güreşçilerin ayaklarını korunmak için giydikleri deri gregoriana Don Gregorio Gallo tarafından icat edilmiştir.

Moratín, 1636-1696 yıllarında yaşamış Tafalla adlı bir şairden sözeder. Bu şair Pueya ve Suaza adlı şövalyeleri methetmiştir. Bu yazının en hoşumuza giden tarafı bilineni değil bilinmeyeniyi ortaya çıkarmış olmasıdır. Çünkü Moratín 'in adını hatırlattığı yazarlar herkes tarafından pek tanınmayan tarihi karakterlerdir. O, bu yazı ile onları ölümsüzleştiriyor.

Moratín dedesinin de boğa savaşçısı olduğunu söylüyor. Dedesi Materno çok önemli ve cesur bir boğa savaşçısıdır. Belki de yazar kendisi de boğa güreştirmiştir fakat bunun bir aydın için ayıplanacak bir şey olduğundan korkmuş ve o yüzden yazısında söylememiştir. Bize göre yazarın boğa güreşlerini bu kadar içten anlatması için, onu bizzat kendisinin yaşaması gerekiyor. Hem eğer bir kanda böyle bir savaşçı ruh varsa, muhakkak bir şekilde ortaya çıkmalıdır. Boğa savaşı yapmamış olsa bile bu yazısı ile kendi çapında, bu gösterilere karşı savaş veren soylulara ve aydınlara karşı güreşmiş sayılıyor.

¹¹⁵A. g. e.

Moratín, tarih boyu boğa güreşleri ile ilgili yazılar yazan yazarların ve tarihçilerin adını hatırlatıyor. Bu aslında gösterilerle yakından ilgilenenler için eşsiz bir kaynaktır. Aynı zamanda boğa ile en son güreşen şövalyenin adını da bize veriyor. Don Bernardillo Canal boğa güreşi yapan son şövalyedir. Ondan sonra bu işi yapan profesyoneller tanınmaya başlanır.¹¹⁶

Kral V.Felipe'nin gelişi ile bu gösterilere olan ilginin yok olması halkı etkilemedi. Moratín halkının bu gösterileri koruyup kolladığını göstermektedir. Hatta gösteriler daha da iyileştirildi ve ayakta savaşılmaya başlandı. Beden bedene yapılan bu güreşin tam bir cesaret işine dönüştüğünü söylemektedir.

Boğa güreşleri, yazarın anlattıklarına göre, eski dönemlerde gerçekten bir barbarlık içinde yapılıyordu. Boğaya yapılan işkence insanın tüylerini ürpertiyor. Mesela,bunlardan biri de boğaların total edilmesi idi. Büyük bir kaos içinde yapılan bu saldırı bir kahramanlık gösterisi değil, aslında korkaklık ve zorbalığın göstergesi idi. Aslında bu gösterilerin tarihi çok da eski değildir. Hatta 1725 yılında Kraliyet önünde bile bu şekilde bir gösteri yapılmıştır. Kraliyetin bu gösterilere neden olumsuz yaklaştığını anlamak zor değildir. Boğaları total bırakmalarının sebebi onu kıpırdamaz hale getirmek içindi.¹¹⁷ Moratín yine de bunu Mağriplilere bağlamayı başarmıştır. Sahipleri, kul Mağriplileri sakatlıyordu. Onlar da güya bunu boğalara uygulamıştır. Boğayı total bırakmak,bizce, insanların ayakta korkmadan nasıl savaşılabileceğini bilmediği için yapılan bir işlemdir.

Moratín,adına şiir yazdığı Pedro Romero'nun dedesi Francisco Romero'nun 1926 yılında profesyonelce ayakta bu güreşi yaptığını gösteriyor. Onunla birlikte birçok ünlü güreşçiyi hatırlatıyor: Talavera'lı Potra,Godoy, Extremeño Şövalyesi.

¹¹⁶ A. g. e.

¹¹⁷ A. g. e.

Moratín yazısının sonunda İspanya'daki son durumun haberini de veriyor. Yine ünlü Romero ailesini gösteriyor. Onların hayranı olan yazar, yaptıkları işi bir güzel övüyor. Artık bu işin bir sanatsal düzeye yüceltildiğini söylüyor.¹¹⁸ Bir bayana nasıl davranılıyorsa, bir boğayla da dans edercesine savaşmak gerektiğini vurguluyor. Hatta burada savaş kelimesi bile kaba kaçır. Bu bir danstır, fakat ölüm dansıdır. Sonu belli olan, ancak yine de heyecanla izlenen bir tiyatrodur sanki.

Bu dönemde boğa güreşleri akla sığmaz bir para kaynağına dönüşür. İnanılmaz paraların aktığı bu gösteriler, insanların yaşam kaynağıdır sanki. Ünlü boğa güreşçileri yetiştirilir. Kurallar daha da sertleşmeye ve keskin olmaya başlamıştır. Artık boğa güreşçileri bir piyon gibi değil, bir halk kahramanı gibi süslenip savaş sahnesine gelirler. Yaptıkları iş ile gurur duyarlar.

Yazar sonda böyle bir eser yazdığı için kendini şanslı sayar. Bu hakikaten de öyledir. Çünkü bir dönem hakkında fikir yürütmek için sırf o dönemi bizzat yaşayan birinden duymak veya öğrenmek daha etkileyicidir.

Moratín gerçekleştirdiği işle ona verilen görevi fazlasıyla yerine getirir. İncelediği bu konu hem kendisi , hem de ondan sonra gelenler için değerli kaynağa dönüştü. Tarihi olayları çarpıtmadan, olduğu gibi okuruna aktaran yazar, birçok olayı aydınlatır. Kendisinin de ifade ettiği gibi, bu tarz yazıların başarıyla kayda geçmesi için iyi bir yazara ihtiyaç vardır.

¹¹⁸ A. g. e.

3.6.GASPAR MELCHOR DE JOVELLANOS'UN HAYATI

XVIII.yüzyılda tüm Avrupa'da, hemen hemen aynı değişimler sezilmeye başlandı. Bu dönem yeni bilimler, araştırmalar, eleştirmenler ve ünlü düşünürlerin önemli fikirlerinin parladığı bir çağdır. Bu kadar karmaşık bir dönemde hiç kuşkusuz , çok sayıda tarihçi, alim, filolog, baş yazar ortaya çıktı.

Gaspar Melchor de Jovellanos 5 ocak 1744'de Gijon şehrinde doğmuş, 27kasım 1811'de 67 yaşında Navia'da vefat etmiştir. Kendisi önemli bir devlet adamı ve bir yazardır. Ailesi aristokrattır. İspanya tarihinin XVIII.yüzyıl boyunca en heyecan verici şahsiyeti olduğunu söylersek hiç de abartmamış oluruz. Güvenilmez ve karışık bir dönemde doğmuş olması onun karakteri üzerinde de etkili olmuştur.¹¹⁹

Jovellanos birçok edebi tür geliştirmiştir . Özellikle deneme, siyaset , tarım , felsefe, gelenekler ile ilgili yazıları dikkatimizi çekmektedir. XVIII.yüzyılın en önemli aydınları arasında yer alan yazarın dönemini eleştiren fikirleri oldukça değerlidir.

Jovellanos edebiyatta güzellikler yaratan 'nameler adamı ' adı ile tanınıyor.¹²⁰ Yazarın özellikle eleştirmen ruhunu öne çıkaran yazıları önemlidir. Fakat kendisi ne aşırı devrimci , ne de çekingen bir ruha sahipti,bir liberaldi. İki tarz arasında geçiş yapan, sonbahar manzarasını anlatan bir dönemde, grilerle boyanmış bir dünyada yaşıyordu sanki.

¹¹⁹José Luis Fernández Fernández, **Jovellanos, antropología y teoría de la sociedad**, Universidad Pontifica Comillas de Madrid, 1991, s. 23

¹²⁰ A. g. e.

Dönemin önemli filozoflarından çok etkilenmişti, özellikle de Fransız düşünürü Rousseau'nun fikirlerini derinden destekliyordu. Klasik fikirlerle dolu olsa da , yenilikçi ruhun eğilimini, pitoresk ve romantizmin başlangıcını de hissediyordu. Jovellanos, döneminde peruk kullanmayan, havalı saçlarla gezen ilk devlet adamı ve aydıdı. O, XVIII.yüzyılın kurallarına ve zorunluluklarına karşı önyargılı biriydi, romantizmin ana fikirlerini de seziyordu. Modern komediye ve duygusal drama da yönelmişti.

Jovellanos, politikacı, hukukçu, şair, dramaturg, sanat eleştirmeni, tiyatro eserlerinin denetçisi Asturia Kraliyet Enstitüsü'nü kurdu ve beşeri bilimler dersleri vermeye başladı.

Eğitim konusunda daha ayrı bir hassasiyeti olan yazar, didaktik eğitici yazılarında halk için bunun önemini açıklamıştır. Eğitimde yeniliklerden bahsederken onun daha ulaşılabilir ve pratik olmasını , bilimsel konulara daha yakından ilgi gösterilmesini öneriyor. Ülke ekonomisinin yeniden kurulmasının, üretimin artmasının, milli ticaretin genişlemesinin halkın refahını ve yaşam kalitesini artıracığını gösteriyordu. Bunun için sanayinin gelişmesini öneriyordu.

Jovellanos *Memoria para el arreglo de la policía de espectáculos y diversiones públicas* araştırmasında ülkenin uzakgeçmişine kadar göz atmıştır. Daha XVIII.yüzyıldayken toplumdaki değişiklikler yazarı endişelendirmeye başlamıştı. Yapılan düzenlemeleri, değişimlerin topluma kazandırdıklarını ve kaybettirdiklerini tartışmıştır. Ülkenin durumundan mutlu olmayan yazar, bunu güzel bir dille bizlere aktarmıştır.

Jovellanos fikirleri ve düşünceleri ile reform yapmak istiyordu ve bunun için sadece sosyal düzendeki hataları değil , aynı zamanda çözüm yollarını da gösteriyordu. Her

aydın gibi o da ülkesini düştüğü cehalet çukurundan kurtarmak için çabalıyordu. Devlet görevlisi olduğu için, insanların içinde bulunduğu durumu sadece gözlemlemekle kalmıyor, aynı zamanda daha geniş bir bakış açısıyla irdeleme yoluna da gidiyordu. XVIII.yüzyıl Avrupa’da, özellikle de İspanya’da büyük devrimlere atılan adımlarla akıllarda kalmıştır. Dönemin tüm aydınları çıkış yolunu tarımsal yasaların yeniden çıkartılmasında görüyordu. Jovellanos İspanya’nın durumunu tüm kalbiyle görüyor ve açmazdan çıkmak için çareler arıyordu. Onun için halkın cahillikten uzaklaşması ve eğitim alması her şeyin üstündeydi. Bu yüzden yazarın eğitimsel amaçlı yazdığı eserleri bize dönemi yakından tanımamıza yardımcı oluyor.

Jovellanos dönemin olaylarına karşı aşırı bir hassasiyet gösteriyordu. Yaşanan olayları sadece seyirci gözü ile izlemekle kalmıyor, daha iyi ve güzel bir hayat için fikirler üretiyordu. XVIII.yüzyıl İspanya’sının Jovellanos’un dehası ile süslendiğini söyleyebiliriz. Onun liberal fikirleri sıradan olanı sıradışı yapmaya yetiyordu.

Jovellanos’un pedagojik,öğütsel ve eğitimsel yazıları içinde *Memoria para el arreglo de la policía de espectáculos y diversiones públicas* eseri çok önemlidir. Eser bize o dönem için kıymetli bir kaynak değerindedir. Yazar,geçmiş dönemden XVIII.yüzyıla kadar ülkede insanların düzenledikleri gösterileri, kutlamaları ve önemli günleri tek tek incelemiştir. Halkın yıllar boyu süre gelen geleneklerini, onların hem ahaliye hem de devlete malolduğu zararları ve faydaları tartışmaya açmıştır. Tabi ki yazar İspanyolların vazgeçilmez tutkusu sayılan ‘boğa güreşleri’ni de esere dahil etmeyi unutmamıştır. Bu gösteriyi her anlamda tartışan yazar, onun insanlara getirdiği mutluluğu ve verdiği zararı kıyaslamıştır. Okuruna daha iyi hitap edebilmesi için ara ara kendi kendine sorular sormuş ve cevaplamıştır. Bu eseri daha da etkileyici kılmıştır.

Yazarın bu kadar açık sözlü olması okuru bazen şaşırtabilir. Fakat Jovellanos’u özel yapan zaten bu değil midir? Boğa güreşleri ile ilgili düşüncelerini eserde net ve açık

bir şekilde ortaya koymuştur. Bu gösterilere karşı olan tavrı ve yaklaşımı bizi hiç de şaşırtmamalıdır. Çünkü o sadece halk için yazmıyordu, aynı zamanda devletin yararlarını da düşünmek zorundaydı. Zaten verilen görev de bu gösterileri ve gelenekleri yakından irdeleyip, onlar için uygulanacak çözüm yolunu bulmaktır.

Jovellanos ile aynı dönemde yaşayan Moratín de boğa güreşleri tarihini incelemiş ve bu gösterilerin korunmasının çok önemli bir değer olduğunu beyan etmişti. Bu gösteriler hakkında bu kadar zıt görüşleri olan iki yazarın fikirleri çok önemlidir. Moratín bu gösterilerin bir cesaret ve g gösterisi olduğunu söyler, Jovellanos ise bunun tam aksini iddia eder.

3.7.GASPAR MELCHOR DE JOVELLANOS'UN 'MEMORIA PARA EL ARREGLO DE LA POLICIA DE ESPECTACULOS Y DIVERSIONES PÚBLICAS', 'GÖSTERİLER VE HALK EĞLENCELERİNİN DÜZENLENMESİ İÇİN YAPILAN ÖNLEMLER VE ONLARIN İSPANYA'DAKİ KÖKENLERİ HAKKINDA TUTANAK'¹²¹ADLI ESERİNDE BOĞA GÜREŞLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİN İNCELENMESİ

Jovellanos'un da itiraf ettiği gibi, zor şartlar altında,etraflica araştırdığı bu belge bize,XVIII.yüzyılda İspanya'da düzenlenen gösteriler hakkında bilgi veriyor. Bunlar içinde boğa güreşlerinin de bu kadar tartışmalı bir konumda olmasına yazar tarafsız kalmamıştır. Boğa güreşlerine karşı olan fikirlerini açıkca okuruna aktarmıştır.

Eserin yazılma tarihi hakkında zaten en başta kendisi bilgi vermektedir bize göre bu da onun bu konuya hangi açıdan yaklaştığını belli etmektedir. Yazarın fikir ve düşüncelerini yakından anlamak için eseri inceleyelim. Sözlerini sakınmayan yazar, eserin nasıl yazıldığını en başta anlatıyor:

Muhterem Castilla Yüksek Yönetim Kurulu, 1haziran 1786 tarihli kararnamesinine gore,gösterileri düzenlemek için eski dönemde İspanya'nın belli bölgelerinde yapılan oyunlar, gösteriler ve eğlenceler hakkında yakından bilgilendirmesi için Kraliyet Tarih Akademi'sini görevlendirdi. Kraliyet Akademi'sibu görevi yerine getirmek için onun hazırlığını bana havale etti. O zamandan beri ben, büyük bir çaba ile, görevlendirildiğim konuyla ilgili olay ve haberleri, farklı dağınık kroniklerden , ayrıntılı tarihlerden ve bilgi dolu eserlerden derlemeye çalıştım.

¹²¹ Gaspar Melchor de Jovellanos, **Obras de Jovellanos**, 2. Cilt ,Libreria La Anticuaria, Barcelona,1865, s.241

Onları uygun biçimde derleyip toparlamak için uygun zamanı bekliyordum. Fakat işimdeki günlük görevlerim ve onlardan kaynaklanan ilave çalışmalar bu beklmeleri gün gün daha da uzattı ve 1789 yılında bunun tamamen yok olduğunu gördüm.

Deseoso el Supremo Consejo de Castilla de arreglar la policía de los espectáculos, mandó a la Real Academia de la Historia, por orden de primero de junio de 1786, le informase lo que la constase acerca de los juegos, espectáculos y diversiones públicas usados en lo antiguo en las respectivas provincias de España; y la Academia, para desempeñar este trabajo, cometió a mi cuidado su preparación. Desde entonces me dediqué a recoger con la posible diligencia los hechos y noticias que acerca de la materia encargada andan dispersos en varias crónicas, historias particulares y otras obras de erudición, y esperaba una temporada libre de ocupaciones para reunirlos y ordenarlos cual convenía. Pero las funciones ordinarias de mi empleo y algunas extraordinarias tareas derivadas de ellas, prolongaron esta esperanza de un día en otro, hasta que en 1789 las vi desaparecer casi del todo.

Bu işi benim yapmam için üstüme bırakan Akademi, beni gecikmemden sorumlu tutma hakkına sahiptir. Gerçi çabalarımın farkındalar, herhangi bir kaçınılmaz aksaklık, bu kadar uzun ertelenmeye sebep oluyor. Önümüzdeki 14 kasımda resmen onun teslimini gerçekleştirmeliydim.

No me toca a mí recomendar mi trabajo, ponderando la extensión y dificultad de la materia, y la falta de auxilios con que le he emprendido; tócame sí adelantar dos advertencias que creo convenientes para instrucción de mis lectores: primera, que no he puesto grande empeño en fijar la introducción de los espectáculos en cada una de nuestras provincias, porque habiéndose adoptado todos en casi todas, no me ha parecido ni necesaria ni provechosa esta prolija indagación; segunda, que he puesto más intenso cuidado en descubrir las relaciones políticas del objeto de

esta Memoria, porque destinada a la instrucción de un expediente gubernativo, debí creer que la parte de erudición sería en ella la menos importante.

Yaptığım işin ve konunun genişliğini ve zorluğunu, üstlendiğim şeyde yardımcımın olmamasını hatırlatmamın sırası gelmemiştir. Sadece okuruma hitap etmesi için gerekli olacak iki uyarıyı göstermek istiyorum: Birincisi, her bölgemizin gösterilerini tanıtmak için özellikle odaklanmadım. Çünkü, her biri herkes tarafından benimsenmiştir. Bu sıkıcı soruşturmaya ne gerek var, ne de faydası var.İkincisi, bu 'Memoria' çalışması için siyasi durumu ortaya çıkarmak için yoğun çalıştım. Çünkü bu sadece devlet tedbiri için bir kılavuz olacak, eğitim açısından çok önemli olmayacağına inanıyorum.

En consecuencia, he dividido mi trabajo en dos partes, destinando la primera a descubrir el origen de las diversiones públicas en España y su progreso hasta nuestros días, y la segunda a indicar el influjo que ellas pueden tener en el bien general y los medios que me parecen más convenientes para conducirlos a tan saludable fin. De este modo la Real Academia, que reúne en su seno tanta erudición histórica y tanta doctrina política, mejorando la imperfección de este escrito, sabrá llenar los deseos del Consejo de un modo digno de su nombre y de la pública expectación.

Sonuç olarak çalışmamı iki bölüme ayırdım. Birinci bölüm İspanya'da halk eğlencelerinin kökenini araştırmayı ve günümüze kadar ilerlemesini anlatıyor. İkinci bölüm, genel anlamda, onların sebep olabileceği etkiyi göstermeyi amaçlıyor. Gösterilerden faydalı sonuçların alınması için bana göre uygun yolları gösterdim. Bunlar içinde bu kadar tarihi değere sahip bilgiyi, siyasi doktrinleri barındıran Kraliyet Akademisi, bu yazıyı mükemmelleştirecektir. Kendi adına ve halkın istekleri açısından, Kurul'un isteklerini dikkatlice gerçekleştirecektir.

Çalışma eğitimsel amaçlı olduğu için yazar belli ki, tarihi araştırma yapmıştır. Fakat Moratín 'den farklı olarak, boğa güreşlerinin kökeninin Romalılara dayandığını göstermektedir. Birinci bölümde bahsedildiği üzere, her ne kadar araştırmacıların ve tarihçilerin fikirleri bu gösterilerin kökeninin Mağriplilere dayandığı yönündeysede , Jovellanos onların Romalılardan geldiğini belirten az sayıdaki yazarlardan biridir. Ona göre İspanyollar, sadece bu gösterileri değil, hem kültür hem de diğer alanlarda birçok şeyi Romalılardan edinmişlerdir. Aslında bu tez, Moratín ve onun gibi birçok yazar ve tarihçinin ileri sürdüğü bakış açısı için önemli bir antitez teşkil etmektedir. Yıllarca boğa gösterilerinin Mağriplilerden geldiğini söyleyenler, bunu kanıtlayacak çok sayıda tarihi olayla ortaya çıkmışlardır. Öyle görünüyor ki, dönemin en önemli aydınlarından sayılan Jovellanos, bu konuda yaptığı kapsamlı araştırmalar sonucunda, boğa savaşlarının Romalılardan geldiğini kesin dille destekliyordu:

Bajo los romanos gozó España de los juegos y espectáculos de aquella gran nación, pues que, habiendo adoptado su religión, sus leyes y costumbres, mal rehusaría los usos y estilos que de ordinario introduce la moda sin auxilio de la autoridad. Cuando faltasen otras pruebas de esta aserción, las ruinas de circos y teatros, de anfiteatros y naumaquias, que existen en Toledo, en Mérida, en Tarragona, en Coruña, en Santi-Ponce y en Murviedro, y las dedicaciones y monumentos erigidos con ocasión de estos espectáculos, no me dejarían dudar que nuestros padres conocieron las luchas de hombres y fieras, las carreras de carros y caballos, y las representaciones escénicas de aquella edad.

Romalıların ardından İspanya, bu yüce halkın oyunlarını ve gösterilerini edindi. Aynı zamanda, onun dinini, kanunlarını ve adetlerini benimsedi. Otoritenin desteği olmayan, rastgele tanıştığı adet ve tarzları reddetti. Bu savın delilleri başarısız olduğunda , Toledo, Mérida, Tarragona, Coruña, Santi-Ponce ve Murviedro'daki sirk ve tiyatro , amfiteyatro ve gemi savaşlarının harabeleri, bu gösteriler için tahsis edilmiş yerler, anıtlar var. Bizim babalarımız vahşi hayvanlarla yapılan savaşlardan

haberleri vardı. Aynı zamanda atlı arabaların yarışdırılması ve o döneme ait manzara tasvirlerinden de haberleri olduğundan hiçbir şüphem yoktur.

Jovellanos da yaşadığı dönemin birçok aydını ve soylu sınıfı gibi, bu gösterilerin vahşi olduğunu düşünüyordu. Ona göre bu gösteriler İspanya'nın manevi değerleri için bir ölçüt değildir. Boğa güreşlerinin kesinlikle durdurulmasının hem insanların kültürü açısından hem de iktisadi gelir açısından getiri sağlayacağını savunuyordu. Aynı dönemde yaşamış iki yazar birbiri ile kıyaslandığı zaman, arada göze çarpan büyük uçurum aslında İspanya'nın bir yansımasıdır. :

Estos espectáculos debieron cesar de todo punto con la entrada de los septentrionales. Puestos ya en descrédito, y aun prohibidos en gran parte por los emperadores y los concilios, como enlazados con el culto y ceremonias gentílicas, faltaba poco para su total exterminio (.....)Así que no se conserva memoria alguna, que yo sepa, de semejantes juegos en el tiempo de su dominación, ni la historia los presenta en la paz dados a otra diversión que la caza.

Bu gösteriler her anlamda tamamen kaldırılmalı ve onların kuzeyden yayılması da önlenmelidir.Çoğu yerlerde zaten bu gösteriler İmparatorlar veMeclis tarafından aşığılanmış ve yasaklanmışlar. Kültüre ve etnik gösterilere bağı oldukları için onların tamamen imha edilmesine az kaldı(.....) Bildiğim kadarıyla, kendi döneminde ünü olan bu tür oyunlar hiçbir hafızada kalmamıştır. Tarih,barış döneminde avcılıktan başka yapılacak farklı bir eylem olmadığını gösteriyor.

Yazar söğlediğı fikirlerini desteklemek için tarihten alıntı yapıyor. Birinci bölümde de gösterildiğı üzere, X.Alfonso'nun bu gösterilerin para karşılığında yapılmasının ne kadar aşığılayıcı bir durum olduğunu belirten Jovellanos kendi görüşlerini doğruluyor:

Ciertamente que no se citará como tal la lucha de toros, a que nos llaman ya la materia y el orden de este escrito. Las leyes de Partida la cuentan entre los espectáculos o juegos públicos. La 57, tít. XV, part. I, la menciona entre aquellas a que no deben concurrir los prelados. Otra ley (la 4.ª, part.VII, tít. De los enfamados) puede hacer creer que ya entonces se ejercitaba este arte por personas viles, pues que coloca entre los infames a los que lidian con fieras bravas por dinero. Y si mi memoria no me engaña, de otra ley u ordenanza del fuero de Zamora se ha de deducir que hacia los fines del siglo XIII había ya en aquella ciudad, y por consiguiente en otras, plaza o sitio destinado para tales fiestas.

Gerçek şu ki, Bu yazının konu ve düzeni gereği, boğa savaşlarından bahsedilemeyecek. Halkın gösteri ve oyunları arasında her şeyi Las leyes de Partida zaten anlatıyor. Birinci bölüm, XV.başlık,57'de, onlar içinde rahiplerin yarışamayacağını açıklıyor. Diğer kanuna (Namusunu kirletenler başlığı , VII. bölüm,4.) göre bu sanatı yapanlar alçak kişilerdir, para karşılığı vahşi hayvanlarla savaşan kişiler, namusunu kirletenler sırasına girer. Hafızam beni yanıltmıyorsa, Zamora dışında diğer bir kanun ve yazgıdan çıkan sonuca göre XIII.yüzyılın sonlarında o şehirde ve sonraki şehirlerde , bu şenlikler için meydan ve yer ayrılmıştı.

Yazar bu gösterilerin Ortaçağ'da bir cesaret ve yiğitlik gösterisi olduğunu kabul ediyor. Bunun Ortaçağ insanları için bir geleneğe dönüştüğünü de gösteriyor.

Jovellanos, ara ara tarihten seçtiği alıntılarda, boğa güreşlerinin Ortaçağ'da ne kadar rağbet gördüğünü ve neredeyse her kutlamada yapıldığını göstermiştir. Mesela, Cigales'in I.Senyörü Pero Niño Kral III Enrique'nin hizmetinde bulunmuştur. 1436 yılında *El Victorial* veya *Crónica de Pero Niño* adlı eseri, teğmen Gutierre Díez de Games tarafından yazılmıştır. Ortaçağ dönemini anlatan çok önemli bu kronikte, III. Enrique'nin zaferinden bahseder. Bu kronikte aynı zamanda onun şerefine yapılan

kutlamada boğa savaştırıldığı da gösteriliyor. Kendi alanında çok önemli bir yere sahip olan bu tarihi eser bize bu bilgiyi sağlamaktadır¹²² :

Como quiera que sea, no podemos dudar que este fuese también uno de los ejercicios de destreza y valor a que se dieron por entretenimiento los nobles de la Edad Media. Como tales los hallamos recomendados más de una vez y de ello da testimonio la crónica del conde de Buelna. Hablando su cronista del valor con que este paladín, tantas veces triunfante en las justas de Castilla y Francia, se distinguió en los juegos celebrados en Sevilla para festejar el recibimiento de Enrique III cuando pasó allí desde el cerco de Gijón, «e algunos días, dice, corrían toros, en los cuales non fue ninguno que tanto se esmerase con ellos, así a pie como a caballo, esperándolos, poniéndose a gran peligro con ellos, e haciendo golpes de espada tales que todos eran maravillados.

İstemeyerek olsa bile, kuşumuz yok ki, bu gösteriler Ortaçağ soylularının cesaret ve değerlerini sergiledikleri eğlenceydi. Bununla ilgili olarak defalarca bilgilendirildik. Buelna Kontu'nun kroniğinde de buna şahitlik ediliyor. Onun yazarı, şövalyenin Castilla ve Fransa'da atlı mızrak dövüşlerindeki cesaretli galibiyetinden bahsediyor. Gijon kuşatmasından dönen III. Enrique'nin karşılanması sırasında, Sevilla'da düzenlenen ziyafetler içinde bunlar yer alıyordu. Söylenene göre , 'bazı günlerde, boğa savaştırılıyordu, o zamanlarda, onlarla hem ayakta hem at üstünde bu kadar cesaretle savaşıacak, onları bekleyecek, kendini tehlikeye atacak, kılıcı ile yaptığı darbelerden herkesi şaşırtacak kimse yoktu.

Yine tarihe başvuran yazar, ondan bir örnek daha gösteriyor:

¹²²Guiterre Diez de Games, **Cronica de Don Pedro Nino, Conde de Buelna, Su alfarez, Caballero de la Orden de Santiago, de la Real Academia de la Historia, Madrid**, En la imprenta de don Antonio de Sancha, M. DCC.LXXXII. , s. 33

Continuó esta diversión en los reinados sucesivos, pues la hallamos mencionada entre las fiestas con que el condestable señor de Escalona celebró la presencia de Juan el II cuando vino por la primera vez a esta gran villa, de que le hicieron merced.

Bu eğlenceler Krallıkta arka arkaya devam ediyordu. Escalona kontu II. Juan'ın bu büyük şehre ilk kez gelişinde, şenlikler arasında yapıldığını görüyoruz. Ona ödül verilmiştir.

Yazar bu gösterilerin bir Ortaçağ insanı için bir yiğitlik göstergesi olduğunu kabul ediyor. Fakat bunun modern insan aklı tarafından soyuluk kabul edildiğini birtürlü anlamıyor. Ortaçağ insanı her ne kadar yeni bilgiler edinmeye çalışsa da, ruhunda ve kanında olan babalarının barbar ruhundan tam arınmamış sayılabilir. Bu yüzden onları bu oyunlara yönlendiren tetikçinin, maziye dayanan bir tarih olduğunu anlayışla karşılıyor. Ve onların bunu kahramanlık yolunda yaptıklarından da hiç kuşku duymuyor. Ancak yazarın tam anlamıyla kabul edemediği durum, yeni dönemde kendine göre bir hayli yol kat etmiş insanoğlunun hala böyle bir vahşeti devam ettirmesidir. Tarih boyu dönem dönem bu gösterilere karşı olan yaklaşım değişmiştir. Bazen alkışlarla karşılanıp, bazen yerler bir edilmiştir. Bazıları için bu oyunu izlemek bir heyecan, diğerleri için barbarlık ve iğrenç bir vahşet gibi karşılanır.

Jovellanos, araştırmasında bu gösterilere karşı olan tarihi olayları göstermeği ihmal etmemiştir. Önceki bölümde belirttiğimiz üzere, Castilla kraliçesi I.İsabel (1451-1504) bu gösterileri izledikten sonra dehşete kapılmış ve onların kaldırılmasını istemiştir. Fakat bu gösteriler soylular tarafından o kadar sevilirdi ki, Kraliçe böyle bir karar almaya cesaret edemez. Moratín'in de daha önce incelediğimiz yazısında, bundan daha etraflıca bahs etmiştik. Jovellanos da bu tarihi olayı kendince yorumlamıştır:

Andando el tiempo, y cuando la renovación de los estudios iba introduciendo más luz en las ideas y más humanidad en las costumbres, la lucha de toros empezó a ser mirada por algunos como diversión sangrienta y bárbara. Gonzalo Fernández de Oviedo pondera el horror con que la piadosa y magnífica Isabel la Católica vio una de estas fiestas, no sé si en Medina del Campo. Como pensase esta buena señora en proscribir tan feroz espectáculo, el deseo de conservarlo sugirió a algunos cortesanos un arbitrio para aplacar su disgusto. Dijéronle que, envainadas las astas de los toros en otras más grandes para que vueltas las puntas adentro se templase el golpe, no podría resultar herida penetrante. El medio fue aplaudido y abrazado en aquel tiempo; pero, pues ningún testimonio nos asegura la continuación de su uso, de creer es que los cortesanos, divertida aquella buena señora del propósito de desterrar tan arriesgada diversión, volvieron a disfrutarla con toda su fiereza.

Zaman geçtikçe, eğitimdeki yenilikler bazı fikirlere aydınlık getirdikçe ve geleneklerde insanlık ruhu daha da arttıkça boğa savaşları bazıları tarafından kanlı ve barbar görülmeye başlandı. Gonzalo Fernández de Oviedo, aziz ve güzel katolik İsaabel'in galiba Medine-Campında bu şenliği gördüğü zaman dehşete kapıldığını göstermektedir. Bu gaddar gösteriyi kaldırtmak isteyen güzel senyoranın memnuniyetsizliğini yatıştırmak için, bazı Kraliyet mensupları karar alırlar. Boğalarla savaşta mızrak uçlarına kılıf koyacaklarını, böylece boğanın yara almayacağını ve acı hissetmeyeceğini söylerler. Bu çözüm alkışla ve içtenlikle karşılanır. Fakat onun devamlı uygulandığını gösterecek birdelilimiz yoktur. Güzel senyorayı oyalamak için Kraliyet mensupları ona bu riskli gösteriyi aradan kaldıracaklarına, var güçleri ile onu memnun etmeye çalışacaklarına inanılıyor.

Ortaçağ'dan biraz daha ileriye yaklaştığımız zaman, boğa savaşlarına olan değişik yaklaşımların meydana çıktığını görüyoruz. Jovellanos zaten bu işin bir mesleğe dönüşmesine, para karşılığında yapılmasına karşıydı. Moratín'den farklı olan

düşüncesi de buna dayanıyordu. Yazara göre bu bir geçim sağlama şekli değildi ve olamazdı. Onun fikirlerinin X.Alfonso'nun düşünceleriyle bazı yerlerde kesiştiğini görüyoruz:

La afición de los siguientes siglos, haciéndola más general y frecuente, le dio también más regular y estable forma. Fijándola en varias capitales y en plazas construidas al propósito, se empezó a destinar su producto a la conservación de algunos establecimientos civiles y piadosos. Y esto, sacándola de la esfera de un entretenimiento voluntario y gratuito de la nobleza, llamó a la arena a cierta especie de hombres arrojados que, doctrinados por la experiencia y animados por el interés, hicieron de este ejercicio una profesión lucrativa y redujeron por fin a arte los arrojados del valor y los ardidés de la destreza. Arte capaz de recibir todavía mayor perfección si mereciese más aprecio o si no requiriese una especie de valor y sangre fría que rara vez se combinarán con el bajo interés.

Sonraki yüzyıllarda boğa savaşlarına olan sevgi, onun daha yaygın ve devamlı olmasını sağladı. Daha sağlam ve düzenli bir şekil aldı. Farklı şehirlerde ve inşa edilen meydanlarda teklif üzerine düzenlendi. Bazı dini ve sivil kurumların geçinmesi için kullanılmaya ve soylular tarafından gönüllü olarak ve bedava yapılmaya başlandı. Meydana cesaretli, tecrübeli ve meraktan ilham almış belli kişiler de çıkıyordu. Onlar bu gösteriyi kazanç sanatına dönüştürdüler. Kahramanlık cesaretini ve ustalık hilelerini sanata indirdirgediler. Boğayı savaşa çağırma kabiliyeti beğeniyle karşılanıyor. Fakat soğuk kan az ilgiyle karşılanıyor ve kahramanlık sayılmıyor.

XVIII.yüzyılda artık Kraliyet ve soylular tarafından barbarlık simgesi olarak görülen bu gösterilerin kaderi farklı bir yol izledi. Birinci bölümde de gösterildiği üzere, III. Carlos bu gösterilerin yasaklanmasını uygun görür. Fakat halkı kanına ve içine işlemiş bu gelenekten ayırmak çok zor bir iştir. Mutlaka bir yolunu bulup, gizlice

olsa bile, onu düzenlemeye devam ettiler. Bu her zaman böyle olmuştur. Halk bir küçük çocuğun en sevimli oyuncağının elinden alınmasına benzer. Ona istediğini verinceye kadar ağlamaya devam eder. Kraliyet ve soylular da aynen bunu yaptı. Halkın en sevdiği gösterisini elinden almaya kalktı ve sonuçta bir kargaşa ve kaosa sürükledi:

Así corrió la suerte de este espectáculo, más o menos asistido o celebrado según su aparato y también según el gusto y genio de las provincias que lo adoptaron, sin que los mayores aplausos bastasen a librarle de alguna censura eclesiástica y menos de aquella con que la razón y la humanidad se reunieron para condenarle. Pero el clamor de sus censores, lejos de templar, irritó la afición de sus apasionados y parecía empeñarles más y más en sostenerle cuando el celo ilustrado del piadoso Carlos III le proscribió generalmente, con tanto consuelo de los buenos espíritus como sentimiento de los que juzgan de las cosas por meras apariencias.

Böylece bu gösterinin kaderi sürmeye devam etti. Seyircisine ve onu benimseyen bölgenin ruhuna ve zevkine göre değişerek, az çok dikkat çekti ve kutlandı. Büyük alkışlar, herhangi bir kilise sansürünü ve insanlığı ve akli bir araya getiren azınlığın ayıplamalarını aklamaya yetiyordu. Fakat sansürün büyüklüğü, gösterilere olan sevgiyi yumuşatmadı, aksine tutkulu hayranlarını daha da öfkeliendirdi. Bu görüntü karşısında değer biçenleri, üzüntü duyanları, merhametli insanları rahatlatmak isteyen dindar III. Carlos, bu gösterileri tamamen yok etmek için gayret gösterdiğinde, aslında gösteriyi desteklemek isteyen hayranlarını daha çok birbirine kenetledi.

Aslında yazarın bu çalışmasında ara ara halktan yana olduğunun çıktığını seziyoruz. Fakat ona verilen bu önemli görevden veya devlet işinde önemli bir ünvanasahip olmasından dolayı olsa gerek, bu gösterilerin olumsuz taraflarını göstermek

zorundadır. Bazen kendi kendine açıklama getirmek için sorular soruyor ve sonra da cevabını veriyor. Mesela, ilk başta Ortaçağ'da gösterilerin bir kahramanlık gösterisi olduğunu kabul ediyor, bunların yasaklanması için söyleyebileceği 'barbarlık' kelimesinden başka bir mazereti de yoktur. Ve bu da yüzlerce yıl süregelen kökleşmiş bir geleneği ortadan kaldırmaya yeter mi? Bizce hayır. Önce de belirttiğimiz gibi, modern dönemde bu gösterilerin yasaklanmasının başlıca sebebi, devlete yüklediği maddi zarardır. İnsanların günlerce meydanlarda bu gösterileri izlemek için akın edip işlerini aksatmasıdır. Ve bu sebepten Jovellanos gibi dahi bir aydın insanlara 'gerçeği' göstermesi için görevlendirilmiştir. Ancak gördüğümüz üzere, o da, bunun 'vahşice bir gösteri mi' veya 'bir kahramanlık kanıtı mı' olduğu tartışmasından öteye geçememiştir.

Diğer bir konu ise, bunun bir milli gösteri olup olmadığı verilmesi ile ilgili meseledir. Jovellanos, boğa güreşlerinin resmi olarak böyle bir seviyeye yükseltilmesi durumunda onun önünde bir daha hiç kimsenin engel olamayacağını biliyordu. Bu yüzden yazar, kendince yaptığı hesaplamasının sonucunu ortaya koyuyor. Aslında bu hesaplamasını kesinleştirecek resmi bir açıklamaya rastlamamaktayız :

Es por cierto muy digno de admiración que este punto se haya presentado a la discusión como un problema difícil de resolver. La lucha de toros no ha sido jamás una diversión ni cotidiana, ni muy frecuentada, ni de todos los pueblos de España, ni generalmente buscada y aplaudida. En muchas provincias no se conoció jamás, en otras se circunscribió a las capitales y donde quiera que fueron celebradas, lo fue solamente a largos períodos y concurriendo a verla el pueblo de las capitales y de tal cual aldea circunvecina. Se puede, por tanto, calcular que de todo el pueblo de España apenas la centésima parte habrá visto alguna vez este espectáculo. ¿Cómo, pues, se ha pretendido darle el título de diversión nacional?

Gösteriye olan hayranlık kesinlikle çok derindir.Zaten bu noktada çözülmesi zor bir tartışma ortaya çıkıyor. Boğa savaşları hiçbir zaman günlük veya sık sık yapılan gösteriler girmemiştir. Aynı zamanda İspanyanın tüm halkları için önemli bir yere sahip olduğu da söylenemez. Birçok bölgenin ondan hiçbir zaman haberi bile olmamıştır. Yalnızca bazı bölgelerin merkezlerinde ve yapılması istenilen yerlerde yapılıyordu. Uzun aralıklarla yapıldıkları için, merkezden ve diğer kenar köylerden onu izlemek için ahali akın ediyordu. Hesaplara göre tüm İspanyol halkının nerdeyse yüzde biri hayatında bir kez gösteriyi izlemişliği vardır. Bu durumda ona ulusal eğlence ünvanı verilmesi nsoylutalep edilir?

Boğa güreşlerine karşı olan bu çelişki yeni değildi. Her zaman bu gösterilerin ahlaki değerlere uyup uymadığı tartışma konusu olmuştur. Fakat XVIII.yüzyılda bu konu farklı bir yaklaşım kazanmaya başlamıştı. Her geçen dönem içinde boğa güreşleri sadece etik ve dini değerler açısından değil, ekonomik ve endüstriyel yaklaşımlar açısından da değerlendirilmeye başlandı. Daha önce de belirtildiği üzere, boğa güreşlerinin masraflı ve aynı zamanda kazançlı tarafları tartışılmaya ve devletin ekonomik durumu ile kıyaslanmaya başlandı. Fakat bu gösterilerin tamamıyla ortadan kaldırılması için gösterilen nedenler, yine de bizimgörüşümüze göre, halk tarafından yetersiz görülüyordu. Aslında Jovellanos da bunun farkındaydı ve konuya genel açıdan yaklaşıyordu. Elle tutulacak yeterli bir delil göstermekte zorlanıyordu. Çünkü bu kadar kök salmış bir geleneğin yok edilmesi için, derin ve önemli bir aleyhte durum söz konusu değildi. Yazar, sonunda sanki bunu kendi de anlıyordu ve sadece ‘ilerki yıllarda faydasını görüp minnetar kalacaksınız’ demesi, devletin bunu halka açıklayamayacağı bir siyaset olduğundan haber veriyordu:

Pero si tal quiere llamarse porque se conoce entre nosotros de muy antiguo, porque siempre se ha concurrido a ella y celebrado con grande aplauso, porque ya no se conserva en otro país alguno de la culta Europa, ¿quién podrá negar esta gloria a los españoles que la apetezcan? Sin embargo, creer que el arrojo y destreza de una docena de hombres criados desde su niñez en este oficio,

familiarizados con sus riesgos y que al cabo perecen o salen estropeados de él, se puede presentar a la misma Europa como un argumento de valor y bizarría española, es un absurdo.

Y sostener que en la proscripción de estas fiestas, que por otra parte puede producir grandes bienes políticos, hay el riesgo de que la nación sufra alguna pérdida real, ni en el orden moral ni en el civil, es ciertamente una ilusión, un delirio de la preocupación. Es, pues, claro que el gobierno ha prohibido justamente este espectáculo y que, cuando acabe de perfeccionar tan saludable designio, aboliendo las excepciones que aún se toleran, será muy acreedor a la estimación y a los elogios de los buenos y sensatos patricios.

Böyle adlandırmayı istememizin sebebi bizim onu çok eskiden bilmemizdir, çünkü her zaman bu gösteride yarışılmış ve büyük alkışlarla kutlanmıştır. Şu anda bu, Avrupa'nın hiçbir aydın şehrinde yapılmamaktadır. İspanyolların bu kadar can attığı utkusunu kim inkar edebilir ki? Halbuki, bir düzine erkeğin çocukluktan itibaren hüner ve cesaret gerektiren bir ortamda büyümesi, risklerinden haberdar olması ve sonunda orada can vermesi, Avrupa'ya İspanyolların cesaretini ve kahramanlığını açıklayan bir kanıt gibi görünmesi saçmadır.

Bu bayramların uzaklaştırılması, siyasi getiri sağlayabilir. Ulusun ne sivil, ne de ahlaki değerlerini kaybetme riski vardır. Bu kesinlikle bir yanılsama ve çılgınlıktır. Devletin bu gösterileri yasaklaması adaletlidir. Bu sağlam projeyi mükemmelleştirme işini bitirince ve baskıladığı istisnalar da ortadan kalkınca, hayırlı ve sağduyulu asillerin takdir ve tavsiyesine minnettar kalacaktır.

Eserin birinci bölümünde gösterilerin kökenleri, İspanya'da yayılması ve sevilmesinden bahsediyor. İkinci bölümde ise, bunların olumlu veya olumsuz yanlarını tartışmış ve bir çözüm yolu bulmaya çalışmıştır. Aslında ikinci bölüm İspanya'nın sosyal düzenini görmemize yardımcı oluyor. İki kesime bölünen toplumun fikirleri, yaşam düzeni arasında ne kadar büyük bir uçurum olduğunu

gösteriyor. Bu uçurum aslında her zaman vardı. Önceki dönemlerde en azından eğlenceye olan düşkünlükte bir kesişme vardı. Fakat şimdi hem yaşam tarzlarında, hem de eğlenceye olan yaklaşımlarında engin bir uçurum vardır. Zaten bu sebepten boğa güreşlerine olan olumsuz yaklaşımı yadırgamamamız gerekiyor:

Para exponer mis ideas con mayor claridad y exactitud, dividiré el pueblo en dos clases: una que trabaja y otra que huelga; comprenderé en la primera todas las profesiones que subsisten del producto de su trabajo diario y en la segunda las que viven de sus rentas o fondos seguros. ¿Quién no ve la diferente situación de una y otra con respecto a las diversiones públicas? Es verdad que habrá todavía muchas personas en una situación media, pero siempre pertenecerán a esta o aquella clase según que su situación incline más o menos a la aplicación o a la ociosidad. También resultará alguna diferencia de la residencia en aldeas o ciudades y en poblaciones más o menos numerosas, pero es imposible definirlo todo. No obstante, nuestros principios serán fácilmente aplicables a todas clases y situaciones. Hablemos primero del pueblo que trabaja.

Düşüncelerimi açıkça ve doğruca sergilemek için halkı iki sınıfa ayıracağım: Çalışan sınıf ve dinlenen sınıf. Birinci sınıf, günlük iş üretimi ile geçinen meslekleri kapsar ve ikincisi güvenli gelir ve sermaye ile yaşayanları kapsar . Halk gösterilerine olan yaklaşımda ikisi arasındaki farkı kim görmemiştir? Gerçek şu ki, orta sınıfa ait olan birçok yazar var, ve bu yazarlar eserlerini kendi ait olduğı sınıfa hitaben yazarlar. Aynı zamanda kalabalık toplumlarda, küçük köy ve şehir yerleri arasında farklar oluyor, fakat bunların her birini ayırt etmek zordur. Hiç kuşkusuz, bizim ilkelerimizi tüm sınıflara ve durumlara uygulamak kolaydır. İlk olarak işçi sınıfını konuşalım.

Bu eğitici eserin yazılma sebebi, ekonomik anlamda devlete pahalıya malolan gösterilerin ortadan kaldırılması için bir çözüm yolu bulunması ve araştırma

yapılmasıdır. Yazar sonunda bu yolu bulmuş gibi görünüyor. Aslında boğa güreşleri gibi masraflı bir gösteriye gerek olmadığını söylüyor. Onun yerine bedava eğlenceleri teklif ediyor. Daha ucuz eğlenceler varken neden bu kadar para harcansın ki? Aslında sade vatandaş daha ucuz yolla mutlu etmek mümkündür. Ona sadece kendine ayıracağı zamanı vermek yeterlidir. Jovellanos'a göre işçi sınıfına aslında gösteri değil eğlence gerekiyor. Eğer iyi eğlenceleri olsa boğa güreşlerine de ihtiyaçları kalmaz.:

Este pueblo necesita diversiones, pero no espectáculos. No ha menester que el gobierno le divierta, pero sí que le deje divertirse. En los pocos días, en las breves horas que puede destinar a su solaz y recreo, él buscará, él inventará sus entretenimientos; basta que se le dé libertad y protección para disfrutarlos. Un día de fiesta claro y sereno en que pueda libremente pasear, correr, tirar a la barra, jugar a la pelota, al tejuelo, a los bolos, merendar, beber, bailar y triscar por el campo, llenará todos sus deseos y le ofrecerá la diversión y el placer más cumplidos. ¡A tan poca costa se puede divertir a un pueblo, por grande y numeroso que sea!

Bu halkın gösteriye değil eğlenceye ihtiyacı var. Onu eğlendirmek için devlete gerek yoktur, sadece eğlenmeye bıraksın yeter . Dinlenmek ve eğlenmek için uygun gün , mola saatlerini ayarlamak yeterlidir. O,kendi eğlencelerini kendisi arar ve üretir. Bunların tadını çıkarmak için onlara serbestlik ve koruma sağlamak yeterlidir. Serbest gezinmesi, koşması, sopa çekmece(tirar a la barra) oynaması, top oynaması, seksek oynaması (tejuelo), hançer oyunu(a los bolos), piknik yapması, içmesi, dans etmesi, meydanda takılması, tüm isteklerinin gerçekleştirilmesi, eğlence düzenlemesi ve eksiksiz zevk alması için neşeli ve rahat bir tatil günü gerekiyor.Halkı eğlendirmek bu kadar ucuz , bu kadar büyük ve rengarenktir!

Yazar İspanya'nın sınırlarında ve köylerinde acı durumu betimliyor. Onları bu gösterilere iten soylusebebin ne olduğunu gösteriyor. İnsanların hiçbir eğlencesinin olmadığını, onların kendilerini eğlendirememesi soylukonudur. Bu da eğitimin olmamasından doğuyor. İnsanlar kendilerini eğlendirmeye yetecek kültürden yoksunlar. Hayatları hüznün ve keder içinde geçiyor. Tüm bunlar boğa güreşleri ve diğer vahşi gösterilere olan merakı ateşliyor. Aslında insanlar bu gösterileri değil,orada zaman geçirmeyi seviyor. Bu gösterinin yerine bir başkası, daha 'insancıl' bir gösteri gelse yine halk tarafından sevilir ve alkışlanır. Asıl sevgi boğa güreşleri için değildir, sadece onu izledikleri zaman eğlenmeleri ve zamanlarını geçirmeleri içindir. Yazarın kişisel yorumları aslında, bu gösterilerin yasaklanmasını desteklemek için ne kadar çaba gösterdiğinin bir kanıtıdır. Halkın gözünde onu değersiz kılmak için amacını şu sözlerle destekliyor:

Sin embargo, ¿cómo es posible que la mayor parte de los pueblos de España no se divierten en manera alguna?Cualquiera que haya corrido nuestras provincias habrá hecho muchas veces esta dolorosa observación. En los días más solemnes, en vez de la alegría y bullicio que debieran anunciar el contento de sus moradores, reina en las calles y plazas una perezosa inacción, un triste silencio, que no se pueden advertir sin admiración ni lástima. Si algunas personas salen de sus casas, no parece sino que el tedio y la ociosidad las echan de ellas y las arrastran al ejido, al humilladero, a la plaza o al pórtico de la iglesia, donde, embozados en sus capas o al arrimo de alguna esquina, o sentados o vagando acá y acullá sin objeto ni propósito determinado, pasan tristemente las horas y las tardes enteras sin espaciarse ni divertirse. Y si a eso se añade la aridez e inmundicia de los lugares, la pobreza y desaliño de sus vecinos, el aire triste y silencioso, la pereza y falta de unión y movimiento que se notan en todas partes, ¿quién será el que no se sorprenda y entristezca a vista de tan raro fenómeno?

Yine de,nasıl olur da İspanyol halkının çoğunuluğu bir yolunu bulup eğlenemiyor? Bizim bölgelere yolculuk eden herkes çoğu zaman bu acı durumun şahidi olmuştur.

Tören günlerinde, halkın hoşnutluğuna işaret eden neşe ve şamata yerine, caddelerde ve meydanlarda ağır bir durgunluk, kederli bir sakinlik hüküm sürüyor. Bu durum ne şaşkınlık, ne de utangaçlık yaratıyor. Eğer bazı kişiler evlerinden çıkarlarsa, tembellik ve sıkıntı üstlerine çöker ve meydanda, halka açık yerlerde veya kilisede eziyetle sürünerek ilerlerler. Pelerine sarmalanır veya köşeye sıkışıp, hiçbir belli amacı olmadan orda burda ya otururlar ya da boş boş dolaşırlar. Eğlenmeden vede ara vermeden üzüntü içinde saatler ve akşamlar geçirirler. Her yerde gösterildiği gibi, bunun da üstüne yerlerin kirliliği ve kuraklığı, fakirlik ve komşuların karmaşası, üzgün ve hüznü havası, uyuşmuşluk ve yalnızlık ve hareketsizlik ekleniyor . Böyle nadir bir durumu gören hangi insan şaşırmaz ve hüznülenmez ki?

Her ne kadar böyle ‘zararlı’ gösterilerin ortadan kaldırılmasındanyana olsa da yazar, bunun zorbalık ve güç kullanardı yapılmasına karşıdır. Evet, bir devlet memuru olarak o da düzenin sağlanması için belli bir otoritenin olmasından yanadır. Fakat bu insanların kişisel hayatına müdahale edip, onları sürekli gözetim altında tutmakla da olacak iş değildir. Belli bir denge var ve ona uyulmazsa devlet ve halk arasında olan ilişki sarsılabilir. Halkın en sevdiği gösterisini eğer elinden alacaksa, ona bunun yerini doldurmak için başka bir eğlence vermek zorundasın:

No se crea por esto que yo mire como inútil u opresiva la magistratura encargada de velar sobre el sosiego público. Creo, por el contrario, que sin ella, sin su continua vigilancia, será imposible conservar la tranquilidad y el buen orden. No hay fiesta, no hay concurrencia, no hay diversión en que no presenten al pueblo los instrumentos del poder y la justicia. A juzgar por las apariencias, pudiera decirse que tratan solo de establecer su autoridad sobre el temor de los súbditos, o de asegurar el propio descanso a expensas de su libertad y su gusto. Es vano: el público no se divertirá mientras no esté en plena libertad de divertirse, porque entre rondas y patrullas, entre corchetes y soldados, entre varas y bayonetas, la libertad se amedrenta y la tímida e inocente alegría huye y desaparece.

Bu yüzden halkın huzurunu temin etmek için görevlendirilen hakimlerin bunaltıcı ve yararsız olduğunu göreceği düşünülmesin. Bence, aksine, onlarsız, sürekli gözetim olmadan iyi bir düzen kurmak ve sakinliği korumak mümkün değildir. Bayram yoksa katılım da olmaz. Tüm eğlenceler halka güç ve adaleti sergiler. Görünüşe göre, sadece halkın korkusu üzerinde otorite kurmak, özgürlük ve zevklerinin getirileri ile kendi rahatlıklarını sağlamak için davranıyorlar. Bu boşunadır: Halk tam bir serbestliği olmadan eğlenemez, gözetim ve devriye içinde, kanca ve asker içinde , sopa ve süngü içinde serbestlik insanı dehşete düşürür ve masum ve utangaç mutluluk saklanır ve yok olur.

Yazar kendisi de zorla güzellik olmayacağını farkındadır. Halk devletin ana kaynağıdır. Halksız devlet mevcut olamaz. Bunun için halkın zevklerini kimse göz ardı edemez. Sevmesen bile, eğer kendi otoriteni kumak istiyorsan, bu gösterileri kendi gücünün altına almalısın. O zaman onları istediğin gibi rahatca idare edebilirsin. Devlet onlardan ne kadar çok uzaklaşırsa, halk onlara bir o kadar yaklaşır. Ve devlet devre dışı bırakılır. Jovellanos'un devlete sunduğu çözüm yolu da budur. Yavaş yavaş ilerlemek. Aslında halkın yanındaymış gibi davranıp, sinsice idareyi kendi eline almak ve boğa güreşleri ve bunun gibi gösterilerden uzaklaştırıp, daha ucuza getirilen eğlenceler düzenlemek:

Tales son nuestras ideas acerca de las diversiones populares. No hay provincia, no hay distrito, no hay villa ni lugar que no tenga ciertos regocijos y diversiones, ya habituales, ya periódicos, establecidos por costumbre. Ejercicios de fuerza, destreza, agilidad o ligereza; bailes públicos, lumbradas o meriendas, paseos, carreras, disfraces o mojigangas; sean los que fueren, todos serán buenos e inocentes con tal que sean públicos. Al buen juez toca proteger al pueblo en tales pasatiempos, disponer y adornar los lugares destinados para ellos, alejar de allí cuanto pueda turbarlos y dejar que se entregue libremente al esparcimiento y alegría. Si alguna vez se presentare a verle, sea más bien para animarle que para

amedrentarle o darle sujeción; sea como un padre que se complace en la alegría de sus hijos, no como un tirano envidioso del contento de sus esclavos. En suma, nunca pierda de vista que el pueblo que trabaja, como ya hemos advertido, no necesita que el gobierno le divierta, pero sí que le deje divertirse.

Halk eğlencelerine olan yaklaşımımız böyledir. Geleneklerden doğan, sürekli veya periyodik olarak düzenlenen şenlik ve eğlenceleri olmayan bölge, vilayet, konak, hatta mekan bile yoktur. Güç, beceri, çeviklik veya hız gösterileri; halk dansları, ateş başı (lumbradas) veya piknikler, gezintiler, yarışmalar, kimlik değişme oyunları (disfraces y mogiganga); olduğu gibi kalmışlar, tümü halka ait olduğu için güzel ve masumlar. İyi yargıç halkın bu eğlencelerini korumalıdır, onların yapılması için alan düzenlemeli, gücü yettiği kadar endişe verici durumu uzaklaştırmalıdır. Özgür eğlenmesi ve mutluluğu için rahat bırakmalıdır. Eğer bir kez onlara bunu görmeye izin verirse, onun gözünü korkutmaz, itaat altına alamaz, onu canlandırır. Sonuçta, çalışan halk dikkatten kaçamaz, belirttiğimiz gibi, devletin onu eğlendirmesi gerekmez, onun eğlenmesi için rahat bırakmalıdır.

Köylülerin durumundan sonra Jovellanos, yukarı sınıfı da mercek altına alıyor. Halk gibi onların da eğlencelere ihtiyaçları vardır. Hatta köylülerden daha çok vardır. Sadece aralarında tek bir fark gözeçarpar. Tüm gün tarlada, çiftlikte çalışmaktan yorgun düşen halk arasına kafasını dağıtmak ister. Soylu sınıfı ise boş boş tüm günü oturmaktan sıkılır ve gününü geçirmek için çareler arıyor. Aslında bu sınıf için de eğlenmek çok önemlidir. Ve yazar devlete yine çözüm yolunu sunuyor. Eğitim! Sadece eğitim almak ve kendini geliştirmek bu kadar zararlı eğlencelerden insanı uzaklaştırabilir. Eğer köylünün buna imkanı yoksa bile, soylular için bu çok kolay bir çıkış yoludur:

Mas las clases pudientes, que viven de lo suyo, que huelgan todos los días o que al menos destinan alguna parte de ellos a la recreación y al ocio, difícilmente podrán

pasar sin espectáculos, singularmente en grandes poblaciones. En las pequeñas, compuestas por la mayor parte de agricultores, podrá haber poca diferencia en las costumbres de sus clases.

Kendi hayatını yaşıyan, tüm gün dinlenen, ya da günün çoğunu kendine ayıran varlıklı sınıf gösterilersiz yapamaz. Özellikle büyük toplumlarda. Küçük toplumların çoğu çiftçilikle uğraştıkları için, kendi sınıfının geleneklerinden azıcık farklılık gösterebilirler.

La influencia de la riqueza, del lujo, del ejemplo y de la costumbre en las ideas de las personas de esta clase, las fuerza, por decirlo así, a una diferente distribución de su tiempo y las arrastra a un género de vida blanda y regalada cuyo principal objeto es pasar alegremente una buena parte del día. La ociosidad, y el fastidio que viene en pos de ella, hace necesarias las diversiones, y ésta es la verdadera explicación del ansia con que se corre a ellas en los lugares populosos. Es verdad que una buena educación sería capaz de sugerir muchos medios de emplear útil y agradablemente el tiempo sin necesidad de espectáculos.

Bu sınıf insanının zenginliği ve lüksüaklındaki örnek ve gelenekler , zamanlarını farklı şekilde geçirmeye zorluyor, güzel ve hediye edilmiş bir hayatı yaşamaya sürüklüyor. Başlıca amac günü güzel geçirmektir. Onlardan sonra gelen can sıkıntısı ve tembellik eğlenceleri zorunlu kılıyor. Bu özellikle çok nüfuslu şehirlerde endişelenmek için yeterli bir nedendir. İyi bir eğitim , gösteriler olmadan da zamanı hoşça ve faydalı bir şekilde geçirmek için çareler üretmede yardımcı olur.

Jovellanos dönemin en önemli aydınlarından. Onun halkın eğitilmesi için verdiği fikirler çok önemli bir yere sahiptir. Eğitimin insan hayatını ne kadar değiştirdiğini

ve onu geliştirdiğini söyler. Eğitim halkın çıkış yoludur. Fakat dönemi gz önünde bulundurursak , tabi ki bu hiç de kolay bir çözüm yolu gibi görünmüyor :

Pero suponiendo que ni todos recibirn esta educacin, ni aprovechar a todos los que la reciban, ni cuando aproveche será un preservativo suficiente para aquellos en quienes el ejemplo y la corrupción destruyan lo que la enseñanza hubiere adelantado, ello es que siempre quedará un gran número de personas para las cuales las diversiones sean absolutamente necesarias. Conviene pues que el gobierno se las proporcione inocentes y públicas, para separarlas de los placeres oscuros y perniciosos.

Tahminimce herkes bu eğitimi alamıyor, ne de herkesin eğitim alması için geliştirilmiyor. Geliştirilse bile, insanları ricalardan ve rşvetten koruyacak yeterli sistem yoktur. Bu yüzden her zaman oğu için eğlenceler oldukça nemlidir. Zararlı ve karanlık zevklerden korumak için devlet masumlara ve halka gsteriler sağlıyor.

Jovellanos diğer bir areyi de şyle gsteriyor:

Cuando esta razón no bastase para establecer la necesidad de los espectáculos, otra urgente y poderosa aconsejar su establecimiento, cual es la importancia de retener a los nobles en sus provincias y evitar esta funesta tendencia que llama continuamente al centro la población y la riqueza de los extremos.

Bu sebep, gsterilerin nemini doğrulamak için yeterli değilse, nemli ve güçlü başka tavsiye var. Soyluları şehirlerde tutmak gerekiyor. Oraya sürekli akın eden halkın nn almak gerekiyor. Yabancıları Madri'den çıkarmak için son hazırlıklar bunun önemini kanıtlıyor.

Yazara göre, tüm gösteriler belli bir çerçevede düzenlenirse halka bir zararı olmaz. Her şeyi insanların elinden almak aslında haksızlık sayılır. Korunması gereken önemi gösteriler vardır. Bunların hepsi yasaklanırsa halkın elinde ne kalır ? Hiçbir şey kalmaz:

Pero ¿acaso podrá tomar sin riesgo este último partido? He aquí otra discusión que no puede evitar la Academia. La nación ha perdido todos sus espectáculos. Ya no hay memoria de los torneos, la hay apenas de los fuegos de artificio, han cesado las máscaras, se han prohibido las luchas de toros y se han cerrado casi todos los teatros. ¿Qué espectáculos, pues, qué juegos, qué diversiones públicas han quedado para el entretenimiento de nuestros pueblos? Ningunos.

Halk tüm gösterilerini kaybederse, turnuvalar hakkında hiçbir hatırası kalmazsa, hiçbir beceri ateşi kalmazsa, tüm bahaneler kesilmişse, boğa savaşları yasaklanmışsa ve tüm tiyatrolar kapatılmışsa insanların eğlenmek için hangi gösteriler, oyunlar, halk eğlenceleri kalmış olur? Hiçbiri.

Jovellanos en başından beri aslında gösterilerin halktan tamamen koparılmasının ne kadar yanlış sonuçlar doğuracağını biliyordu. Önemli bir geleneğini aniden kaybeden insanlar telaş içinde onu aramaya başlarlar. Hatta onun yerini doldurmak için yanlış yönlerle de sapabilirler. Halka gösteriyi sağlamak fakat onun yaratacağı zarardan uzakta tutmak ta mümkün değildir:

¿Y es esto un bien o un mal? ¿Es una ventaja o un vicio de nuestra policía? Para resolver este problema basta enunciarle. Creer que los pueblos pueden ser felices sin diversiones es un absurdo, creer que las necesitan y negárselas es una inconsecuencia tan absurda como peligrosa, darles diversiones y prescindir de la influencia que pueden tener en sus ideas y costumbres sería una indolencia harto

más absurda, cruel y peligrosa que aquella inconsecuencia. Resulta, pues, que el establecimiento y arreglo de las diversiones públicas será uno de los primeros objetos de toda buena política.

Bu iyimidir kötümüdür? Siyasetimizin yararınamıdır zararınamıdır? Sorunu çözmek için onu açıklamak yeterlidir. Halkın eğlenceler olmadan mutlu olacağına inanmak saçma olur, onlara ihtiyaçları olduğuna inanmak ve bunu reddetmek birbiriyle uyuşmaz, bu tehlikeli olduğu gibi, hem de saçma olurdu. Onlara bu eğlenceleri vermek, fakat oluşturduğu fikir ve geleneklerin tesirinden uzakta tutmak gibi mantıksız bir davranış saçma, gaddar ve tehlikeli olmaktan ziyade, başıboşluk yarattı. Sonuçta halk gösterilerini yeniden düzenlemek ve yenilemek iyi siyasetin başlıca amacı olacaktır.

Jovellanos İspanyolların geleneklerine ne kadar düşkün olduklarını bilir. İspanyolların eskiye olan tutkusu ve babalarının yolunu devam ettirme eğilimi her zaman ağır basmıştır. Tarihçi ve yazar olarak ta, halkın sesini duyabiliyordu. Halkın isteğinin kanunlara yasak koyarak susturulamayacağını da farkındaydı. Ve o devletle halk arasında bir köprü olmaya çalışıyordu. Her iki tarafı da mutlu edecek bir çözüm yolu arayışındaydı. Tüm halkı kısa zamanda eğitimi yapmak imkansız olduğu için, bu yol üstünde çok durmuyordu aslında. Tek yol halkın suyuna giderek, yavaş yavaş, zamanla otoritesini istediği gibi yönlendirmeyi öneriyordu. İstedikini yaptırmak için devlet halkın yanında olmalıydı, ondan uzaklaşması kendi zararına olacaktı.

SONUÇ

XVIII.yüzyılda boğa güreşlerinin edebiyata yansımısını araştırmak itiraf etmeliyiz ki, hem oldukça zahmetli,aynı zamanda heyecan verici bir uğraştı. Bu çalışmamızda bir yandan boğa güreşlerinin kökenini araştırmaya çalıştık,diğer yandan insanların yüzyıllar boyunca sosyal hayatlarını etkileyen bu kadar önemli bir gösterinin edebiyata yansımalarının izlerini inceledik.İspanyol toplumunun uzun yıllar boyunca düzenledikleri bu gösteriler her zaman araştırmacıları , tarihçileri ve yazarları ilgilendirmiştir. Bu gösterilerin edebiyata yansımısını araştırmak için çaba sarf ettik.

Bu konu o kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyor ki, her alanda bu gösterilerin belirgin izlerine rastladık . İspanyollarla özdeşleşen bu gösteriler zamanla dünyanın diğer yerlerine yayıldığını gördük.

İlk başta sadece dini törenlerde yapılan boğa kurban verme törenlerinin bu kadar değişime uğrasa da hala devam ettirilmesi, bize bu kültürün toplumlar tarafından düzenlenen en eski gösteriler olduğunu söylemeye olanak sağlıyor. Sonuç olarak boğa savaşlarının kökeninin eski Romalılara ve hatta ondan bile daha eskilere dayandığını gördük.

Çok eski dönemlerden itibaren boğaların bir güç ve cesaret simgesi olması, bu konunun edebiyata taşınmasına olanak sağladı . Boğa güreşlerini eserlerinde veya şiirlerinde ilk kullanan yazarın kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Ortaçağ'da boğaları anlatan romanslara rastlıyoruz. Bundan başka boğa güreşleri ile ilgili fikirlerini bildiren ve onların düzenlendiğini kesin olarak belgeleyen çok sayıda eser ve yazı inceledik. Böylece boğa savaşlarının soylular ve sade vatandaş tarafından çok sevildiğini gördük.

İnsanların her zaman bu gösterilerle ilgili fikirlerinde ikiye bölünmesi yazarları da etkilemiştir. Bazıları toreroların kahraman olduklarını savunsalar da, diğerleri bu vahşete karşı sessiz kalamamışlardır. XVIII.yüzyılda bu iki zıt fikri savunan yazarlardan Moratín ve Jovellanos'un öne çıktığını gördük. Fakat onların savundukları fikirler de kendi sosyal sınıflarının değerlerini yansıtıyordu. Yaptıkları araştırmalar aslında kişisel eğilimlerinin bir parçasıydı. Bu yüzden, konu hakkında fikir yürütmek için her iki yazarın görüşlerini inceledik ve inceleme sonucunda Moratín'in boğa güreşlerinin kökeninin Mağriplilerden geldiğini savunduğunu gördük. Fakat bunu kanıtlayan kesin bir belge olmadığından, varsayımlara dayanan bir fikri kabul etmemiz doğru sayılmazdı. Aynı zamanda Moratín'in bu gösterileri savunduğunu ve onlara olan hayranlığını eserlerinden öğrendik.

Onun aksine, Jovellanos'un bu gösterileri bir barbarlık ve eğitim yoksunluğu olarak tanımladığını gördük. Yazar gösterilerin kökenlerinin Mağriplilere dayanmadığını belirtiyordu.

Bize göre her ne kadar bu gösteriler bazı insanlar tarafından bir barbarlık gösterisi olarak karşılsa da, bunun bir toplumun tarihi olduğunu söylememiz gerekiyor. Onu hiç olmamış gibi ortadan kaldırıp bir kenara atamayız. Tabi ki, güreşlerin sonunda bir hayvanın canına kıyılmamasını biz de isterdik. Zamanla, durmadan değişen bir dünyada, değerlerimizi kaybediyoruz. Bu İber toprağına ait bir tarihi kültürdür. Çok kıymetli bir mirası gelecek nesillere aktarmak çok önemlidir.

Çalışmamız boyunca incelediğimiz değerli kaynaklar bize bu kadar önemli bir değerın korunması gerektiğini göstermeye yetmiyor mu? Her yıl doğaya verilen binlerce zarar gözardı ediliyor da, bu gösteriler mi vahşet sayılıyor?

Araştırmamızın sonunda bu kadar önemli bir gösterinin her ne kadar şimdiki şeklinden çok farklı olsa da kökeninin antik döneme kadar uzandığını tespit etmiş oluyoruz. Aynı zamanda bu gösterileri yasaklamak isteyen onlarca yasaya rağmen, halk tarafından sevilmesi onun edebiyata da yansımasına yol açtığını görmüş oluyoruz.

ÖZET

İnsanoğlu yaratıldığı günden itibaren doğayla iç içe olmuş, tabiatın ona sunduğu nimetlerden yararlanmıştır. Boğalar insanların en eski zamanlardan beri vazgeçilmezleri olmuştur. Zamanla insanlar ondan yiyecek, çalışma gücü ve korunma olarak faydalanmıştır. Böylece insanoğluna her alanda bu kadar fayda sağlayan boğalar, tapınılan tanrı seviyesine yüceltilmiştir. Tarihi araştırmalardan da belli olduğu üzere, bu faydalı hayvan bir çok toplum tarafından kutsallaştırılmıştır. İster Doğuda , isterse de Batıda boğaların sosyal yaşamda tutuğu önemli yeri belli eden çok sayıda tarihi kalıntıya rastlanmıştır.

Zamanla insanların fikirleri ve istekleri değiştiği gibi, bu hayvanlara olan yaklaşımlarda da değişiklikler yaşanmıştır. Farklı amaçlar için , özellikle de ruhları tatmin etmekte cesur boğalar kurban seçiliyordu . Bu şekilde farklı alanlarda kullanılan boğalar, insanlara iman , güç ve cesaret veriyordu.

Birçok araştırmacı boğa gösterilerinin eski Yunanlılar ve Romalılarından geldiğini savunuyor. Antik dönemde düzenlenen gladyatör gösterilerinin, bu savaşların kökeni olabileceği düşünülüyor. Daha sonra bu gösteriler Avrupa'nın da diğer bölgelerine ve İspanya'ya yayılıyor. Fakat eski dönemlerde boğalarla yapılan savaşlar hem yapılma amaçlar, hem de tarzlarına göre bu günkü hatta Ortaçağ'da yapılan boğa gösterilerinden hayli farklıydı.

Ortaçağ'da yapılan neredeyse tüm eğlencelerde, boğa savaşlarının yapıldığı bilinmektedir. Şövalyeler ve soyluların düzenledikleri bu cesaret gösterileri, insanların tam anlamıyla tutkusuna dönüşmüştü. Fakat insanların ciddi şekilde yaralanmaları, hatta ölmeleri bu gösterilere karşı bir kısıtlamanın uygulanmasına yol açtı. 1256-1265 yıllarında Kral X. Alfonso *Las siete Partidas* adlı eserinde bu

gösterileri düzenleyen yasaları yayımladı. Ondan sonra 1567 yılında V.Papa San Pío *De Salutis Gregis Dominici* adı altında yasa çıkardı. İnsanların yaralanmasını ve ölmesini önlemek için kabul edilen bu yasalar bile artık bir geleneğe dönüşen boğa savaşlarının yapılmasını engelleyemedi.

Artık XVIII.yüzyılda boğa savaşları adının yerine boğa güreşleri teriminin yarandığını görüyoruz. Bu dönem boğa güreşlerinde köklü değişimlerin yapıldığı bir dönem olarak biliniyor. Soyluların ve Kralın bu gösterilere olan ilgisinin azalması, halkın ona bağlanmasını daha da artırdı. Yeni, çok ünlü profesyonel *toreroların* meydanlarda boy göstermesi, boğa güreşlerine yeni bir hava ve heyecan katmayı başardı.

XVIII.yüzyılın en önemli olayı III.Carlos'un 9 kasım 1785 tarihinde kraliyet bölgelerinde ölümcül boğa savaşlarının yapılmasını yasaklaması oldu. Fakat bazı bahaneler getirilerek, gizli de olsa bu güreşler yapılmaya devam etti . Bu yüzden IV.Carlos 30 ağustos 1790'da bu gösterileri yasaklayan yeni bir yasayı yürürlüğe koydu.

XVIII.yüzyılda daha önceden sayca çok olmayan boğa güreşi karşıtları daha da çoğalmaya başladı. Ülke boğa güreşi sevenler ve sevmeyenler arasında ikiye bölündü. Özellikle yukarı tabaka bu gösterilere karşı çıkarken, aşağı tabaka onları savunuyordu.

XVIII.yüzyılda bu gösterilerin edebiyata yansıdığını görüyoruz. Dönemin aydınlarından Moratín ve Jovellanos bu gösteriler hakkında kendi fikirlerini en belirgin şekilde ortaya koyan iki yazardır.

Moratín, halkın içinden çıkan bir yazar olarak, bu gösterilerin toplum tarafından yüzyıllardır yapıldığını savunuyordu. Ona göre halkı geleneklerinden ayırmak yanlıştı. Kendisi tam bir boğa güreşi tutkunu olarak bunu şiirlerine de yansıtmıştır. O, İspanyol edebiyatı tarihinde bir *torero* için yazılmış ilk şiirin yazarıdır. Pedro Romero için yazdığı *Torero insigne* şiiri, yazarın iç dünyasını yansıtır ve güreşçiye olan sevgisini anlatıyor. Yazarın bundan başka boğa güreşlerini anlatan bir diğer şiiri ve didaktik eseri de mevcuttur. 1777 yılında İspanyol edebiyatına bağışladığı *Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España* başlıklı araştırması çok değerlidir. Bu kitapçığında yazar, sadece gösterilerle ilgili araştırmakla kalmamış, kendi yorumunu da katmayı başarmıştır. Moratín birçok unutulmuş yazarı ve aynı zamanda ünlü *toreros*ları da hatırlamayı unutmamıştır.

XVIII.yüzyılın en önemli aydınlarından sayılan Jovellanos ise, bu konuyla ilgili bir devlet adamı ve aydın olarak fikirlerini sunmuştur. Jovellanos'un pedagojik ve eğitimsel yazıları içinde *Memoria para el arreglo de la policía de espectáculos y diversiones públicas* adlı eseri çok önemlidir. Yazar eski dönemlerden XVIII.yüzyıla kadar ülkede insanların düzenledikleri gösterileri, kutlamaları ve önemli günleri tek tek incelemiştir. Jovellanos bu çalışmasına İspanyolların vazgeçilmez tutkusu sayılan boğa güreşlerini de dahil etmeyi unutmamıştır. Bu gösteriyi her anlamda tartan yazar, onun insanlara kattığı eğlence ile devlete verdiği zararı kıyaslamıştır. O da, ülkenin diğer soyluları ve devlet adamları gibi, insanların işini bırakıp bu gösterilere gereğinden fazla zaman ayırmasını doğru bulmuyordu. İnsanların bu vahşi gösteriye olan sevgilerinin eğitimle kaldırılabilceğine inanıyordu.

SUMMARY

Human being from the day of birth has been surrounded by the nature and has benefited from the advantages that offered him mother nature. From the ancient times the bulls were indispensable for people. Over the time it was utilized like food, labor and like protection. Thus, the bulls that affected human life so much, were exalted to the level of divinity. According to the researches, this valuable beast was sacralized by lots of communities. Either in east or in west were founded large number of historical remains which reveals the important role of bulls in social life of mankind.

Over the time, people's ideas and desires have changed, since approaches to this animals were altered also. Brave bulls were elected for different purposes, especially to satisfy the spirits of deceased. The bulls used in varied spaces brought in people confidence, power and courage. Lots of researches justify that origins of this entertainments derived from the Romans and Greeks. Gladiator combats may be origins of this entertainments. By this way, following the Romans, it spreads to other areas of Europe and Spain. However the fights at that time, even in middle ages, varied not only for targets but also for manner how they were done.

During middle ages, bullfights were arranged almost in all festivities in Spain. The entertainments that were organized by knights and nobles turned into the passion of Iber people. However, serious injuries or even deaths during this demonstrations led to restrictions against it. In 1256-1265 King X Alfonso, published the laws that regulate this demonstrations. Some time later, in 1567, Papa San Pio V published the laws under the name *De Salutis Gregis Dominici*. The regulations against the injuries and deaths could not stop increasing of this fights that were converted into the traditions.

Term of demonstration of bulls was turned into the term of bullfighting at XVIII century. This period is known for radical changes in bullfightings. The interest of nobility and the king was reduced to this demonstrations, but the passion of vulgar increased on the contrary. Famous, new professional *toreos* that appeared on arenas add to this demonstration fresh ambians and excitement.

The most important event during XVIII century occurred in 9th november of 1785, when Carlos III prohibited deadly bullfights all around the royal regions. However , it was continued to organize by bringing some excuses. Thus, Carlos IV published new regulations again in 30th august of 1790 year.

Opponents of bullfightings began to emerge more fluffly during the XVIII century. The country was divided into two: the opponents and supporters of this demonstrations. At XVIII century bullfight image began to reflex in Spanish literature. Moratín and Jovellanos are two most famous intelectuals of XVIII century that demonstrate their own ideas about this fights.

Moratín was writer of the millions, he argued that such kinds of entertainments have been organized by the community for centuries. According to him, it would be wrong to set apart the vulgar from their traditions. He was passionately in love with bullfightings, so, this reflected on his poems and also in his literature. Moratín is the author of the first poem in the history of Spanish literature written for famous torero. *Torero insigne* written for Pedro Romero describes the author's internal world , as well his love . Furthermore, Moratín have one more poem and didactical work that describe bullfightings. The research written in 1777 *Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España* is very valuable study for Spanish and world literature. On this booklet the author not only analysed an old history of this demonstrations, but also successfully interpreted his opinions. Moratín reminded lots of forgotten authors as well famous *toreros* at that time.

Jovellanos is considered as one of the most important intellectuals of the XVIII century and presented his ideas on this subject as a states man and writer. Among the pedagogical, educative works of Jovellanos *Memoria para el arreglo de la policía de espectáculos y diversiones públicas* plays a very important role . Author's investigation might be appreciated like a precious resource explaining that time. The writer examined attentively all demonstrations, spectations and special days that were organized by community from the old times until XVIII century. Jovellanos did not forget to conclude indispensable passion of Hispanic people of bullfightings to this work. He compared sense of fun that got the vulgar with the loss of the government. Like other nobles and statesmen of the country he was against to this demonstrations. He believed in progress by the education and abolishment of great love to this barbaric shows.

Kaynakça

Agustí Bartra , Plaza y Janés , **La epopeya de Gilgamesh** , Barcelona, 1972

Alberto Tenenti, **La Edad Moderna siglos XVI-XVIII** , Editorial Critica , Barcelona, 2003

Alfonso X el Sabio, **Las Siete Partidas**, Edición digital de Justo S. Alarcón, Biblioteca Virtual Katharsis

Alfonso X El Sabio , **Partidas** , ed. Real Academia de la Historia, Madrid,1807, 3. Cilt , VII.bölüm , VI. Başlık , IV. Kanun

A. Martín, **Folklore y costumbres de España**, 1. Baskı , Madrid, 1934

Angel Valbuena Prat, **Historia de la Literatura Española, Siglo XVIII Romanticismo** , EditorialGustavo Gili , S.A. , 4. Baskı , Barcelona, 1982 Antonio García-Baquero González , Pedro Romero de Solís , **Fiestas de toros y sociedad**, Colección Tauromaquias, Fundación estudios taurinos ,Universidad de Sevilla, 5. Sayı, Sevilla, 2003

Antonio Luis López Martínez, **Ganaderías de lidia y ganaderos: Historia y economía de los toros de lidia en España** , Colección Tauromaquias, , Universidad de Sevilla, 4. Sayı Sevilla, 2002

Anonim, **Advertencias y reglas para torear a caballo (siglos XVII y XVIII)**, Madrid, Sociedad de Biblófilos Españoles, 1947

Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü** , Remzi Kitabevi , 1984

Badorrey Martín , **Principales prohibiciones canónicas y civiles de las corridas de Toros** , Beatriz, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Provincia , 22. Sayı , 2009

Barroso A. , A. Berlanga , M.D. Gonzalez Cantos , M.C. Hernandez Jimenez , J.Toboso , **Introduccion a la Literatura Espanola a traves de los textos , De los origenes al siglo XVII**, Ediciones ÍSTMÓ , S.A. , Madrid , 2001

Benjamín Flores Hernández , **Sobre las plazas de toros en la nueva España del siglo XVIII** , Universidad Nacional Autónoma de México , 1976

Cándido Nocedal , **Obras publicadas é inéditas de Don Gaspar Melchor de Jovellanos** , M. Rivadeneyraç Impresor Editor , 2. Baskı, Madrid , 1859

Carmen Rueda Ramos, **Bulls and bullfighting in literature in English from 1920-36 : O'Brien's Mary la Velle and Hemingway's fiesta**

Carrie B. Douglass , **Bulls , Bullfighting and Spanish Identities** , The University of Arizona Press, USA , 1997

Charles George Herbermann, **The Catholic Encyclopedia: An International Work of Reference on the Constitution , Doctrine , Discipline , and History of the Catholic Church** , Universal Knowledge Foundation, 3. Baskı , 1913

Charles Knight , **Biography or third division of the English Enciclopedia**, 4. Baskı , London , 1867

Charles Neider, **Essays of the masters** , First Cooper Square Press Edition , New York , 1956

Corrochano G.,**¿ Qué es torear? Intraducción a las tauromaquias de Josélito y de Domingo Ortega** , Revista de Occidente, Madrid , 1966

Daniela Sechtig , **Las fiestas palaciegas y populares en el Siglo de Oro , La cultura del ocio espejo de la sociedad española y su historia** , Publish and Find knowledge , doc.: V131309

Delgado J., **La Tauromaquia o Arte de torear**, Cádiz , 1796

D.Léon Amarita, **El censor, periodico político y literario**, 10. Cilt ,Madrid,1821

Francilion R. E., **Gods and Heroes , Cover and arrangement** , USA , 2007

Francisco Aguilar Pinál , **Bibliografía de autores Españoles del siglo XVIII** , 1. Baskı

Francisco de Goya , **Cartas a Martín Zapater**, Ediciones ÍSTMO, S.A , Madrid , 2003

Francisco de Goya , **Goya: estampas grabado y litografía** , Travessera de Garcia, Barcelona, 2007

Francisco de Quevedo , **Poesia moral** , Editorial Tamesis, 2.baskı, Madrid,1999

Francisco Javier Fernández Conde , **La religiosidad medieval en España , Plena Edad Media (siglos XI-XIII)** , Universidad de Oviedo , 2. Baskı , Oviedo

Francisco Nuñez Roldán (coord.) , **Ocio y vida cotidiana en el mundo Hispánico en la edad moderna , serie : Historia y geografía**, Secretariado de publicaciones de la Universidad de Sevilla , 120. Sayı , Sevilla 2007

Felipe B. Pedraza Jiménez, **Inicio a la fiesta de los Toros**, Editorial EDAF,S.L., Madrid, 1998

Garry Marvin , Bullfight , **Library of Congress Cataloging -in – Publication Data**, USA , 1994

Gaspar Melchor de Jovellanos, **Obras de Jovellanos** , Libreria La Anticuaria, 2. Baskı,Barcelona , 1865

Guterre Diez de Games, **Cronica de Don Pedro Nino, Conde de Buelna, Su alfarez, La publica Don Eugenio de Llaguno Amirola, Caballero de la Orden de Santiago, de la Real Academia de la Historia, Madrid**, En la imprenta de don Antonio de Sancha, Año de M. DCC.LXXXII. , s. 33

İan Hodder , **Religion in the Emergence of Civilization , Çatalhöyük as a case study** , Cambridge University Press , New York , 2010

Imprenta de la Compañía Tipográfica, **Abenamar y el estudiante**, Artículo á manera de prologo, Universidad Complutense de Madrid, Madrid , 1839

Instituto nacional de administración pública, **Panorama Jurídico de las administraciones públicas en el siglo XXI** , Boletín oficial del estado, Madrid

Jean-François Bourgoing , **Imagen de la moderna España** , Publicaciones de la Universidad de Alicante , Alicante , 2012

JoséantonioTrujillo , **Lostoros en la literatura , A Santiago Orozco , lidiador en lasondas y maestro de la críticataurina** , Discurso de ingreso en la AsociaciónEspañola de Médicos Escritores y Artistas, Impreso en España , Madrid , 1981

Joséf Daza, **Precisos Manejos y progresos del arte del toreo**, Colección tauromaquias, Secretariado de publicaciones de la Universidad de Sevilla, 2. Sayı , Sevilla, 1999

Joséf Delgado Íllo , **La Tauromaquia ó arte de torear** , Cádiz , 1796

José Luis Fernández , **Jovellanos, antropolojia y teoria de la sociedad** , Universidad Pontifica Comillas de Madrid ,1991

José Reyes Carmona, **Historia del toreo en Algerias, Desde los orígenes hasta la rentonio Bonet Correa, Fiesta , poder y arquitectura , Aproximaciones al barroco español**, Ediciones Akal, 1. Baskı, Madrid,1990

José Reyes Carmona, **Historia del toreo en Algerias ,Desde los orígenes hasta la retirada de ‘Guerrita’ (?-1899)** , Edita JRC Producciones, 1. Baskı ,1. Cilt , 2009

José Vargas Ponce, **Disertacion sobre las corridas de toros**, Archivo Documental Español, Real Academia de la Historia, 17. Cilt, Madrid, 1807

Juan Carlos Fernández Truhán, **Orígenes de la Tauromaquia**, Universidad Pablo de Olavide

Juan J. Zaldívar Ortega, **Francisco Romero y Acevedo ,¿Quién fue el inventor de la muleta?** , El Puerto de Santa María , Cádiz , 2009

Léon Amarita, **El censor , periodico político y literario** , 10. Baskı , Madrid ,1821,

Luis Gil Fernández , Luis Gomez Canseco , José Luis Gonzalo Sanchez Molero , Antonio Mestre Sanchis , Pablo Perez Garcia , **La cultura Española en la Edad Moderna**, Ediciones ÍSTMÓ , S. A. , Madrid , 2004

Manuel-Reyes García Hurtado , **La vida cotidiana en la España del siglo XVIII** , Sílex ediciones , S.L. , 2009

Manuel Ríos Ruiz , **Aproximación a la Tauromaquia** , Ediciones ÍSTMÓ , Madrid, 1990

Martín A., **Folklore y costumbres de España** , 1. Baskı , Madrid,1934

Michael Balter, **The Goddess and the Bull , Çatalhöyük: An Archaeological Journey to the Dawn of Civilization** , Free Press , New York, 2005

Miguel Ángel Garrido Gallardo, **Teoría semiótica, Lenguajes y textos hispánicos**, Consejo superior de investigaciones científicas, 1. Baskı, Madrid,1983

Mónica Vázquez Astroga , **El cartel taurino Zaragozano del siglo XIX**, Artigrama , 18. Sayı , 2003

Natalio Rivas Santiago , **La escuela de tauromaquia de Sevilla y otras curiosidades taurinas** , Prólogo de Juan Belmonte , Editorial Maxtor , Valladolid , 1939

Nicolás Fernández de Moratín , **Carta histórica sobre el origen y progresos de las fiestas de toros en España** , En la imprenta de PantaLéon Aznar , 1777

Nicolas Fernández de Moratín , Leandro Fernández de Moratín , **Obras de D.Nicolas y D.Leandro Fernández de Moratín**, 2. Baskı , Imprenta de la Publicidad , D.M. Rivadeneyra , Madrid , 1850

Orián Jiménez Meneses , **El frenesí del vulgo , Fiestas, juegos y bailes en la sociedad colonial** , Editorial Universidad de Antioquia, 2007

Paul Graves-Brown , SianJones , Clive Gamble, **Cultural Identity and archaeology , The construction of European Communities , Selection and editorial matter** , London, 1996

Pierluigi Scialdone , Carlos Montenegro , **Madrid y Toledo** , Entro Stampa Editoriale Bonechi, Firenze

Tomás Lozano, **Origins of Songs , sounds and liturgical Drama of Hispanic New Mexico** , Cantemos al Alba, Library of Congress cataloging-in-publication data , USA , 2007

Walter M. Gallichan , **The Story of Seville** , Library of Alexandria , Egypt , 1903

Wiliam Christian, **La fiesta en el mundo hispánico**, Colección estudios, Ediciones de la Universidad de Castilla-la Mancha, Castilla, 2004

The Bullfighting myth , <http://www.bookEspaña.com/bullfighting/ten-bullfighting-myths/>

Çatalhöyük, Vikipedi özgür ansiklopedi,

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87atalh%C3%B6y%C3%BCk>

Gizli İlimler ve Evrensel Enerjiler , Astroloji ve Kehanetler, Antik Medeniyetler ve Mitoloji ve Efsaneler,

<http://www.gizliilimlerveevrenselenerjiler.com/Forum/antik-medeniyetler-mitoloji-efsaneler/minos-uygarligi-t1200.0.html>

Historia del traje de luces del torero , Alejandro Recio , Paco Domingo, <http://www.elartetaurino.com/traje%20de%20torero.html>

Julián López Escobar, http://es.wikipedia.org/wiki/El_Juli

La verdad del torero es tener un misterio que decir, y decirlo, Rafael Gomez, http://www.ganaderoslidia.com/webroot/historia_arte_torear.htm

Pedro Romero, <http://arteole.com/en/the-bullfighter-pedro-romero/>

Real Academia Española, <http://lema.rae.es/drae/?val=torear>

R.A.E. , <http://lema.rae.es/drae/?val=torear>

R. A. E. , <http://lema.rae.es/drae/?val=corrida>

R. A. E. , <http://lema.rae.es/drae/?val=gregoriana>

Rodrigo Díaz de Vivar,

http://tr.wikipedia.org/wiki/Rodrigo_D%C3%ADaz_de_Vivar